

U OBLACIMA i druge priče

B i b l i o t e k a I n s u l a

KNJIGA 25

**Nakladnik:
Grad Čakovec**

**Za nakladnika:
Slobodan Veinović**

**Urednik biblioteke:
Miroslav Gakić**

**Naslovnica:
Boris Lisjak, DVIJE LIJE**

**Fotografija na naslovnici:
Mladen Babić**

**Portret autora:
Damir Klaić - Ključ**

**Tehničko oblikovanje knjige:
Boris Topolnjak, LETIS**

**Tisak:
LETIS d.o.o.**

CIP zapis dostupan u računalnom
katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem
xxxxxx

B i b l i o t e k a I n s u l a

U OBLACIMA i druge priče

MILJENKO MURŠIĆ

Insula

Čakovec, 2009.

Biblioteka Insula: U OBLACIMA i druge priče

Prvo izdanje - listopad, 2009.

Odabrano za objavljivanje na natječaju
Grada Čakovca 2009.

Tisak:

LETIS d.o.o., Pretetinec, Hrvatska, 2009.

Naklada: 500 primjeraka

**CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem
xxxxxx**

ISBN 978-953-7143-21-3

Kazalo

Novela od profesora	7
U oblacima	13
Nije bio konac	19
Ugriz	23
Skandal s Modiglianijem	27
Definicija žene i šaikov sud	33
Četiri originalna lika	43
Inženjer	55
Prevoditelj	65
Joe Cocker	77
Geodeti	87
Susret	95
Ženidbeni recept	97
Figarova pobjeda	101
Smrtonosna ženska imena	107
Najbolji tekst	117
Etida o semaforu	127

NOVELA OD PROFESORA

Mlada konobarica Ljubica mirno je brisala čaše i sredi-vala boce s pićem. Dva starija gosta, nakon što je svaki platio tri runde piva i nakon što su se cijelo popodne narazgovarali, rastaju se: - "Do sljedećega viđenja, doktore Novače"! - "Bilježim se, štovani profesore Horvate!" - Ljubica se od srca nasmiješi. Dobro poznaje "doktora Novaka" i zna da nije nikakav doktor nego umirovljeni vozač kola hitne pomoći! Družeci se punog radnog vijeka s doktorima, poprimio je njihove manire i doista se doima "doktorski"! Ovog drugog, "profesora Horvata", ne poznaje. Koliko ona može prosuditi, zbilja se radi o pravom profesoru koji se benevolentno našalio na račun znanca. Ostat će još malo, reče profesor, jer mu baš godi ljenčariti za šankom.

Ljubica se lecne kad se ništarija Franjo obrati profesoru. - Zar ste to Vi, profesore Horvate?! Nisam Vas prepoznao! Valjda ćete dopustiti svom učeniku da Vas počasti pićem! - Ljubica se s pravom uplašila jer Franjo je nebrojeno puta neugodno isprovocirao nedužne ljude.

- Svake sitnice sjećam se s kristalnom jasnoćom! - govori mladić. Obje ruke stavio je na šank. - Vi se, profesore, mene ne možete sjetiti. Prošlo je kroz Vaše razrede tisuće učenika - tko bi ih sve zapamtio?! Neke trenutačno locirate u pamćenju, druge kao nikad niste vidjeli. Po kojim se

logaritmima odvija pamćenje, što pamtimo i zašto, a što potiskujemo ili brišemo - duga je priča, zar ne?

Profesor s razumijevanjem klimne glavom. Mladić se doima umorno, ali nije pijan. Stane pričati o zgodi iz učeničkih dana. Nevjerna Ljubica promijeni mišljenje - izgleda da mu je Franjo doista bio učenik. Da nije, ne bi govorio s toliko detalja i ne bi ga profesor tako naklono gledao.

Uz Kafkinu pripovijetku "Preobražaj" profesor im je dao zadaću, priča Franjo, donijeti u kutiji kukca, iglu i svijeću. Promatrali su povećalom insekta, opisivali ga, crtali, fotografirali. Bilo je smijeha i čuđenja. Morali su mu dati ime, "krstiti ga", smiješiti mu se, poslati poljubac i tepati mu: "Ti si naš prijatelj."

Profesor je učenicima pročitao općepoznati ulomak iz Krležine drame "U agoniji". - *"Gledam ovu malu leptiricu, taj stvor božji što se ovdje izgubio među ovim predmetima! Iz kakvih se tmina ona zaletjela među kolonjsku vodu i kafemašinu!"* - Ljubica je zaprepaštena! Zar taj ništkoristi Franjo, inače na tankoj granici između debila i kretena, zna napamet Krležu?! Ovaj, kao da je čuo njene misli, govori: - Toliko me dojmilo sve što ste nam pričali da sam ulomak zapamtio od riječi do riječi. - Polupismeni Franjo se čak upušta književnost tumačiti profesoru književnosti! - Ovo su općepoznate Krležine riječi, rekosmo. Svejedno, podsjetimo se kako ide dalje: - *Kako su čudne te ljudske konstrukcije spram njenog malog neznatnog života, ovi naši piramidoni i satovi! Gdje je naš stroj, kojim mjerimo vrijeme, od te zelene leptirice? Njena su krila prozirna, ona je savršeno simetrične građe, ona je premudra manifestacija kreativne snage, a opet, kako je strašan, katastrofalan razmak između njene male pameti i nas!* - Krležina je rečenica pedagoški zahvalna, kad se izdvoje detalji i usredotoči na njih. - *Gdje smo to mi s našim kafemašinama i kolonjskim vodama od male leptirice? Tu zajedno živi s nama, a ne pojmi ništa! Za nju mi s našim svjetovima ne postojimo! Za nju*

nas nema! Ni naših problema, ni krize, ni drama, ni vremena, ni prostora."

Ljubičina zaprepaštenost raste. Franjo nije zapamtio jednu rečenicu, makar bi već i to bilo čudo, nego cijeli ulomak!? Upušta se u daljnju poduku svog profesora. Ljubici lakne kad shvati da ovaj to ne doživljava kao uvredu, nego s ponosom što su njegova predavanja ostavila dubok trag na učenika.

Pošto su se učenici sprijateljili sa svojim kukcem, narisali ga i dali mu ime, dobili su šokantan zadatak: nabiti kukca na iglu, pažljivo promatrati trzaje te se - pržeći ga na plamenu svijeće - smijati njegovim patnjama. - Ružno! Odvratno! - vikala su djeca, ali su ipak poslušno činila naređeno. Bilo je zgražanja, bilo je sadizma, najviše plitke mlađalačka sprdnje.

I profesor i Franjo popili su pivo, pa nakon nećkanja Franjo naruči svakom još po jedno. - Što su i tko su kukci? Njihov osjet kretanje je elektrona živcima koji su puno primitivniji od ljudskih. Kad kukac umire, zdrobljen na smrt, ludilo je elektrona u njegovim živcima! Kad kukac osjeti ljubavnu strast, neizdrživu čežnju za parenjem, to je opet kretanje elektrona. Zar su ljudska bol ili ljubavna čežnja nešto drugo nego kaotično, beskrajno kaotičnije i složenije, ali ipak samo: kretanje elektriciteta?? Kad čovjeka smrskaju jureća lokomotiva, pa je tijelo krvava smjesa mesa a mozak curi iz glave, u onom posljednjem trenutku - što je bol do li eksplozija živčanih napona?! I kakva je razlika između zgnječena čovjeka i zgnječena kukca? I još je profesor spomenuo, tvrdi mladić, teoriju seobe duše: možda se ljudska duša u nekom drugom životu preseli u tijelo kupusara ili žohara, pa su i sve stjenice koje izviru iz zidova zarobljeni ljudski nesretnici.

Prošle su godine od ovog sata, kakav profesor nije više izvodio. I sad mu dolazi jedan od učenika, posve neupadljiv - očito ga se profesor ne može sjetiti, premda to ne pokazuje

- i pripovijeda o tom satu i o svom kukcu kojega je spržio. Iako profesor blagonaklono klima, Ljubica se boji da mu je neugodno. Ne optužuje li ga Franjo, na podmukli način, za maltretiranje mladih duša?

Dobrovoljno se javio odmah na početku rata, prelazi Franjo na posve drugu temu, i prošao je sva ratišta od juga do istoka Hrvatske. Doživio je svašta, sasvim ogrubio. U jednom trenutku u njemu se slomilo. Završio je u bolnici. Otpušten je uz naknadu s kojom je jedva preživljavao. Onda su mu našli mjesto portira, od čega je morao brzo odustati. Pištoljem je pucao na noćna priviđenja. Našli mu mjesto u komunalnom poduzeću. Iskoristili su na gorko komičan način njegovu vojnu struku: u bivšoj je vojsci bio u jedinici za kemijsko borbeno djelovanje - sada su ga uključili u komunalni odjel za dezinsekciju i deratizaciju. U zgradama se pojavila najezda mrava. Nikako im stati na kraj. Kukci bi se razmnožili u kakvom skrivenom kutku, u zapuštenoj šupi, hali ili podrumu zgrade, a onda bi se nezaustavljivo razmijeli po stanovima.

- Često se Vas sjetim, profesore. Dobar ste čovjek. Dali su mi lijekove i kad ih pijem sa mnom je u redu. Doma ne mogu ostati. Moram nešto raditi. Ovaj posao nije težak. Noću se budim. Sanjam kukce, milijune kukaca, sve sami Kafkini i Krležini kukci, a njihovo se cviljenje miješa s krikovima mojih drugova koje sam gledao kako umiru raznjati minama.

Nedavno mu je dodijeljena velika dodatna plaća tako da ima novaca koliko nikad nije imao. Dobio je novi stan. Rekli su mu da se nečim bavi, šahom, glazbom ili slikanjem. Sakuplja marke s kukcima. Ima ih tristopedeset. - Ne biste vjerovali, profesore, koliko zemalja s koliko radosti stavlja na svoje marke insekte. - Pokušava slikati. Veseli ga slikati kukce, njihova ticala i tijela. - I muha je, zar ne, nekakav kukac! - Velike slike, metar s metar i pol; ima jednu tri metra. Svi misle da je motiv loš, ali da su slike dobre. Njemu pred-

stavlja ju zadovoljstvo i smiruju ga. Profesor je poznavalac slikarstva, sjeća se njegovih opaski o slikarstvu. Mogao bi pogledati njegove pokušaje i reći vrijede li išta ili ništa. Rado bi pripremio izložbu. Neka mu napiše predgovor, dat će mu sliku koju hoće, platiti koliko se plaća, ima novaca više nego mu treba.

- Vi se mene ne sjećate, a ja Vas od svih Vaših učenika najviše pamtim. Puno čitam. Kafku ni Krležu više nikad nisam mogao uzeti u ruke. Kad god pročitam neku knjigu, sjetim se Vas. Mislim što biste Vi rekli o knjizi. Nisam se htio javiti i nisam Vas htio gnjaviti. Eto, slučaj je htio. Nisam mogao izdržati.

Profesor savjetuje svom učeniku da se odupre sirenskom zovu ništavila. Ono su bile isprazne dosjetke nadobudnog profesora početnika. Neka nađe djevojku, mlad je i mora živjeti. - Koja će s luđakom?! Kad im zavučem ruku na njihova skrivena mjesta, imam osjećaj da se tu gnijezde kukci. Borio sam se. Na kraju uvijek pobjegnem.

- Svašta! - vrlo grubo, s opakim smiješkom, puhne Ljubica. - Dragi gospodine, ne tiče me se, ali zar Vam nije jasno da je napravio budalu od Vas?!? On nikad nije bio Vaš učenik, nikad nije bio na fronti, nikad nije radio na uništavanju insekata! - Pa što onda! - promrmlja Horvat sebi u bradu. - I ja sam samo podvornik.

U OBLACIMA

*Ljubil sam te sedem let
dok si bila lepi cvet
Ve si stara robava
ve si bodi možova*

Fotografski aparati su čudesne naprave koje u trenutku zabilježe sliku življu od same stvarnosti. Uperiš li ih u nebo, snimiš oblake. Jao! Tko se ikada bavio fotografiranjem zna koliko je pipkava ambicija fiksiranje oblaka. Ispadnu mutni i blijedi - ni traga od čarobnih razigranih figura. Postoje tehnička pomagala - filtri koji pojačavaju pojedine boje, retuš, kombinacije osvjetljenja i izoštravanja itd, sve do mističnih trikova koje fotografi čuvaju kao osobnu tajnu. Laiku se tako snimljeni oblaci čine fantastično uspjelima. Pozorniji motrilac ima gorak osjećaj nesavršenosti.

Potez kista preciznije izražava prirodu oblika visoko na nebu kondenzirane pare. Oblaci na slikama starih majstora nezaboravan su dojam. Ne lezi vraže! Naše novine prenose iz britanskih medija ubitačne znanstveno-likovnjačke rasprave. John Thornes, ravnatelj *Istraživačke skupine za klimu i atmosferu* pri *Birminghamskom sveučilištu*, izjavio je povodom izložbe britanskog slikara Johna Constablea (1776. - 1837.) u *Škotskoj nacionalnoj galeriji* da je ovaj bio "daleko ispred svih svojih kolega u sposobnosti realističnog predočavanja oblaka". Mnogi razvikani autori - uključivši

Rubensa, Gainsborougha i Turnera - slikali su oblake neprepoznatljivo i nerealistično. Talboys Neil, viši meteorolog s dvadesetpetogodišnjim iskustvom, kaže o slici "Nizozemski brodovi na vjetru" Johna Mailorda Williama Turnera (1775. - 1851.), da nikada na nebu nije vidio ništa slično tomu.

Jasno je da autor nije bio tamo dok je slikao prizor i krajolik, siguran je viši meteorolog, jer je slika pogrešno naslikana s obzirom na osvjetljenje, teksturu oblaka i perspektivu. Ono što bi trebalo predstavljati vjetar više sličí dimu iz vatre! U Rubensovu "Jesenjem krajoliku u rano jutro" Tolboys vidi oblake kao nešto "što je izašlo iz parnog stroja". Ne radi se ni o stilizaciji ni o subjektivnom umjetničkom doživljaju stvarnosti, nego je Rubesnova slika naprosto "kaotična i nerealistična, a nebo na njoj u potpunom nesrazmjeru s perspektivom i tlom". Jedino je Constable, oštro konstatiraju meteorolozi, slikao formacije oblaka "tehnički precizno i realistično".

U raspravu se uključio likovni kritičar Richard Dorment. Ako su Rubens i ostali pogriješili u slikanju oblaka, to je bilo zato jer nikad nisu ni htjeli slikati točno. Valja imati na umu da u povijesti umjetnosti postoji razvojni put tema i njihove obrade. Rubensa je više zanimalo na slici stvoriti ugođaj moralnosti i ozbiljnosti, a ne znanstveno vjerno ocrtati plutajuće efekte svjetla ili pokreta. Rubens je uostalom, kao i ostali njegova doba, slikao u ateljeu; slikanje u prirodi uvriježilo se tek krajem 18. stoljeća.

Likovni znalac se čudi što meteorolozi ne uspoređuju Constablea s njegovim suvremenicima i umjetnicima iz kasnijeg razdoblja. Primjerice s Jeanom-Michelom Celsom, belgijskim slikarom iz 19. stoljeća, čije je nebo izvedeno jednako, ako ne i tehnički perfektnije, od Constabelova.

Jesu li engleski meteorolozi toliko ludi da s povećalom u ruci proučavaju oblake na slikama starih majstora, cjepidlačeći jesu li znanstveno vjerni?! Ako ovo govorkanje uzme-mo (pre)ozbiljno, onda se nećemo moći načuditi gluposti.

Međutim, Englezi su poznati po profinjenom humoru, pa tako i paradno razglabanje o oblacima na slikama starih majstora valja shvatiti sa zrnem soli, kao prpošnu monti-pajtonovsku kozeriju inspirativnu za pristup umjetnosti. Uostalom, zar bi bilo loše da hrvatski meteorolozi prostudiraju kako su hrvatski slikari prikazali hrvatske oblake na svojim hrvatskim slikama?!

*

Oblaci sadržavaju milijarde sićušnih kapljica vode i kristale leda koji zajedno lebde nebom. Danju oblaci imaju bijelu boju jer kapljice odbijaju sunčevu svjetlost. Debeli oblaci imaju sivu boju zbog toga što kroz njih može proći vrlo malo svjetlosti. Tijekom izlaska ili zalaska sunca svjetlost oblake oboji zadivljujućim zlatno-narančastim nijansama.

Oblik oblaka ovisi o visini na kojoj se nalaze te o brzini i smjeru vjetra. Deset je uobičajenih rodova oblaka. Poredano po visinama na kojima se nalaze to su (od dolje prema gore): nimbostratus, stratus, cumulonimbus, cumulus, stratocumulus, altocumulus, altostratus, cirrocumulus, cirrostratus i cirrus.

Ako pogledamo u nebo, primijetiti ćemo da oblaka ima u svim veličinama i oblicima, no tri su osnovna tipa: kumulusi, stratusi i cirusi. Ponekad se na nebu u isto vrijeme mogu vidjeti dvije ili tri vrste oblaka. Zapamtimo: oblaci koji u svome nazivu imaju riječ "nimbus" stvaraju kišu.

Stratusni oblaci stvaraju mekane, debele, tamno-sive slojeve koji se ponekad nalaze na vrlo malim visinama. Oni obavijaju planinske vrhunce, a najčešće donose rosulju ili slabu kišu.

Ciruse zbog njihova oblika zovu *magareći rep* ili *slikarski kist*. Ti se čupavi i nježni oblaci sastoje od sićušnih kristali-

ća leda. Lebde na najvećim visinama i najčešće najavljuju promjenu vremena.

Kumulusi su pahuljasti debeljuškasti bijeli oblaci koji plove nebeskim plavetnilom i znak su lijepog vremena. Pripazite - ako se počinju povećavati, mogli bi donijeti oluje s grmljavinama!

Divno je gledati u oblake. Kako li samo maštovito mijenjaju svoje oblike i diraju u dušu! Oblake vole gledati zaljubljeni jer u njima kao da gledaju stanje svoga srca. Nije dobro previše sanjariti i gledati oblake, ali je dobro, potrebno, a ponekad čak nužno prepustiti se njima. Dopustite mi osobnu laičku misao o povezanosti oblaka i etike: kad bi više gledali oblake, ljudi bi bili moralniji. Oblaci su tako nježni, a mogu biti opaki. Veliki olujni oblaci sadržavaju do 110.000 tona vode.

Dok se kapljice vode i kristali leda međusobno sudaraju na uzlaznim i silaznim strujama, u olujnim oblacima skuplja se elektricitet. Kad se stvori dovoljno elektriciteta, iz oblaka iskoči divovska iskra. Tu iskru zovemo *munja*, a prasak *grom*. I tako dalje i tomu slično. Sve to kažu u blještavo ilustriranoj knjizi: "Nebo", *NATIONAL GEOGRAPHIC*, *knjige o prirodi*. Iz edicije namijenjene mladeži i odrasli čovjek svašta poučno nauči. Uostalom, u svakom odraslom - ako je uistinu odrastao - krije se znatiželjno dijete. Temperatura munje može biti i viša od 16.500 Celzijevih stupnjeva. Frazem "kao grom iz vedra neba" jezična je dosjetka koji iskazuje veliko iznenađenje, jer iz vedra neba ne može puknuti grom. Podsjetimo se što smo rekli kako grom nastaje.

*

Slušala me vrlo pozorno, gledajući suosjećajno velikim očima boje kestena. Naivan i sretan, mislio sam da je sve u redu. Kao grom iz vedra neba, toliko vedra da nema

oblačića kilometrima uokrug, prasnule su prasičine riječi: - Dosta mi je tvog sranja o oblacima! - Zabezeknut, čekao sam objašnjenje. Ni najveća oluja, tornado, tajfun i uragan zajedno ne bi me smlavili kao nježni dašci iz njezinih pluća, koje su jezik, grlo i usne mijenjanjem međusobnog odnosa pretvorili u zvukove što zovemo ih riječi.

- Čuj, nemoj se ljutiti, ali moram ti reći. Potrudio si se i lijepo pričao o tim oblacima. Sve je to u redu, i Englezi, i Rubens i usporedba s parom iz lokomotive, jednako kao i sve što piše u *National Geographic-u*. Evo, ti oblaci su zbilja predivni i fantastičnih su oblika, kad ih gledam diraju me u dušu, srce i sve ostale vanjske i unutrašnje organe. Kao predigra, priče o oblacima su jedinstvene. Međutim, shvati! Ozbiljnoj curi kao što sam ja nisu dovoljni oblaci. Ako i nije mladalački živahan kao ti, može mi kupiti sve što poželim.

Nekih se stvari sjećamo, nekih ne. Sjećam se, kad su se vjenčavali naručio sam im na Radiju-Čakovcu Matu Mišu Kovača - *Na tvojoj ruci prsten, u tvom oku suza, taj drugi što te uze, ne voli kao jaaaaa*. Sjećam se, tog je dana brdo dečki išlo u vojsku, tako da je moja želja došla na red malo prije ponoći; a ja sam već oko podneva bio razliven kao cirus (sjetimo se, zovu ga još "magareći rep"). Ne sjećam se kako sam uopće došao doma. Ni sljedećeg dana se ne sjećam. Prohujalo je tih sedam godina kao sedam sekundi. Mnogo je oblaka od tada prošlo nebom, mnogi su bili nimbusi (sjetimo se, oblaci koji u svom nazivu nose nimbus kišonosni su), ali dugo je kiše nisu mogle iz mene isprati. Uvijek kad bih pogledao u nebo, vidio sam u razigranoj vodenoj pari njeno drago lišće.

*

- O, zdravo; dugo te nisam vidjela; kako si? Sjećaš li se kako si mi nekad pričao romantično o oblacima? Muž mi je

često na službenom putu, vikendom na pecanju. Mogao bi doći do mene prisjećati se starih dobrih vremena...

- Više se ne bavim oblacima. Sada sam okupiran folkloristikom. Proučavam šaljive pučke popijevke. - Zbilja?! Divno! Možeš mi na ušnu školjku otpjevušiti jednu. - Mogu jednu, baš prikladnu...

NIJE BIO KONAC

Sve je počelo prethodnu večer kad u plimi zadovoljstva, jer mi krenulo pisanje, utažih žeđ s dva piva. Konkretno početak vezan je uz jutarnje mokrenje: u trenutku dekoncentracije crvuljak, zbog kojega muškarci imaju kastracijski kompleks a žene zavist, oteo se kontroli i smočio gaće iznad granice tolerancije. Ma koliko ga stresao, uvijek koja kap kane, što muškim gaćama pribavlja poslovični znak raspoznavanja "žuto sprijeda". Ovaj je puta kanulo previše. Nema mi druge nego skinuti gaće.

Krećem prema ormaru za rublje kad li - i tu počinje zaplet - pozvoni. Na brzinu navučem donji dio stare trenirke, prvo što mi dođe pod ruku. Na vratima mlađa poštarica, čak i nije ružna, prijazno pita: - *Stanuje li ovdje gospođa Zora Jakopić za koju imam telegram.* - *Gospođica Jakopička je jedan kat više, odgovaram uslužno.* Poštarica smiješkom pokazuje da joj nije promakla dosjetka s prezimenom. Mogao bih je pozvati unutra. Poštari redovito, u to ne treba sumnjati, koriste priliku s dokonim gospođama kojima su muževi na poslu; zašto jednom ne bi bilo obrnuto - da netko ugoditi poštarici! Ispriča se zbog smetanja, zahvali na pomoći i profesionalno pozdravi. Njeno erotsko vragolanstvo umislio sam. Čim je otišla, stane me žderati što nisam barem pokušao.

Krenem po kruh i novine. Zaključavajući vrata sjetim se da bih trebao navući gaće. Ma, kasnije ću! Tko će vidjeti da

ispod debele trenirke nemam ništa? Ako žene mogu masovno hodati gologuze, naslađujući se, mogu ja jednom skočiti do trgovine.

* * *

Veselo mi se nakloni. I jučer sam je sreo na istom mjestu. Da li to ona namješta vrijeme svog izlaska da bi me srela? Njena joj majka nadobudno dala ime Samanta. Sada je, neki blago zadirkujući a drugi zlobno, daruju nadimkom "Samantha Fox". (S. F. jest planetarno razvikana, no moramo znati da će s vremenom pasti u zaborav te mlađe populacije neće znati za nju. Moja će se priča, pak, čitati i za desetak, sto itd. godina, pa je nužno za čitatelje u budućnosti dati objašnjenje: Starleta Samantha Fox je simbol bujnog poprsja.) Naša Samanta, iako nije podivljalih grudi kao Foksica, zbog skladne propupalosti s pravom zavređuje usporedbu.

Zove na kavu. *Zašto ne skočimo na kavu do mene*, predlažem. Kasnije joj mogu pokazati životne radosti. Zahvaljuje na primamljivu pozivu, ali njen joj dragi pruža sve moguće radosti. - ... *te dragi u guzicu!* - dobacim joj ljuto. - *Zar ti je žao?* - nevino uzvraća.

Naravno da mi je žao! Izgled vedre ljupke djevojke zavarava - Samantica je opaka igračica. Dobro se poznajemo i ne snébiva se opscenih zavrtlavanja. Dapače! Prihvaća ih toliko spremno da zapravo potiče na njih. - *Hoćeš li da kleknem preda tebe i suznih očiju moljakam tvoju naklonost?* - *U tom slučaju tvoje bi usne bile u razini ... hm. Mogao bi se opeći.*

Srkne kavu, koja je na terasi "Zagreba" bolja nego igdje, likujući što me opet nadmudrila. - *Živi se samo jednom i moraš od života uzeti najbolje. Drugi mogu imati više novaca, biti pametniji i obrazovaniji, fizički i psihički jači, bolji u tjelesnoj ljubavi, imati veći i tvrđi. Ali nitko te od mene neće*

voljeti više od mene! - Šuti trenutak. Na modrom nebu bijeli oblaci poput ovčica koje se drže za ruke. Nemam iluzije da neće naći precizan odgovor. - Još jedan tehničar, dobaci nehajno. (Samantha Fox s vremenom će postati, rekli smo, nepoznanica, pa sam zato i dao objašnjene o njoj. Dosjetka o "malom a tehničaru" koju moja Samanta parafrazira ima neprolaznu vrijednost, znana je svima danas, znat će je i u budućnosti, te uz nju nisu potrebna objašnjenja.)

U stručnoj literaturi Samantino je ponašanje poznato pod nazivom "fačkalica". Radi se o nimalo bezopasnoj gaduri koja uživa poigravati se tuđim osjećajima. Tobože se šali, a čini sve da te zavede. Kad ti zavrti glavom i priznaš joj svoju strast, namjesti nedužnu facu: - *Žao mi je. Krivo si me shvatio. Ja sam mislila da znaš da je sve to zafkancija.* - Govoreći tako, u sebi doživljava vatromete podle radosti. Meni je stvar savršeno jasna, ali ne mogu si pomoći. Glumim nehajnost. Bila bi katastrofalna pogreška priznati svoje osjećaje - istog bi me trenutka odbacila kao nezanimljivog.

Njena je igra izvanjski šarmanтна. Kestenaste oči joj sjaje, grudi se nadimlju, nožice pocupkuju. Iznutra, u svojoj biti, njena je igra znak bolesne psihičke nezrelosti. Samanta se skriva iza svog fačkanja u strahu od emocionalne bliskosti. Izrugujući se onomu tko se zainteresira za nju, nanosi bol, ali i sebe kažnjava. Valjalo bi je izvući iz ukletog kruga.

Sve to itekako dobro znam - teorijski. Praktično sam nemoćan! Sto puta miš može biti načitan te pronicljivo kužiti da bi trebalo prekinuti igru mačke s njim, no zaludu mu sve. Jerry premlati Toma samo u crtiću.

- *Što si mi kupio u dućanu?* - provocira me. Pomoć stiže s neba. Doista tako mislim. Ništa nisam napravio svjesno, ja, nego vođen višom inteligencijom. - *Kupio sam ti dar vredniji od zlata.* - *Bisernu ogrlicu?* - *Još vrednije.* - Pogledom mi jasno pokazuje da nisam uvjerljiv, ali svejedno je kopka. - *Što bi*

to moglo biti? - U džepu je moje trenirke. Pet slova, prvo slovo k, zadnje c.

- Znam, uzvikne slavodobitno. - Ima ga svaki muškarac u džepu hlača. Konac! - Nije. Radije provjeri. - Njena ruka šeretski pođe prema mom džepu. Nikad nije tako daleko išla. Uglavnom bi ostajalo na verbalnoj razini. Sve se zbilo vrlo brzo, a usklađeno na stotinku sekunde, kao kod akrobata na trapezu. Moje "prvo slovo k, zadnje c, pet slova" promolilo se kroz rupu na džepu trenirke. Samanta primi glavić "konca" vršcima prstiju i dva tri puta opipa, provjeravajući o čemu se radi, znatiželjna kakva li je to drangulija. Povuče ruku kao oparena! Od drske igračice koja se ne libi najopsćenijih smicalica ostala je tek uplašena djevojčica.

* * *

Nije ni pokušala vratiti masku nadmoćne faćkalice. Sumnjam da me čula kad sam probao stvar preokrenuti na šalu. Priznajem, zabrinulo me. Kad netko prekine igru, osoba koju na taj način oslobađa neće mu biti zahvalna. Dapače, reakcija je u pravilu silovita mržnja.

- Hajde, dođi kod mene popodne. Sad kad znaš da ima konca, možeš šivati. - nabacujem dvosmislicu, dajući joj šansu da se vrati u sedlo verbalnih akrobacija. Uzalud. Telefonirat će, odgovara smrtno ozbiljna. Ostali smo još nekoliko minuta, a njeno se stanje nije promijenilo.

UGRIZ

(Treća je sveza najdublja)

Čini se da su *oko* i *zub* bez sveze. Kaže se *šupalj zub* - za oko tako reći loš je humor. I obrnuto, reći *zubi su ogledalo duše odvratna je bizarnost!!* Oko je vlažno i osjetljivo, suptilno - gledanje ne mijenja svoj predmet; tvrd zub slama objekt.

No, *zub* i *oko* su ipak kontekstualni, njihova sveza nije prazan skup! Prva sveza je u uzrečici *oko za oko, zub za zub*. Za drugu možemo uzeti gramatičko-pedagošku dosjetku: "Svaki čavao koji ti vidiš s očima, ja ću iščupati sa zubima"!? Rješenje štosa je u razlici *izvaditi čavao s očima* vs. *izvaditi čavao očima* odnosno u pogrešnoj uporabi instrumentala. Sredstvo se pravilno iskazuje instrumentalom bez prijedloga "s".

Treća sveza je najdublja. Da se ona pokaže/dokaže potrebna je cijela priča.

Bradati Aristotel postulira odmah na početku "Metafizike" da je *oko najvažnije i da gledanje izabiremo radije od svega ostaloga jer pruža najviše spoznaje!* Kad se Wallis razrodjenula i pogledu pružila svoj nagi lik, potvrdi Aristotela.

- Neću da me seciraš!

- Učini mi to.

Wallis jogunasto pogleda kestenastim draguljima, stisne zube i popne se na stolac, zakoračivši kao na veliku stubu. Vitka nagost pregiba se praelementarnim ženstvenim pokretima. Polagano, usporeno, kako mi je potrebno da bih vidio i proniknuo. Crna se kosa slijeva do ramena. Oko šeće od nježna vrata do slatkih linija leđa. Zadrži se na guzičici, na onom dijelu gdje je konfiguracija najuzbudljivija.

- Još jednom.

Strpljivo stvorenje još jednom mi ispuni želju. Doista, pogled koji muškom oku pružaju pokreti ženskih leđa, strážnjice i nogu uzburka dušu.

Nožica se polako digne na stolac, tijelo ocrta likove u prostoru. Niz skulptura neponovljiv je stjecaj slučajnosti, a istodobno poput svjesno prostudirane kompozicije gdje svaki djelić prema drugima stoji u odnosu nužnih proporcija i harmonije.

- Ja sam Edward VIII. Nisam dugo ostao engleskim kraljem jer sam abdicirao zbog tebe, pučanke Wallis Simpson. - Smiješi se mojoj ludosti. Svejedno, ponosno pokazuje svoje tijelo poručujući: - Evo zbog čega ćeš abdicirati, nesuđeni kralju! Ozbiljnom čovjeku, tumačim joj, budućem ex vladaru, nema korisnijeg ni zabavnijeg posla od motrenja. Što više gleda, puca mu pogled na vatromet sveza. Svaka je sljedeća tajanstvenija i znakovitija.

Žensko tijelo, najraskošnija skulptura Prirode, jest metalogički korijen umjetnosti! Živa, topla i vlažna skulptura. Divno ju je promatrati u mirovanju, lagano iščitavati oblike, a novu dimenziju donosi razigrana kinetika. Mudrost lebdi u otkrivenju gledanja.

Gledanje lika žene koja se penje na stolac neponovljiva je empirija. *Esse est percipi* - tek gledanjem ljepota postoji. Mogao bih satima gledati ljubak prizor. Bivstvo oblika spoznaješ gutajući sličice ženskog tijela. Same sobom dojmrljive su, no igra svjetla prizor multiplicira i razigrava do kaleido-

skopske živosti. Utrneš dodir i glas, da bi se oblici rasprsnuli u divljoj lepršavoj igri..

Koljeno je meko, druga nožica opružena, stopalo na stolcu. Težina tijela je na desnoj nozi, lijeva je lijeno uzdignuta. Listovi i butine lijeve noge napinju se, tijelo težinu svrhovito razmješta, gola leđa se propinju, kosa zanjiše, guzovi stisnu. Koliko elipsa i vektora! Guza namiguje, guza čini dijaazon pokreta, a najuzbudljivije je na pregibima gdje se polutke sastaju s bedrima, onaj čarobni prostorčić. Ruka se hvata za naslon stolca, tijelo čini novi niz beskrajnih sitnih pokreta, svaki svijet za sebe. Zatim trzaj, butina i lijeva polutka su u grču, cijelo tijelo se podiže. Guzičica se opušta, blago zatitra. Za jedan trenutak pogled mi sa listova skrene do gležnja, pomiluje ga, a potom se opet nastoji sabrati na cjelinu prizora. O taj lik, o ti mili pokreti, obline i linije vječite draži. I blizak i znan i konkretno osoban, u isti tren dalek, nepoznat i nadindividualan. Rekli bi *štreberi*: jedinstvo općeg i posebnog, sadržaja i forme.

Put, dragana rukama i jezikom, sad je milovana upornim i preciznim pogledom misleće-vizualnog uživatelja. Demokrit kaže da tijela šalju sličice, *eidole*, koje se kroz naše oči utisnuju u dušu, kao da su voštani odljevci. Shvatio je Stari bit! Njeno je penjajuće tijelo utisnulo u moju dušu bezbroj otisaka, male nanizane skulpturice.

Ljupko i skladno, i nevino šaljivo, s dozom potrebne raskalašenosti, stoji uspravno na stolcu. Motri me s visina. Drag mi je njen lik i zacijelo ni Barbika, ako ju je Ken uspio nagovoriti da se penje na stolac, ne miče ljepše guzicom i maznim bibavim grudima, vratom i butinama, temeljitim ženskim rekvizitima.

Legnem i promatram iz žablje perspektive. Zapiljim se u onaj čuperak, one druge usne kao da šalju *pusu*. Zapovjedim da siđe i opet zakorači na stolac. Bujica čarobnih vizura!

Podignem se. Još uvijek me gleda svisoka, velikim očima što se smiješe mojoj djetinjastoj ozbiljnosti. Obiđem je,

obgrlim i nježno ugrizem u guzu. Vrisne, ta živa skulptura. Otima se životinjskom snagom, no ne dam joj da se izmakne sve dok moji zubići ne prodru kroz kožu i dopru do živog mesa. Nema takvog vučjaka koji grize bolje od mene! Znam što slijedi. Plakat će, izbezumljena, vikati da sam ludak s kojim ne želi imati posla, odjenuti se i bijesno odjuriti. Možda ode na hitnu, da joj dadu injekciju protiv bjesnoće, ha ha. Nije isključeno da me prijavi na policiji i da ću završiti na sudu. U konačnici u zatvoru. Ili na promatranju. Kad me budu pitali zašto sam to učinio, reći ću jednostavnu istinu: Iz ljubavi! Ljubav je bol. Ako moju dušu razdire ljubavna bol, neka nju boli barem razderana guza. - Kako bilo da bilo, tragovima mojih kljova žigosana je mojom ljubavlju, kao neka kaubojska junica. Znam, možda mi sve to nije pametno i donijet će mi nevolja. Što mogu kad je to jače od mene. Taj trenutak donosi mi toliko slatkoće da se niti mogu niti hoću svladavati. Nakon nekoliko dana ili mjeseci ili godina, vrijeme nije važno, neće više moći izdržati i vratit će mi se. Kad je budem nježno poljubio u guzu, drhtat će strepeći. To volim kod žena - drhtanje i strah!

Zapamtite pouku ove basne: Gledanje *okom* ženske guze prelijepa je radost, a ugriz *zubom* neizmjerena slast. Treća sveza je najdublja - *quod erat demonstrandum!*

SKANDAL S MODIGLIANIJE

- Treba hitno vratiti knjige u knjižnicu - posudbeni rok dobrano je prekoračen. Naplatit će mu kaznu; u redu, zavrijedio je, no prije ko će ga gledati. Ne usuđuje se ići sam. Ako bi ona išla sa njim, skupit će hrabrost. - Ne bi li netko drugi mogao ići s njim, kaže mu. - Sve je pitao, nitko ne može, požali se. - Nažalost, ni ona ne može, odgovori nakon kraće šutnje. Ušao joj je kamenčić u sandalu, izula ju je i istresla kamenčić. - Šteta, kaže diveći se njenu stopalu, morat će ići sam. Ako mu se što dogodi, ima ga na duši. U čakovečkoj knjižnici su grozne babe. Naplatile bi kaznu i samom Svetom ocu. - Papa nije član čakovečke knjižnice! - ležerno ga ironizira. - Naravno da nije! Boji se groznih knjižničarki! - Vjeruje da će sve biti u redu, cvrkuće mu kroza smijeh. On nije papa i oprostiti će mu kaznu. Ako i plati koju kunu, neće propasti. - Hvala joj i na ovome, završava. I onda slijedi poeta. Ljeti biblioteke rade u smjenama. Provjerio je - danas radi popodne. U pet sati bit će na terasi Royala. Predomisli li se slučajno i odluči ipak ići s njim u knjižnicu... Neće se predomisli. Zna da neće, no on će je tamo pričekati. Može i ona vratiti svoje knjige. Ne treba, još ih nije pročitala.

Dolazi ranije - već u 16.05 sjedi na terasi. Promatra arabske fasade i rijetko ljudstvo koje prolazi trgom, okrenut u smjeru odakle bi mogla naići. Zrak srpanjski usijan, sve

gori; nebo beskrajno svjetlomodro, visoko nježni bijeli po-
tezi - cirusi. Ove oblake zbog njihova oblika zovu *magareći
rep* ili *slikarski kist*. Čupavi i nježni sastoje se od sićušnih
kristalića leda. Lebde na najvećim visinama i najčešće na-
javljuju promjenu vremena. Sunce koje nesmiljenim žarom
probija izbljedadje šare suncobrana očito ne zna za tu teo-
riju. Povlači stolac prema zidu, gdje je hladovina. Naručuje
obilje tekućine - mineralnu vodu i malu čašu vina. Sve po-
miješa u velikoj čaši, koju nespretno donosi konobar nauč-
nik, dječarac odsutna pogleda, mršavko djevojački nježna
lica prekrita pubertetskim bubuljicama i krhke riđe kose.

Uzima knjige u ruku, prelistava strane i prisjeća se pro-
čitano. U prvoj knjizi, "Skandal s Modiglianijem" pisca
hitova krimića Kena Folleta, radnja je smještena u slikarski
milje. Mlada povjesničarka umjetnosti Dee Sleign, u potra-
zi za Modiglianijevim djelom koje je on navodno naslikao
pod utjecajem narkotika, kani napraviti doktorsku tezu,
steći znanstvenu slavu, novac itd. Potragu započinje po cr-
kvama blizu slikareva pariškog staništa. U jednoj je kruti
svećenik ostavlja u mračnu podrumu da sama pregledava
prašnjave slike.

*"Podigla je prvu sliku s vrha i primakla je svijeći. Debeli sloj
prašine na staklu zasjenio je platno ispod njega. Trebala joj je
krpa za prašinu.*

*Osvrnula se tražeći nešto prikladno. Dakako, ovdje neće biti
ničeg pogodnog. Nije imala rupčić. S uzdahom je podigla haljinu
i svukla gaćice. Morat će dobro pripaziti da svećenik ne bude
iza nje na zavojitim stepenicama. Tiho se nasmijala i obrisala
prašinu sa slike."*

Ispije velikim gutljajem ledeno biće, kao da se i nje-
mu u grlu nakupila prašina s onih slika, pa ju želi isprati.
Asocijacija mu ode istim pravcem kuda i onda kad je prvi
put čitao ovo mjesto - do gospođice iz drugog vica koja se
vratila ginekologu i upitala ga, je li kod njega ostavila gaći-
ce. Ovaj pogleda uokolo. - Nažalost, niste, gospodična.

- Onda sam ih sigurno ostavila kod zubara! - uzdahne rastresena djevojka.

"Spustila je sliku i uzela iduću. Bila je manje zaprašena, ali jednako bezvrijedna.

Probijala se kroz učenike, apostole, svece, mučenike, svete obitelji, posljednje večere, raspeća i tucete tamnokosih, crnookih Isusa. Šarene gaćice pocrnjele su od drvene prašine. Radila je sustavno, redajući uredno oprasene slike, obrađujući jednu hrpu prašnjavih platna za drugom."

Ženske gaće - velike daće! - bocka drevna pučka mudrost. Ženske su gaće kao život: male, usrane, krvave... - rezonira suvremeniji pučki mislilac. I još pomisli sa čuđenjem što nekakav dežurni hiperpuritanac nije ukazao na neprilichnost ovog mjesta u romanu prevedenu s engleskog. Revni bigot morao bi zatražiti da se uspješnica objavljena širom svijeta u milijunima primjeraka u nas povuče iz prodaje i spasi narod od grozota.

Follet teče prepolagano: desetak strana prije kraja pravog zapleta još nema, a kamo li da se nazire pripremljen rasples i efektna poenta. Čitatelj se sumnjičavo pita po čemu bi to bio hit vrijedan prevođenja, objavljivanja i čitanja. Onda se majstorski na nekoliko zadnjih strana sve razmrsi. Ah, da! Ženske su gaće tu jedan od sporednih motiva koji se zbog pikanterije usječe u pamćenje. Kako su završile?

"Potrajalo je to cijelo jutro. Modiglianija nije bilo.

Kad je posljednji okvir bio oprasen i odložen, Dee je sebi dopustila da svojski kihne. Prašina u zraku ludo se zakovitlala. Prstima je ugasila svijeću i popela se u crkvu.

Svećenika nije bilo, stoga je ostavila prilog u škrabicu i izišla na sunce. Prašne gaćice spustila je u najbližu košaru za smeće: to će smetlarima dati hrane za razmišljanje."

Recimo da smo kontemplativni smetlari. Smiju li se, najmanje to, gaćice praktične Dee Sleign ovdje shvatiti kao metafora? Otpije slijedećih nekoliko gutljaja pića, koje je

još bilo studeno. Smiješi se zadovoljno, i zbog osvježanja i zbog onoga što je pročitao.

Asocijacije krenu u sljedećem pravcu. Odnos likovnosti i dražesnih krpica kojima ženska čeljad pokriva голу guzu preširoka je tema. Jedan poticajan kunsthistorijski detalj ne može se izbjeći. U studijima o likovnom erotizmu obavezno se navodi "Njihaljka" Jean-Honorea Fragonarda, slika čiji se nastanak situira oko 1766. godine. Djevojka je na lju-ljački, njeno tijelo zaštićeno je bogatom haljinom, tek joj se nazire stopalo šarmantno ispružene nožice s koje je taj čas odletjela cipelica, još je u zraku, te druga obla nožica do koljena. Naručitelj je slikaru dao precizno stroge upute: njegovu draganu treba naslikati kako sjedi na njihaljci koju gura biskup - smješten je u sjeni desno - a on sam leži na zemlji u položaju koji gleda prema gore, pod ženine suknje i podsuknje. Razigrano nebo, lišće i grane stabala čine ljupku kulisu bezazlene igre. Ako Raj postoji, Fragonard ga je prikazao! Sve odiše poetičnošću čiste nedužnosti. Nije čudo da je ova slika priznato remek-djelo kojemu ni najzadrtiji čistunac nema zamjerki! Ne lezi vraže! Treba uzeti u obzir, upozorava Edward Lucie-Smith, da u ono vrijeme gaće još nisu bile izmišljene!? Sada cijeli prizor dobiva sasvim drugačiji i bogatiji smisao prepun raskalašenosti! Djevojka uza ciku maše nožicama, suknje i podsuknje lepršaju, cijela se priroda veseli a mladić fascinirano zavrjuje pod suknju ne bi li ugledao Nju i ne bi li mu namignula Ona koju lirski zovu "Radosnica"! Kako je samo maštovito lascivna aluzija boja suknji: ružičasta boja ženske intime...

Iako se izvana ništa ne vidi, čelo se blago žari, vjeđe pote. Ispije do kraja piće, pogleda na sat. Neki ljudi vladaju brdima podataka, pa su unatoč tomu ignoranti. Mnogoznalost ne čini mudrim, no želi li čovjek razumjeti umjetnost i život - mora štošta znati i o koječemu meditirati! Druga knjiga koju je išao vratiti u biblioteku domaćeg je autora: "Atelje" Pere Budaka. Što reći o literarnosti ovog ostvarenja?... Teško

se odlučiti. Nešto nedostaje, shvaćanje slikarstva i umjetnosti površno je, na razini školskih fraza. Udri po domaćem autoru, ne šteti ga - naš je! Tu i tamo nešto se nađe. Uočio je komentar bogatašice gospođe Marek, koja mladom slikaru Pavlu odnosno Paulu Martiću kaže: *“Vi, slikari, imate tak uzbuđljiv život! Pred vama i lečnikima nema tajni. Niš se nemre skriti. U crkvi, pred popima, žene razotkrivaju dušu, a pred vama umetnikima i lečnikima telo.”*

U taj mah ugleda njenu bajkovitu figuru. Smiješi se dragim osmijehom. Hoda razdraganim korakom. Pozdravlja, sjeda na slobodni stolac, svoje knjige odloži na stolac koji privuče stolu. Ponaša se kao da je njen dolazak nešto najnormalnije. U čednom tamnom oku vragolasto svjetluca sunčeva zraka. I ona poželi puno hladne tekućine.

Gleda knjige na stolu. Primi u ruku baš Foletta, površno lista. - Je li dugo čekao, pita podigavši pogled preko knjige.

- Nisam. Pio sam osvježavajuće piće i puštao misli da mi lutaju.

U daljini, na kraju ulice, gmiže kamion za odvoz smeća. Dečki iz jedne veže prinose metalne kante i istovaruju ih u kamion. Sigurno im nije lako po ovoj vrućini. U taj tren, koincidencijicom kakve život zna priređivati, oglasi se zvono obližnje crkve. Din - don. Prisjeti se mjesta sa smetlarima u “Skandalu s Modiglianem”, pa se nasmiješi. Potom se zagleda u njenu ljetnu suknjicu. Djevojka je nagnula stolicu, blago se klacka, a suknjica se nestašno podigla i razotkrila putene butine. Malo nedostaje da pogled nepristojno dopre do intimna rublja. Ima li ovaj puta one sa cvjetićima ili točkaste? A što bi se vidjelo da je sada Fragonardovo doba?...

- Čemu se smiješ? - gleda ga posebnim pogledom. Primijetila je da joj bulji u nožice, pa ih provokativno skuplja i širi.

- Teško je ispričati kuda čovjeku misli vrludaju.

- Dat će njemu i njegovim vrludavim mislima, kaže mu, smije se i popravlja suknju. Pocrvenila je. Stavlja nožicu preko nožice. Njene butine, ne može im se nadičiti, posjeduju vlastitu inteligenciju. Ispija velike gutljaje i gleda ga preko čaše dubokim pogledom.

Hoće li mu reći da je ta famozna ljubav stigla, pita ju. To ju pita svaki put, iako mu je već nekoliko puta rekla da joj time ide na živce. Ne, nije došla i neće doći! - Zašto? - Zato što je dosadan. - Opet stavlja nožicu preko nožice, polako, sasvim polako. Naređuje očima da ga ne sramote, da ne polete gdje se ne smije. Malo sutra! Blene pod suknju. U mozgu mu zavluda. Nije moguće! Zar se zbilja usudila to učiniti?!

DEFINICIJA ŽENE I ŠEIKOV SUD

Nedjeljno je popodne pretoplog kolovoza. Nebo kristalno modro i bez oblačka. Propupala Y. prihvatila je poziv. Priliku ne smijem propustiti. Ljupko lice, vrckavo tijelo u lepršavoj haljinici i nestašna pamet izluđuju me. Zamišljajući da sam je već osvojio, naslađujem se budućim radostima. Znam, treba najprije skočiti, onda reći "hop"! Nije ona laka roba. Mnogi je žele, a dobit će je samo onaj tko ju zavređuje. Odigrat ću nešto efektno! Osjećam da ću ga danas umočiti!! Ona je, unatoč svoj svojoj profinjenoj intelektualnosti, samo ženka; iz aviona se vidi da je danas *potrebita*.

Sipam dosjetke, ona se veselo smije. Sve mi ide na ruku. Za stolom na terasi koščat tip. Djeluje poput čudaka, što pomalo i jest. Svi ga znaju jedino po nadimku "Mislilac". Previše čita. Njegova je brbljavost legendarna - kada naiđe žrtvu, spreman je satima pričati o svojim "razmišljanjima". Skače s teme na temu, ne škrtari s erudicijom i velikim riječima, izvlači iz rukava imena i pročitane knjige, pa ga drže ćaknutim. Tko ga ne poznaje, ostaje zabezeknut vatrometom mudrosti.

U trenutku smislim plan kako iskoristiti Mislioca za svoje ljubavne nakane. On će istresti neku duhovitu teoriju; moju će prijateljicu to razveseliti, što meni otvara put do njena srca - i svega ostalog što uza srce ide. Kurtoazno

pitam Mislioca prima li nas u društvo. On galantno odmjeri damu. - Bit će mi velika čast! - odgovori uz naklon glave.

To je najpametniji čovjek koga znam, predstavljam ga. Mislilac odmahne rukom. - Ruga mi se. Inače je u duši dobar. - Da. - prekrasnim smiješkom lapidarno potvrdi moja dražesna prijateljica, sklapajući s Misliocem savez protiv mene. Meni je draga iskrica simpatije među njima jer u krajnjoj liniji voda je na moj mlin. - Koji su recentni rezultati mišljenja, Mislioče? - upitam. - Ne bi htio zamarati, nečka se. Njemu su to važne i zanimljive stvari, a nama će biti dosadna fantaziranja. - Neće, kažem. - Razmišljam o vicevima. - promuca Mislilac. - O vicevima?! To bi me veoma interesiralo! - toplo usklikne prelijepa Y. Znao sam - sad će Mislilac raspaliti. Vidi se po njemu koliko mu je drago djevojčino zanimanje. Unaprijed sam mu zahvalan na pomoći koju mi i ne znajući pruža.

- Vicevi, te male prpošne pričiće, kvintesencija humora, imaju za ljude beskrajno pozitivnu osloboditeljsku ulogu. Ne libe se ni najvećih prostota, čak ni degutantnih pikanterija, dapače - pizdarija i vulgarnost najdraže im je sredstvo, a tabui, laž i tiranija najmilija meta. Destruiraju uštogljenost, svođenje čovjeka na automat i roba, rasplinjuju dogmatizam i tiraniju, te i u najmračnijim uvjetima u njima bljesne ljudska iskrenost i istina. Parolaškim jezikom govoreći, vicevi su naprednjački, razotuđujući i radosni gerilci ljudskog dostojanstva. Razumljivi su sveučilišnom profesoru i kopaču kanala. Ljudi ih vole, ali ih smatraju glupostima i ne cijene previsoko upravo zbog njihove demokratske razumljivosti - što je duboko pogrešno! Pogledajmo npr. sljedeći vic.

Profesor na ispitu na medicini pilji studentici u grudi i lascivno je pita: - Kolegice, recite mi što vi imate a ja nemam. - Studentica malo razmišlja, pa odgovori: - Mozak.

Moja se Y. neusiljeno nasmije. Bojao sam se da će stari ispričati kakvu prostotu. Unatoč dozi škakljivosti vic je u osnovi pristojan. Sve teče po planu. Moja odabranica sa

zanimanjem očekuje nastavak Misliočevih razmišljanja. Kad primijetim da joj postaje dosadno ili da je pričanje neprimjereno, na prikladan ću način intervenirati i prekinuti druženje. - Vic je vrlo jednostavan, međutim kad se bolje pogleda u njemu je sadržan obračun s patrijarhalno - falokratskim svijetom možda temeljitiji no u tomovima knjiga. - Riječ "falokratski" uzbuni cenzora u meni. Pogledam u njeno lišće - nju nije zasmetala, što i mene umiri. Ovaj nastavlja blagoglagoljivo: - Oprostite na pretencioznosti asocijacije: nameće mi se Heidegger, zakučasto premudri filozof, koji je vickastom Hoelderlinovu stihu *Gdje je opasnost raste i ono spasonosno* posvetio superduboku studiju te iz njega objasnio bit tehnike kao metafiziku moderniteta i istinu bitka. - Tu me pogleda i naglo upita: - Jesi li čitao Heideggera? - Nešto malo u osnovnoj školi, odgovorim nonšalantno. - Lijepa Y. se slatko nasmiješi mojoj šali, nježno me pogledavši, što mi razgali dušu. Mislilac zanemari naše poglede i nastavlja ozbiljnim glasom: - Tako bismo, još jednom oprostite na pretencioznosti, promišljanjem navedena vica mogli doprijeti do najdubljih uvida. Razumijevanje vica jest intelektualna *gigantomahija*.

Napravi stanku. Uzima čašu i otpije veliki gutljaj. I mi poslušno otpijemo iz svojih čaša. - O mudrosti humora moglo bi se dosta toga reći, o čemu drugom prilikom. Zainteresirane tek podsjećam na kratki no genijalni esej Milivoja Solara koji pokazuje suptilnu ali prebogatu strukturu "jednostavnog" vica te na stranice posvećene humoru i komici u "Estetici" najvećeg hrvatskog filozofa Danka Grlića. Tu ćete naći daljnje upute na Ivana Zlatoustog, Bergsona, Freuda - jeste li znali da je Sigismund za studiju o vicu i podsvijesti dobio Goetheovu nagradu za stil? - sve do Umberta Eca.

- Umjesto teorije radije još jedan primjer. Vicevi su u pravilu lascivni i upotrebljavaju tzv. *proste* riječi. Pitam damu, mogu li ispričati dosjetku koja sadrži prost termin?

- Mene je šilo ubolo u guzicu. Skačem, želim spriječiti vulgarnosti. Y. me preduhitri. - Možete bez ograničenja. Punoljetna sam, a što je važnije i emancipirana. - začepi mi usta. Mislilac nastavi.

- Mnogi vicevi imaju formu pitalice. *Što je žena?* Odgovor na ovo teško pitanje, kao i svi odgovori na teška pitanja, bezobrazno je jednostavan: *Žena je ukras oko p...e.*

Osupnut sam. Ispod oka pogledavam Y. Ona se zasmijuckala, bez zgražanja i negodovanja. Nasmijem se i ja, prikrivajući svoju zabrinutost. - Odgovor zbunjuje. Možemo se nasmijati od srca; i žene će se nasmijati, sasvim iskreno, nema sumnje. Radi se očito o uspjelom vicu, remek-djelu humora. Ali, što je s "porukom" rečene pošalice? Definitivno *žene kao ukrasa* uvredljiva je muškošovenska negacija ženskog dostojanstva. Žena se srozava na puki spolni organ, na tjelesno i u krajnjoj crti životinjsko sredstvo muškog zadovoljenja, a negira joj se sve ostalo - i inteligencija, i osjećajnost, šarm, stvaralačke sposobnosti, društvene vrline. Drastičnije redukcije žene ne može se zamisliti, te moramo reći da je rečena "definicija" ekstremno reakcionarna. Čovjek ne mora biti feminist pa da vrišti protiv ove manifestacije bijede falokratskog imperijalizma i sveopće otuđenosti, gdje je ponižena žena ali i muškarac itd.

(Ja sam suviše bio koncentriran neće li Misliočevo trućanje povrijediti dobar ukus i zasmetati mojoj ljepotici, pa nisam dobro shvatio što želi reći. Naprotiv, moja ga dragana pažljivo motri, ne krijući stanovitu zadivljenost.)

- Dilema je upravo sljedeća: može li se pokazati da je dosjetka "progresivna", da žene ne ponižava, dapače, da žensko dostojanstvo rehabilitira i zagovara? Vješt retorik može svašta dokazati, crno da je bijelo, bijelo da je crno, ali i retorika ima svoje granice. Prije nego se upustimo u pothvat, pozovimo u pomoć drugi vic, nešto duži, srodan upravo po redukciji žene na tjelesnu, da ne kažemo životinjsku funkciju.

(Opet sam na iglama. Kakav lupetalo vic sprema? Što bi mu to moglo biti "životinjska funkcija žene" - nije teško dokučiti na što smjera. E, baš mi je mudra ideja dovesti Y. njemu u društvo. Ona i dalje pozorno prati hohštaplerovo bajanje - moj eventualni prijedlog da završimo razgovor i odemo zacijelo ne bi pao na plodno tlo. Što mi preostaje do li povinovati se.)

- *Šeik je tražio novu ženu za svoj harem. Javile su se tri kandidatice.* (Digresija: učenije osobe odmah će asocirati na Parisov sud.) *Prva je poznavala teologiju, filozofiju i matematiku te tehničke znanosti. Druga je znala lijepo pjevati, poznavala poeziju, slikanje i glumu. Treća je fantastično kuhala, odgajala djecu i čistila kuću. Koju je šeik odabrao?* Trilema je zbilja teška, sirotom šeiku nije lako. Njegov odgovor je (ne)očekivan: *onu koja ima najveću guzicu!*

(Nasmijala se, pa sam se morao nasmijati i ja.)

- Žene su kroz povijest degradirane i uskraćivane su im kreativne sfere. Sad, kad se one žele afirmirati u ljudskosti - kao znanstvenice, umjetnice, pa i odgajateljice - natrag ih se srozava i poučava da je njihova najvažnija kvaliteta veličina stražnjice, dakle da budu puko meso muškoj samoživoj pohoti. Poruka vica ne može biti stupidnija: kako li se osjeća jedno žena koja se trudi biti obrazovanom, osjećajnom, kreativnom, a ne želi ju se takvom prihvatiti, već se mjeri po najnižim kriterijima!

- Unatoč očiglednosti ovakva dojma, je li baš tako?? Sasvim ozbiljno, nemaju li rečeni vicevi drugačije, afirmativno značenje? Nemoguće! Što bi pozitivnog bilo u vrijeđanju ženskog bića degradacijom na "ukras oko pičke" ili veličinu debelog mesa; čak ne ljepotu, već isključivo glomaznost? Ipak...

- Najprije prvi vic. Ne smijemo ponavljati pogrešku koju su napravili američki obavještajci, a nije ju prevladao ni sam Devereux, koji je imao časnu namjeru rehabilitirati vulvu. - Na spominjanje imena "Devereux" Y. podigne

obrve, a Mislilac to primijeti. - Niste čitali knjigu "Bauba - mitska vulva" Georgesa Devereuxa?? To je epohalna knjiga, najznačajnija knjiga koju sam ikad pročitao. (Meni je pobjegla opaska da Mislilac za svaku knjigu koju pročita izjavljuje da je "epohalna" i "najznačajnija koju je pročitao". Y. me prijekorno pogleda. Odmah povlačim cerek s lica i navlačim masku u smislu: "Prvom prilikom ću pročitati.") - On, Devereux, donekle pristaje uz tvrdnju da je kozmetika nastala kao žensko prikrivanje odvratnosti vulve... Na drugom mjestu pak djelomice pristaje uz mišljenje da samo vrlo senzibilizirane osobe nalaze vulvu lijepom; drugim riječima, "normalnim" osobama, koje su ipak mjera, vulva je ružna. Američki vojnici su u džepovima ubijenih Japanaca našli prekrasne krajolike i lijepe pjesme, i uz njih - fotografije prostitutki (?) kako šire labije i pokazuju vulvu. Zapadnjačkom nazoru kontrast između ljepote pjesama i vulgarnosti "opscenih" slika samo je još jedan paradoks "misterioznog" japanskog mentaliteta. Stručnjacima japanistima koji su radili za obavještajne službe nije palo na pamet, misli Devereux, da bi te fotografije mogle imati magijsku funkciju zaštite života. No, ni Devereuxu ni obavještajcima nije palo na pamet da japanskom mladom borcu vulva nije ništa ružno, vulgarno ni sramno, dapače - da mu je ona uz lijep krajolik, pjesmu ili cvijet itd. nešto najpoetičnije! Zapadnjačkom obavještajcu jedino prostitutka može pokazivati vulvu, a to opet ima duboki korijen u pretpostavki da je vulva kao srž ženske tjelesnosti ružnoća i prljavština; budući da svaka žena ima vulvu, zapadnjački nazor u sebi sadrži pretpostavku da je žena *kao takva* prostitutka! Uz *takvu* metafiziku vic je uvreda za žene.

(Kipim kao zvijer uhvaćena u stupicu. Počeo je s bezazlenim vicom, prešao na Devereuxa i japaniste, obavještajce, vulve... Gdje će završiti? Stoga odlučujem djelovati. - Baš zgodna priča, ubacim se u trenutku kad je Mislilac uzeo dah. - Neizmjereno ti hvala - obraćam mu se - što si mi svojim pametnim mislima razonodio prijateljicu. Doći

ćemo opet. Možemo poći - obraćam se Y. - Čekaj, kud si navro! - usprotivi se ona. - Primijetivši da mu je čaša prazna, doda umiljato: - Mislim da lijepo pripovijedate i da ste zavrijedili vrčić vina od mene. - Stari lisac na to prijetvorno uzvrat: - Ne, Vi lijepo slušate. Vi zavređujete dva vrčića od mene. - Zasmetao me njegov lascivni izgovor riječi "vrčić", no morao sam se priključiti, pa su pred svakim tri peharčića rujna merlota.)

- Pođe li se, međutim, od drugačije pretpostavke - da je vulva lijepa i ljupka, tada "ukras oko pičke" ima pozitivno značenje! Vulva je temelj na kojem žena gradi svoj cjeloviti identitet. Njen izgled, intelekt, kultura, osjećaji i djelovanje nisu negacija ženske spolne naravi, nego se kao ukras razvijaju iz ženskog spolovila kao intimne srži. - melje, laprda i blebeće Misililac. Pitam se gdje se gasi. Ispio je dva od tri vrčića pa je još elokventniji. Mojoj Y. se zarumenjeli obrazi, što joj predivno pristaje.

- Da u istom ključu iščitamo i drugi vic. Ne samo ženu već i muškarca moderni život opterećuje zahtjevima visokih kriterija. Da bi bili slobodni, emancipirani, pa stoga kao osobe poželjni, moderni stanovnici planeta Zemlja moraju vladati mnogim znanjima i vještinama, a sve se postavlja kao apsolutni imperativ neumoljivog nad-ja. Žena tako mora biti obrazovana - poznavati kulturu i umjetnost, povijest i politiku; znati strane jezike i putovati, mora se nositi s kompjutorima i modernom tehnologijom; mora biti racionalna i znanstvena, filozofkinja, matematičarka i astronomica; biti pobožna i ostvarivati zahtjeve koju pred nju postavlja vjera; to nije dosta, već mora biti poslovna, bogata i vladati *management-om*; ali ujedno biti lijepa, mlada, žensvena, vitka, koketna, što znači da mora pratiti modu, ići na frizuru i kozmetički se tretirati te strogo paziti na dijete; još mora biti kuharica, domaćica, odgajateljica djece; rano jutro se diže, navečer spada s nogu - a još mora biti eroge-

na u krevetu, u skladu s briljantnim otkrićima suvremene seksologije.

(Zamijetim sa stravom da je Y. zabunom svojom nožicom nagazila Misliočevu nogu umjesto moje. Želeći ispraviti pogrešku, pogurnem svoju nogu. Mala pogleda ispod stola, te se povuče uz ljubak "Oprosti.")

- Suvremeni život ništa manje ne tlači muškarce, prije teći da oba spola zgnječi kao stjenice. Moderno doba oslobađa čovjeka, posebno ženu koja je stoljećima bila udaljena od stvaralačkih vrijednosti, no donosi opasnost razapinjanja čovjeka iznad njegovih mogućnosti. Vic o šeiku upravo na tomu gradi svoju privlačnost: umjesto strogih savršenstava propisanih u militantno isključivim programima emancipacije kao vrijednost nudi neopterećenu životnu radost, simboliziranu u ženskoj riti. Svaka čast i matematici i feminizmu i kozmetici i seksologiji i religiji i politici - ne treba zaboraviti ljudsku ležernost, nesavršenost, neobaveznost, radost, lakrdiju. U tom smislu vic se izruguje božjim kategoričkim zapovijedima moderne civilizacije i uzima u zaštitu krhku slobodu ljudskosti.

- Vi ste monstruozno pametni! - zadirkuje ga Y., a lupež se samodopadno smiješi. Dune vjetar, najavljujući promjenu vremena. Tamni oblaci u trenu prekrivaju nebo. Vrijeme je da krenemo, kažem. - Još jedan vrčić, onda idemo, odgovara Y., putujuća enciklopedija ženstvenosti. Tko da protuslovi anđelu?

- Sad sam se sjetio na što me podsjeća Vaše oko! - podmuklo će kvazimudrac, ne obazirući se na mene. - Na koga? - cvrkuće anđelak. - Na oko jedne od diklica na epohalnoj slici "Satir i Nimfe" Adolpha-William Bouguereau-a. - Oko moje diklice zaskvjetluca, a nakon kratkog promišljanja uzvratiti: - Na toj slici su "diklice" neodjevene. - Nedostatak se može lako ispraviti. - Nisam baš razumio aluziju. Vjerojatno nije neprilična jer moja ju djevojčica s odobravanjem prima. - O toj slici poznati povjesničar umjetnosti Lionello Venturi ima grozno mišljenje, a niti naš Krleža ne šteti drvljem i

kamenjem na račun Bouguereau-a. Jeste li čitali Venturi-ja? - Ven-turi! Epohalna knjiga, najznačajnija koju sam ikad pročitala! - zakikoće se slatko čudovište, zajedno s Majmunom. Pridružim se i ja pa se sve troje od srca kreveljimo.

Vrijeme se strjelohitro pogoršava. Približava se ploha. Već prve padaju kapi. Sreća u nesreći: sad zbilja moramo krenuti. Ne lezi vraže! - Nećeš se ljutiti. Poći ću s tvojim prijateljem. - zapjevucka nedužnim glasićem. Zadivljena je kako je vješt u hrvatskom jeziku. Nije to ništa, učio je on i strane jezike. Ja sam u školi učila engleski, kaže mila. Ja natucam francuski, izvali Mislilac. Na to mala prasica prasne u neobuzdan smijeh. Poljubila me u obraz i očima punim suza od kešenja uspijeva promucati da ćemo se vidjeti.

Bacim još jednom pogled na nju, dok odlazi. Podigla nožicu i malo se nagnula na stranu. U trenutku ugledam je bez haljinice. Pa da! Pred oči mi Bouruegeau-ova slika - ista moja Y. Šeik je u pravu, proleti mi kroz mozak koji nije mogao ostati imun na ispijene decilitre. Žena bez guzice je selo bez crkve. A ljepotica Y. ima katedralu - ne u smislu veličine, već u smislu savršeno skladne arhitekture.

*

Ležim u krevetu. Sam. Sjetio sam se vica o Fati koja se na partijskom sastanku javila za diskusiju, a haljina joj se uvukla u guzicu, pa joj je Mujo izvukao haljinu van, što Fata ne voli; Haso to ne zna i gurne haljinu natrag u procijep, te Mujo zaradi dvije šljive. Genijalan vic! Da sam se ga na vrijeme sjetio, ispričao i protumačio, mogao sam promijeniti tok tijeku stvari. Nisam... Grizem se zbog toga. Vani je vrijeme podivljalo. Ljetna oluja kakva se dugo ne pamti. Nebo paraju munje, zemlja se trese od gromova. Prema nevremenu tuge u mojoj duši božje strijele puke su petardice, one najmanje, "žabice". Život pak je ukras oko Ničega.

ČETIRI ORIGINALNA LIKA

(sažetak i lokalizacija)

Pričam im, oni me pažljivo slušaju. Mladi su, obrazovani, pametni, željni znanja. Zato mi nije teško pričati. Nigdje mladost nije tako iznimna kao u Čakovcu! Hoću ih poučiti, na vlastitu primjeru, da se u malom gradiću može djelovati na svjetskoj duhovnoj razini, sve do New Yorka, primjerice. - Tvoje djelo doseže do NY-a?! - čude se, usput kao da se sprdaju, a iz njihovih očica vidim da žude čuti moju pouku. - Poslušajte onda, kažem lakonski, i sami prosudite.

- Telefonira mi nepoznata krasotica. Agresivno atraktivna ljepota. Moli za kraći radni sastanak. - *Aha, uskaču, u laži su kratke noge! Ulovili smo te u prvoj rečenici! Kako si mogao znati za izgled ženske kad si čuo samo njen glas?!* - Ne, niste me ulovili. Glas joj je bio zorno seksipilan, iz čega sam nepogrešivo procijenio da se radi o glamuroznoj divi. Uostalom, nisam se prevario. Kad sam je ugledao u kafiću, gdje smo dogovorili... - *Ha, ne predaju se, još jedna neuvjerljivost!* - *Gdje bi se ti usudio sastati javno s raskošnom gerlom. Tvoj strah od žene...* - Polako, polako. Prvo i prvo, dogovorili smo u ugostiteljskom objektu na drugom kraju grada gdje žena nema svoje uhode, a drugo i drugo, ja ne patim od paranoje da me žena kontrolira, i treće i treće, da me tko i vidio, ne bi vjerovao.

- Mala je noćna mora zrelog muškarca, nastavljam. Sladostrasno strepimo od takvih: odolijevamo iz dana u dan, a onda dođe, fatalna, i njeni atributi hametice obore s nogu. Baš me - nastavljam iznositi istinu i samo istinu - zanimalo što hoće od mene. Predočite si ambijent. Boce svjetlucaju, čaše blješte, mesing, tamno drvo; zrcalo kaleidoskopski multiplicira. Arhitekt unutarnjeg uređenja zna posao, investitor nije štedio novce. Cijelo vrijeme gledam u njen dekolte, osim kad prebacuje nogu preko noge, što sustavno čini. Strepio sam, hoće li joj sisuljak ispasti. Znae kako to izgleda: nestabilno se njiše kao pijanac na osamdesetom katu nebodera; svaki čas misliš da će ljtosnuti preko ruba. Ne volim takve situacije jer ne znam što učiniti. Ne priskočim li u pomoć, ispast ću neodgojena sirovina; ako pak galantno vratim grud u njedra, još će me optužiti da sam pedofil. Hamletovska dilema. Osjećam se kao Shakespeareaova majoneza. (Shakespeare došao u trgovinu i zatražio majonezu. Prodavačica ga upita: - U tubi *or not to be?*)

Odmah prelazi na stvar. Američki stil. Vižlasto tijelo, samouvjerenost, jasna i inteligentna dikcija. Došla me zamoliti ispred *Udruge za kreativnu borbu protiv droge (kratica UKBPD)* za suradnju. Radi se o zabuni, vrisnem zabrinuto. Neću imati vezu s drogom,! - Ne može tako, oštro me prekori. Ova kuga modernog doba došla je i u naš pitomi Čakovec. Ne možemo gurati glavu u pijesak, situacija je ozbiljna. Svi smo odgovorni! - Tko je donio drogu, neka se sad bori protiv nje. Ne mogu ja sve. Alkohol je moj domet; u drogu se ne razumijem! - Zamolila me da ne trčim pred rudo. Objasnit će mi. Slušam.

Radi se o hrvatskoj sekciji međunarodnog projekta borbe protiv ovisnosti kreativnim pisanjem. Stvar je vrlo jednostavna: ako potencijalni ovisnik piše, tada u tomu nalazi smisao života i nema potrebu za drogom. Genijalac tko se tomu dosjetio, rekoh. Onda mi pada na pamet naličje "genijalnog" projekta *pisanjem protiv ovisnosti*. Oni koji budu

morali čitati spas će potražiti u sedativima; tako krene: počne se s aspirinom, pa dva aspirina, a završi na heroinu. S jedne se strane suzbija ovisnost, s druge stvara... Baš kad sam htio reći svoju opasku, djevojčice popravi kosu, pogledalo me očima boje kestena, nagne dekolte da dohvati piće, a potom opet premjesti nogu na nogu. Uzalud mi što prepoznajem klišeje. To je kao s mađioničarom: znate da se radi o triku, ali si ne možete pomoći. Na gaćicama je imala Boba Rocka iz "Alana Forda". Ovakav *design* još nisam vidio. AF je strip koji obožavam.

- Kako bih ja mogao biti na usluzi, pitam. Drugi bi se pred ovakvim fatalnim ženskim draguljem izbezumili. Ja - ne! Iako natprosječno osjetljiv na ženske provokacije, snagom karaktera vladam sobom. - *Vidite*, kaže mi Afrodita (ne zove se, naravno, Afrodita, ali zovimo je tako da se ne zamaramo njenim pravim imenom), *vidite*, dakle kaže ona meni, *problem je naći nove originalne teme o kojima bi se moglo pisati*.

Da, davno je tomu bilo, prije četiri-pet tisuća godina, ne sjećam se točno jer sam pročitao još za vrijeme studija, na glinenim pločicama klinastim pismom u Mezopotamiji je razočarani pisac jadikovao da su već sve teme potrošene. Odonda je napisano milijune knjiga te nema motiva koji nije iskorišten. Uzmimo ženske likove npr. - svaka muštra je ne jednom nego tisuću puta opisana i ispisana, i Eva, i Helena, Euridika i Antigona, gospođa Bovary i Bobočka, Gordana i Beatrice, Laura, i Ana Karenjina, Julija, Cordelia, Sonja Marmeladova, Odette, Moly, Linda i Brenda... Počeh nabrajati sve ženske likove koje znam, što bi potrajalo. Sugovornica me taktično prekine. Ne trebam ju uvjeravati u ono u čemu se slažemo. Dakle, sve su teme i svi likovi već izlizani i nemoguće je smisliti nešto originalno. - I sada dolazite Vi! - guguće. - Zašto baš ja?! - Mi znamo da ste Vi vrlo kreativna osoba i da ste u stanju pronaći originalne likove. - Ono "mi znamo" izgovori autoritativno, ne ostavljajući mjesta sumnji da su "oni" dobro upućeni. Znaju da sam

vrlo kreativna osoba, podatak koji čuvam duboko u sebi kao *top secret* što ni na paklenim mukama ne bih otkrio. Bolje se *takvima* ne opirati. *Takvi* su u stanju svašta učiniti. Svejedno, pokušavam se izvući. - Čujte, što ja za to dobivam? - Prvo, zadovoljstvo da ste dali svoj doprinos borbi protiv droge kao kuge i kolere modernog doba. Drugo, pomoći ćete meni osobno da u Organizaciji dobijem velike bodove - i da napredujem. I naša će zemlja time dobiti u međunarodnoj afirmaciji. Usput spominjem da je Centrala dobila dva prijedloga iz Srbije, a naš ni jedan. - A što ću ja dobiti, mislim, osobno? - Ako ste mislili na novčanu naknadu, moram Vam reći da je to humana akcija u kojoj autori sudjeluju volonterski. Čak Vam ni ime nećemo spominjati, da Vaše sudjelovanje bude nesebičnije.

- Ne, ne, nisam mislio na novce. Daleko to bilo od mene. - *Ne mogu Vam reći dostatno naglasiti, koliko sam zainteresirana da uspijem dobiti originalne likove. I za to sam spremna dati sve.* Nemojte me krivo shvatiti, kaže aktivistica. Nemam, ponavljam, nikakav proračun na raspolaganju. Mogu se jedino poigrati zlatne ribice i ponuditi sebe da Vam ispunim jednu želju, prošapuće čedno/sramežljivo. - Dobro, dobro, velim ja, neću Vas krivo shvatiti. Prijedlog je sasvim u redu. - Jedino, kaže ona, ne bih htjela da to Vaša žena dozna. - Ni ja ne bih htio, promucam.

- *He, ulovili smo te! Zlatna ribica ispunjava 3 (slovima: tri želje), ne 1 (slovima: jednu)!* - Dragi moji poštovani nevjerni Tome! Samo 1 (slovima: jednom) se ljubi. 3 (slovima: tri) put je naporno i toga ima samo u bajkama. I kod ribiča. Normalnom muškarcu i jedna želja s takvom mačkom je po život opasna. Makar, kad bolje razmislim, ako te 3 (tri) želje ne bih trebao konzumirati isti mjesec...

Naravno, bojeći se nepritika grčevito sam tražio bilo kakvu odstupnicu. Rekoh, upravo sam dobio okružnicu iz Čakovca. Čakovečki časopis za umjetnost, kulturu i društvena pitanja *** poziva na suradnju. Osjećam obavezu po-

slati prilog. I moja mala kap pomaže tkati. Zapravo, ne zbog njih nego zbog sebe. Čim sam stariji, sentimentalniji sam prema zavičaju.

- E, pa onda nema problema! Napravite ovo za mene, a njima pošaljete *lokalizaciju*. Jednim udarcem 2 (slovima: dvije) muhe.

Dogovorili smo da negdje iskopam 2-3 (slovima: dvatri) originalna lika, na osnovi kojih će kreativni ovisnici moći napisati svoje ljekovite sastavke. Pogledajmo bolje! Koliko god bila važna kompozicija, opisi i pridjevi, pa čak i fabula, lik ostaje temeljni element književnosti. Lik se pamti. Kad imaš dobar lik, ostalo ide samo od sebe.

Dok pogledom ispraćam bajkovitu figuru moje tajanstvene neznanke, koja vrcka baš po mom ukusu: niti previše, ali bome niti premalo, pomislim kako se negdje Bob Rock smijucka. Po začuđenu pogledu konobarice shvatim da sam nehotice i sam počeo reproducirati Bobove grimase. Uozbiljim se. Stvar nije bezazlena. Gdje naći originalne likove?! Da je stvar lagana - mene sigurno ne bi zapala. Dobro, i ovo s 1-željnom (slovima: jednoželjnom) zlatnom ribicom nije loše. He, he, tko mi je ravan?

*

Veći bedak, veća sreća! U ruke mi došla šašava knjiga Georges-a Devereux-a *Bauba, mitska vulva*. Osoba sam klasične naobrazbe koja grčku mitologiju marljivo proučava. Iako se čini da je sve poznato, uvijek se otkriva nešto novo. Svi znaju da je Zeus vrhovni bog, Afrodita božica ljubavi i ljepote, Hera braka i obitelji, Poseidon bog mora, Hermes rata, Artemida lova, Demetra poljodjelstva, Atena mudrosti, Apolon glazbe i umjetnosti... Neki su čuli i za Phalosa ili Prijapa, boga muške plodnosti, da ne velimo prostački boga Pimpeka. Ali za božicu Baubu nismo učili u školi, niti

je enciklopedije spominje. Nema je u Krležinoj "Općoj enciklopediji", ali niti u Biografskom leksikonu, niti u *Vujiću*. I onda da čovjek vjeruje našim enciklopedijama?? To nije sve! Uzalud sam je tražio i u stranim specijaliziranim višedomnim leksikonima grčke mitologije, gdje su spomenuli bogove svakog drveta i puteljka. Međutim, Baube nema - pazite sad - ni u *Encarti*, ni *Britanici* (5 cd-a.) Deverux ju je otkrio, majka ga rodila!

Čega je ta famozna Bauba božica, pitate. - Ima zgodnu etimologiju - dolazi od indoeurop. *bau-bau*, što je izraz za plašenje male djece. He, he. Zar je ona božica plašenja male djece?! Ma, ne, to je samo njena etimologija. Čega onda? - Kako da kažem, stvar je delikatna. I luckasta. Kud će suza nek' na oko. Bauba je božica suza i oka?! Okulistike? Ma, ne! To se tiče mene. Nepravedno me bije glas da sam opterećen erotskim pikanterijama. Zato sam čvrsto odlučio apstinirati od ovakvih tema. Ipak sam ozbiljan čovjek. To je u redu, no čega je Bauba božica?! E, upravo o tomu govorim! Reći ću, samo imajte u vidu da to nisam ja izmislio, nego stari Grci i Devereux! Ma reci već jednom! Dobro, tražili ste - čujte! Bauba je božica - ženskog spolovila. Devereux kaže "mitska vulva", a tko baš hoće neka si sam - bez mene - prevede na hrvatski. Rekao sam, ni kriv ni dužan prilijepljen mi je loš *image*, pušem i na hladno, pa bih htio ostati strogo distanciran.

Dobro, kakva li je to knjiga?! Devereux u svojoj knjizi problematizira - polazeći od grčke mitologije - temu pokazivanja vulve. Da muškarci pokazuju svoj Ponos poznata je stvar, jer što će im ako Ga nitko ne vidi. Da žene pokazuju svoju Bau-Bau puno je zakučastiji fenomen, istraživanju kojega je po vlastitu priznanju Devereux posvetio ni manje ni više nego 50 (slovima: pedeset) godina! Svaka mu čast! Ne nosim kapu jer se bojim da ću zbog nje još brže ćelaviti; da nosim, skinuo bih je pred Devereuxom i priznao mu da je veći frajer. Premda se i ja esencijalnom problema-

tikom bavim od kad znam za sebe: neka me čaršija trača koliko joj drago! Šalu na stranu. Devereux je sjajan autor. Osnivač je nove znanstvene discipline: etnopsihijatrije. U Francuskoj postoji *Centar Georges Devereux*, koji se bavi istraživanjem ovog itekako važnog područja. Početkom devedesetih prošlog stoljeća u nas su prevedene ne jedna, ne dvije, nego čak tri Devereuxove knjige, što ilustrira o kakvom se značajnom autoru radi. Unatoč tomu, u našim enciklopedijama opet sramotan muk - o njemu nećete naći natuknicu... Devereuxov životopis, koliko sam našao na mreži, nevjerojatna je priča za sebe - o čemu drugom prigodom. Spomenimo tek da je rođen u Mađarskoj, u dijelu koji je poslije 1. svj. rata pripao Rumunjskoj, otišao na studije u Njemačku, pa u Francusku, pa u Ameriku, pa opet natrag itd. Njegova "Bauba, mitska vulva" - unatoč šaljivim konotacijama koje čovjeku prvo padnu na pamet - briljantna je kulturološka studija. Nažalost, temeljnim njenim tezama, stilski i misaono bravuroznima, ne mogu ovaj put obogatiti vaš interes. Usmjerit ću se na detalj za samog Devereuxa marginalan. Naime, tu sam našao zanimljive originalne likove. Ne jednoga, ne dva, ne tri, nego 4 (slovima: četiri) zbilja čudnovata lika, inspirativna za istinskog romansijera.

*

Prvi je primjer genijalno bizaran slučaj pacijentice shizofreničarke koja je *"izvan snošaja gubila osjećaj svojih spolnih organa, sve do gubljenja osjećaja samog postojanja"*. Da pobijedi prijeteci osjećaj nestanka, imala je 3 (slovima: tri) ljubavnika: "prvi je radio danju, drugi noću, a treći je bio varilac". (Ovo s variocem Devereuxova je logička omaška/humor.) Svakog je dana kružila svojim ljubavnicima, prelazeći iz jednog u drugi krevet i bludničila gotovo dvadeset i četiri sata na dan, s jedinim ciljem da izbjegne osjećaj smrti. Komična i potresna shizofreničarka s tri ljubavnika zahval-

na je tema za mogući beletristički hit - pruža mogućnost za erotske pasaže, koji su itekako publici privlačni, a egzistencijalna metafora o otuđenosti, nestajanju i usudu spolnosti nudi širok dijapazon dubokih poruka. Nesposobnost shizofreničara da vole, kaže Devereux, u modernoj je civilizaciji prenijeta na cijelo društvo, koje je po tomu duboko shizoidno.

Drugi zanimljiv lik jest inženjer elektronike vrlo nježne vanjštine i djelotvoran stručnjak u svom poslu, što je prenio na cjelokupni život. Vrhunac njegove ličnosti je osobito poimanje žene u kojoj vidi samo složeni stroj. Inženjer je vrlo ponosan na svoju vještinu "upravljanja" strojem, ponosan na znanje na koje dugme treba pritisnuti, koje ručice zavrnuti, koje poluge pokrenuti za pokretanje suptilnog mehanizma koji vodi u orgazam, koji je - činjenica je značajna - uvijek bio klitorisni, a nikad vaginalni. (Distinkcija vaginalnog i klitorisnog orgazma Devereuxova je opsesija.) Ne treba posebno isticati epohalno metaforične potencijale lika. Žena i muškarac kao seksologijom ovladiv stroj - nije li tu skalpelski precizno prokazana metafizika suvremene koncepcije čovjeka? Osim toga, što ima loše u inženjerovoj tehnici? Je li se koja žalila?

Treće: U stvarnosti se zgrade stvari koje ni najbujnija mašta ne može zamisliti, jahala na koliko mu drago bijesu Pegazu. Jedan od najneobičnijih brakova u povijesti čovječanstva, navodi Devereux, sklopljen je između dva para sijamskih blizanaca: dvije sestre, djevojke iz puritanske čestite bijele buržoazije, i dva srasla brata Kineza.!! Prvo što svakom normalnom pada na pamet pikanterije su prigodom obavljanja bračnih dužnosti! Moraju istovremeno i u istom položaju, npr. licem u lice. Ukoliko promijene položaj, prebace se *a targo*, automatski mijenjaju partnerice, što stvar pretvara u grupni seks. *Kojeg li veselja kod oralne ljubavi!* Sigurno da je sijamske blizance život okrutno kaznio, pa ako im je na području bračnih odnošaja donio malo neobičnih

radosti, bar im se malo odužio. Sudbinom prokleti, bore se za ljudsko dostojanstvo, ljubav, život. Zadivljuje uzvišena toplina njihove odlučnosti. Na misao dolaze i mučne dimenzije - da se međusobno mrze do nepodnošljivosti i glože kao bijesni psi, a ne mogu se odvojiti. Groteskno iskošeni likovi mogu nevjerovatno slikovito prodrijeti u pitanje odnosa čovjeka prema drugom, i kao slobodu i kao pakao.

U četvrtom Devereuxovu primjeru više do izražaja dolazi čista komičnost života. U djetinjstvu fasciniran zvukom koji proizvodi ispuštanje plinova iz crijeva iliti prdenje, neki je homoseksualac postao - glazbenik! (Između redaka se daje zaključiti da njegova homoseksualnost ima izvor u istoj opčinjenosti.) Iz ovoga se dadu izvući i ozbiljnije teme (o podrijetlu umjetnosti, konkretno glazbe itd.), naravno uvijek na granici groteske. Možda ne bi dostajalo za cijeli roman, tek za sporedni lik ili jednu od osobina glavnog lika. Slučaj spominjemo zbog zgodne asocijacije na Krležinu nadahnutu formulaciju (doduše, čestim citiranjem otrcanu) o tomu da je *glazba paučina između mozga i crijeva*.

I što da duljim: iznašao sam originalne likove! Nisu, istina, moja kreacija, izvukao sam ih iz znanstvene studije, ali sam ih kreativno resemantizirao promoviravši ih u literarni materijal. Uostalom, ni Flaubert nije ni iz čega izmislilo madam Bovary, već se inspirirao novinskim člankom!

*

Kao što mi je bilo sugerirano, napravio sam sažetak i za eventualne čakovečke korisnike. Meni je moj Čakovec važniji od New York Cityja, stoga mi je važno likove *lokalizirati* tj. prilagoditi konkretnom čakovečkom miljeu. Problemi nisu mali. Ne sjećam se da je u Međimurju bilo sijamskih blizanaca, pogotovo ne dva para - treba dobro osmisлити njihovo pojavljivanje; osim toga nema baš Kineza, onih neko-

liko u kineskom dućanu, pa bi sijamske trebalo smjestiti u neko od naših mjesta - neću ni jedno navesti da mi netko ne zamjeri. Kod sljedećih likova pak postoje druge opasnosti. Neka bi nas ljubavnica s tri i više ljubavnika mogla tužiti da na nju aludiramo; njen bi nas varilac mogao u mraku dočekati. Kakav prdonja mogao bi sebe prepoznati - ajme meni što bi se pjenio! Da ne spominjemo kako će se kompjutoraši busati u prsa i svečano izjavljivati: "Taj sam!" I tako dalje i tomu slično. Hoću reći da je lokalizacija nužna, delikatna i ozbiljna obaveza. Nabacio sam idejni okvir, a stvar ne može riješiti pojedinac već valja formirati stručno povjerenstvo.

Poslao sam likove e-mailom diklici. Isti dan stiže odgovor: -Centrala je prihvatila sva četiri lika! - Majka me rodila! Da uspjeh bude veći, Srbijanerima je sve odbijeno!! Podržali su nas Mađari, Nijemci, Amerikanci, Rumunji, a prevagu donijeli Francuzi. Koncept lokalizacije, poručuju mi, zadivljuje. Fakat, nešto svjetskopovijesno! Deseci tisuća narkomana širom svijeta pišu na zadane teme, hvatajući se za moje likove kao posljednju slamku spasa. Nimfa mi oduševljeno šalje pusu u čelo. Zahvalna do groba. Unaprijedilo ju i poslalo u važnu ispostavu pri OUN-u u New Yorku. Baš mi je drago.

- *Tilt! Kratke noge! Kako bi ti bilo drago što je "zlatna ribica" otplivala tako daleko, a nije ti ispunila ni onu 1 (slovima: jednu) želju.* - Ne trabunajte! Baš je meni do avanture s fificama. Bračna privrženost održala je Hrvate u tegobna vremena kad nismo imali svoju državu, a održat će nas i sada kad je imamo. Imam ja boljih rješenja, ako baš hoćete znati. Premda o privatnosti neću na velika zvona, moja me ljubljena ženica jutros milo gledala, a ja znam što to znači: navečer će biti urnebes. Izgleda mirno i povučeno, uistinu pak je živa vatra. Cijeli New York nema takve! Tražim li drugu metaforu, rekao bih da je more: čas bonaca i maestral, sljedeći trenutak oluja i tsunami. Talentirana je, ima volju i energiju, te najvažnije - prekrasna muža za kojega joj se vrijedi truditi. Dok bih o njoj još puno danima mogao

nizati pohvale, o sebi ne mogu reći ništa. Lagati ne znam ni neću, a ako velim istinu, svi će reći da se hvalim. Hvaliti samoga sebe odvratno je. I uopće je moj *credo*: radi na sebi da budeš pošten, sređen, inteligentan, kreativan, fizički i psihički lijep, obrazovan, sa ženom postupaj lijepo itd. - pa će ti samohvala biti suvišna.. Nažalost sam usamljen u svojoj principijelnosti. Narcisoidnost je bolest, najveća pogibelj modernog doba, veća i od droge. Pomahnitala, razularena, hipostazirana umišljenost sida je koja razara psihološke temelje ljudskosti. Što o tomu mislimo ja i Devereux - sljedeći je moj elaborat. Odgovoran, lucidan i svjestan svoje važnosti, moram biti spreman kad mi se javi Afrodita s molbom da joj opet pomognem. - *A što ako onda navali na Tebe, da ti ispunj dvije želje, u istom danu?* - Samo neka dođe! Malo bih se opirao, da ne ispadnem lak muškarac, a onda bih se prepustio sudbini. - *Nije li to preveliko opterećenje za tebe?* - Iskreno da velim - da! Oduzima mi dragocjeno vrijeme za pisanje. A pisanje je smisao mog života.

Okrenem se ponosan na svoju posljednju rečenicu, a kad ono - nikog više nema. Kad li su samo nestali?! Komu ja to pričam?! Mislio sam da ih interesira, nesebično im prenosim svoje iskustvo, prosipljem svoje jedinstvene ideje kao biserje pred svinje, a oni zbrišu bez pozdrava?! I sve su čaše sa stola pokupili, ispraznili pepeljaru. Još će neki zlobnik reći da nikoga nije bilo i da sam ja sam sa sobom buncao. O tempora, o mores!

INŽENJER

Poštovano uredništvo, još nikada nisam pisao ni jednom uredništvu te vas unaprijed molim da mi oprostite na zbrkanom stilu, kojemu uzrok ipak nije moje neiskustvo nego uzbuđenje. Inače sam u životu uredan i sređen u svemu, pa tako i u pisanju. Pošalit ću se na svoj račun: u školi sam iz krasopisa imao odličan! Pročitavši vaš cijenjeni časopis prije nekoliko mjeseci, toliko sam bio uzbuđen, dapače šokiran, da ne mogu pisati neuzbuđeno. Uvjeren sam da će vaše iskustvo u čitanju kojekakvih pisama, možda i gorih od mogega, izaći na kraj s mojim smušenim izlaganjem.

Ne, nisam pogođen /ne/kvalitetom vašeg časopisa za kulturu, umjetnost i društvena pitanja. Hoću se najodlučnije ograditi od ovakve pomisli. Dapače, uz neke zamjerke - što je posve normalno jer ništa nije savršeno - časopisom sam oduševljen. Nisam znao da nešto takvo u našem Čakovcu postoji i do neba sam ponosan! Koliko se gradova, tisuću puta bogatijih i razvikanijih, može pohvaliti ovakvom kreativnom stvari?! Zavidne razine ne bi se sramio ni Pariz, ni Berlin, ni sam NY! Bravo dečki i cure u uredništvu, tri put bravo! U ova štura vremena vraćate mi vjeru u veličinu malog međimurskog čovjeka.

Iako sam tehničke struke, kultura i umjetnost veoma su mi bliski. U stanju intelektualne euforije gutao sam priloge. Dok nisam naletio na tekst koji me bacio u zrak, kao kad

brod naleti na plutajuću minu. Ležao sam na krevetu, buljio u strop, ne znajući gdje sam... Radi se o priči, ako je to priča, "Četiri originalna lika" izvjesnog *.*. - za svaki slučaj mu ne navodim ime, a ako je netko baš zainteresiran neka zaviri u časopis, gdje mu je puno ime i prezime navedeno, čak i mjesto gdje živi, te ga je lako pronaći u telefonskom imeniku. (To sam ja učinio, čak mu i telefonirao. Javio se ženski glas, pretpostavljam piščeva žena, na što sam ja prekinuo vezu. Kakva li je tek ona, kad je on takav kakav jest?) Još jednom žurim demantirati mogući dojam da me oborila s nogu nekvaliteta teksta. Do nje nisam ni došao! Nisam bio u stanju usredotočiti se na estetsku prosudbu. Svakakve je literarne postupke tu autor posložio, u što se ja kao tehnička inteligencija ne usuđujem upuštati i ostavljam po strani. Autor u čudnoj konstrukciji, na rubu suvislosti (ne moram prepričavati fabulu, svatko si sam može baciti pogled), navodi četiri originalna lika. Mene je kao šaka u glavu udario - dopustite da, premda još uvijek ne mogu savladati ispadanje iz sistema, prijedem na glavnu temu moga pisma - drugi slučaj.

Budući da je svako slovo važno, najbolje da ključno mjesto doslovce navedem:

"Drugi zanimljiv lik jest inženjer elektronike vrlo nježne vanjšine i djelotvoran stručnjak u svom poslu, što je prenio na cjelokupni život. Vrhunac njegove ličnosti je osobito poimanje žene u kojoj vidi samo složeni stroj. Inženjer je vrlo ponosan na svoju vještinu "upravljanja" strojem, ponosan na znanje na koje dugme treba pritisnuti, koje ručice zavrnuti, koje poluge pokrenuti za pokretanje suptilnog mehanizma koji vodi u orgazam, koji je - činjenica je značajna - uvijek bio klitorisni, a nikad vaginalni. (Distinkciji vaginalnog i klitorisnog orgazma Devereuxova je opsesija.) Ne treba posebno isticati epohalno metaforične potencijale lika. Žena i muškarac kao seksologijom ovladiv stroj - nije li tu skalpelski precizno prokazana metafizika suvremene koncepcije čovjeka? Osim toga, što ima loše u inženjerovoj tehnici? Je li se koja žalila?"

Najprije sam pomislio da se radi o gruboj sprdnji na moj račun. Nikakav Devereux, koji je iznio podatke o navodnom inženjeru, ne postoji, niti postoji takva knjiga. Sve je đavolji prozaist izmislio. Požurio sam u knjižnicu provjeriti. Ni sam ne znam kako sam doletio. Srećom da me u izbezumljenosti nije auto udario. I onda prvi šok! Knjiga pod tim naslovom postoji!? "Bauba, mitska vulva". Nažalost, srdačna knjižničarka mi objasni, knjigu mi ne mogu pokazati jer je vani. Ne zna kad će biti vraćena. Ne, ne smije mi reći komu je posuđena. Žali, hvala na novcu za kavu, jednostavno nije moralno otkrivati tko kakvu knjigu čita. Posebno što ova ima pikantan naslov. Žao joj je, ne može. Provjerio sam i u knjižari - ovu knjigu nemaju. Što mi je preostalo nego sjesti u auto i poletjeti za Varaždin. Ni tamo nisu imali slobodan primjerak. Kakve sam ja sreće, neće ga biti ni u Zagrebu, kamo ću, bude li trebalo, odjuriti. Sreća mi se osmjehnula - u Varaždinu su bili prijazni i telefonirali u Ludbreg, koji je ipak bliže od Zagreba, gdje su locirali slobodan primjerak.

Morao sam se učlaniti u knjižnicu i tek su mi onda posudili knjigu. Sjeo sam u prvi kafić. O stupnju uzbuđenosti svjedoči što policiji, da se kojim slučajem dogodila pljačka, ne bih mogao navesti ni jedan detalj - ni kako se kafić zove, ni kako izgleda, ni kako izgleda konobar ili konobarica. Čitao sam knjigu od korica do korica i - nigdje ovog slučaja!? Dakle, onaj je sve izmislio i podmetnuo Devereuxu, a zapravo je aludirao na mene. E, imat će posla sud!

Onda sam još jednom preletio preko stranica knjige - i ugledam to mjesto. Takoreći, skoro od riječi do riječi. (Postavljam pitanje o poštenju M.M.-a koji prepisuje iz tuđe knjige sa sasvim malim tj. nebitnim izmjenama, kiteći se tuđim perjem. Ovo trenutno nije naša tema i ostavimo za drugu priliku.)

Sad mi se nametnula sljedeća luckasta misao: a možda je sam francuski antropolog u svojoj knjizi aludirao na mene, negdje čuvši za moj slučaj. Podudarnost je više nego fantastična. Provjerim datume. Prijevod je objavljen 1989. godine. Hm, tada sam još bio vrlo mlad... Sljedeći podatak me dokraja razuvjeri: Devereux je knjigu napisao i objavio 1971. godine na njemačkom, dakle prije mog rođenja. Hipoteza da je knjigu netko od naših autora (možda i sam M.M.) objavio nedavno a onda falsificirao datume i podmetnuo to nekakvom izmišljenom Devereuxu teoretski je moguća, no previše je fantastična da je ozbiljno uzmem u obzir. Dakle, pod onim "inženjerom" ne krije se aluzija na mene! Makar je, ne mogu se toga osloboditi, koincidencija nevjerojatna. Nečeg tu ima... Osjećam se malo čudno, a malo i smireno, znajući da nisam jedini. Kad se bolje pogleda, svaka čast Devereuxu! Čaroban je! S tim da sam ja - koliko god sam skroman moram to reći - otišao dalje od njegova inženjera.

*

Kad se sjetim svojih ljubavnih početaka, smije mi se. Puno toga mi nije bilo jasno, zapravo mi ništa nije bilo jasno, osnovne stvari mi nisu bile jasne, i pravo je čudo da je ispalo bolje nego što je trebalo s obzirom na moju opću dezorijentaciju. S vremenom sam pohvatao konce i postigao jedan viši nivo, koji većina dečki s barem malo pameti i ostalih preduvjeta postigne. Malo poboljšaš u ovom detalju, malo u drugom, dobiješ na samopouzdanju, razradiš ritam i rasporediš snagu - i radiš tu stvar "kao urica". Ne treba mistificirati, seksualna vještina ipak nije baš takav *kumst!*

Za razliku od goleme većine, moj razvoj se tu nije zastavio. Pratio sam reakciju svoje grlice i počeo uočavati uzročno-posljedične povezanosti. Na neke poticaje grlica življe reagira, bolje se miče, nekako osjetiš pozitivni efekt.

Kao glazbalo, rećemo bisernica, koja ljepše zvuke daje ako ju znaš primiti, dobro namjestiti i po žicama titrati.

Nisam slučajno prizvao u pomoć usporedbu žene s tamburicom. Svi znamo kolika je važnost glazbe u životu Međimuraca. Poznata je situacija nakon Prvog svjetskog rata kad se odlučivalo komu će Međimurje pripasti. Mađari su imali jaku diplomaciju s najvećim međunarodnim vezama. S druge strane novostvorena Država SHS nije imala međunarodnu snagu, uostalom brzo se raspala. Srbija pak nije puno marila za Međimurje - njima je bilo važnije da dobije što više Makedonije i Albanije. Na međunarodnoj konferenciji sve je išlo za tim da Hrvatska izgubi ovaj komadić zemlje. I onda su na mirovnu konferenciju donijeli knjižicu međimurskih popijevki Vinka Žganca, što je presudilo da Međimurje pripadne Hrvatskoj (ili, ako baš hoćete, Hrvatska Međimurju). To je jedinstven slučaj da granicu nisu crtali topovi ni prefrigana diplomatska trgovina, nego - poezija i glazba. Na svim diplomatskim školama, od Singapura do New Yorka, od Papue do Reykjavika, to se proučava. Pitate se otkud sve to znam? Jednostavno, ako sam inženjer ne znači da sam bedak!

Glazba je, dakle, da se vratim razlogu zašto sam skrenuo u svojoj priči sve do Prvog svjetskog rata, kvintesencija međimurskog čovjeka, pa je prirodno da ljubav uspoređujemo s glazbom. To i jest tako u jednom poetskom smislu. U jednom drugom, praktičnijem smislu, meni se nametnula druga metafora zahvaljujući kojoj sam došao do fantastičnog napretka. Počeo sam ženu doživljavati, što Georges Devereux genijalno formulira, kao stroj - vrlo složen, suptilan i precizan stroj, fantastičan i božanstven, ali - stroj!

Iz početka je to bila zgodna fora bez posebne praktične koristi. S vremenom mi je predodžba stroja bila sve zornija i sve više sam se snalazio u postupanju s "mehanizmom". Pohvatao sam koju ručicu treba pokrenuti, gdje zategnuti, gdje popustiti, i u koji trenutak. Kažem, spočetka to nije

imalo posljedica, više je bila igrarija. A onda se sve posložilo i ja sam ostao zaprepašten kako je moja grlica, moja *strojnica*, dobro funkcionirala. Kao motor koji besprijeckorno radi, dobro nauljen, s podešenim svjećicama, pravim taktom, savršeno zategnutim ventilima, gipkim klipovima, idealnom kompresijom itd, da vas ne zamaram sa stručnim tehničkim detaljima. Teško je priopćiti kakva je to sreća kad si majstor i kada sve dobro funkcionira, a ti znaš što i kada nešto učiniti.

To je jednostavno, reći će netko. Ne bih ja omalovažavao svoju metodu. I strojarstvo je svojevrsna umjetnost. Opet prizivljam usporedbu s glazbom. Svirati klavir je "lako" - samo treba u pravom trenutku pritisnuti pravu tipku, he he. A upravo to "prava tipka u pravom trenutku" jest umjetnost! Reći će netko da bi bilo poetičnije da svoju grlicu zamišljam kao glasovir, bisernica ili čak bajs, te da grljenje zamišljam kao muziciranje, a ne kao mašinu. Što mogu, inženjer sam i predodžba stroja, koliko god sam u nekim prilikama pokušavao zamisliti npr. bisernicu, bliža je mojoj naravi. Uostalom, zašto da se sramim: stroj je dio ljudske stvaralaštva vrijedan divljenja i poštovanja.

Psiholozi su otkrili da u muškarcima tinja stalni strah da će njihova grlica potajice otići do drugoga i isprobati drugo i/ili bolje. I najveći frajeri toga se pribojavaju. Ja - ne! Boljega od mene nema! Može ona eventualno otići, ali će se brzo vratiti. Makar se ja niti toga ne pribojavam. Čita ona one svoje ženske časopise prepune pisama nesretnih čitateljica koje jadikuju da ne postižu radost u ljubavnom životu. Zna ona da sam ja njena najveća dragocjenost. Osim toga, ona više brine da ja ne bih pokušao održavati još neku "mašinu", pa joj nije ni na kraj pameti da bi se bavila besmislenim izletima.

I tako smo živjeli u savršenom skladu moja ljubljena grlica kao savršena mašina i ja, savršeni strojobravar; ne naučnik, ne kalfa, ne majstor, nego majstor nad majstorima!

Cvala je i gugutala moja grličica, svake nedjelje idući u crkvu zahvaljivati Bogu što joj je dao takvog goluba.

*

Onda sam naletio na spomenutu priču u vašem časopisu. Crv sumnje me počeo nagrizati. Sve više i više. Pitao sam se je li moja metoda najbolja, je li uopće dobra. Ja svoju grlicu ne doživljam kao ljudsko biće, kao osobu i osobnost. Ona je za mene puko strojevlje, a ja poput kakvog pogonskog inženjera proračunam sve elemente i silnice te vladam njome. Koliko god je stroj genijalno očitovanje ljudskog uma, ipak je to samo stroj, složaj mrtvih elemenata. Čovjek - koliko god i njega predočavali kao stroj i mehanizam, možda u svom biološkom elementu čovjek i jest vrlo složen stroj - Božje je stvorenje i kao takav on je neizmjereno više od mehanizma. Duboko je pogrešno što svoju grlicu tretiram kao mašinu; to je pogrešno i ponižavajuće i za nju i za mene, ma koliko i njoj i meni to bilo ugodno. Mi smo sretni u svom otuđenju; otuđenje i laž, tisuću puta bili sretni, ostaje neiskreni. Valja nama do istinske ljubavi! *Ak pak nam je ljubav istinska i prava, z srca ju ne spere Mura niti Drava!* Međimurcu je istinska ljubav kategorički moralni imperativ! Drugi se mogu miriti i s ovakvom i s onakvom ljubavlju, spremni su na kompromise i podešavanja; mi u Čakovcu - ne! Osim istinske ljubavi drugu nikakvu ne priznajemo!!!

*

Pokušao sam zaboraviti svoju metodu. Nisam zamišljao grlicu kao stroj, nisam potezao poluge. Sagledavao sam je kao jedinstveno Božje stvorenje, kao osobnost. Nije bilo lako, svaki čas bih se zaboravio. Nema mjesta čuđenju jer

godinama sam naviknuo. Uspio sam donekle tek nakon deset-dvadeset pokušaja. Ne mogu opisati preporod koji sam doživio. Nije bilo savršeno, nije bilo uopće savršeno, ali bilo je ljudski, božanski-ljudski a ne mašinski-ljudski, na jednom neizmjereno drugačijem nivou. Osjećao sam se kao netko tko je cijeli život gledao crno-bijeli televizor, a onda mu pokazali veliki plazma televizor briljantnih boja! Tako se i meni život otvorio kao prebogati kaleidoskop, kao duga, kao vatromet.

Nisam svojoj grlici htio tumačiti, kao malom djetetu, velike promjene, vjerujući da i ona to duboko razumije. Bila je nekako snuždena. Prehladila se i to ju muči; zato, mislio sam, ne može uživati u otkriću prave ljubavi. Jedne večeri, nakon što sam sretno ležao poslije prekrasnog ljubavnog čina osobe sa osobom, grlica stane nezaustavivo ridati. Što ti se dogodilo, zlato moje, pitam zabrinuto. Nije mogla doći do riječi od plača, koji ju je gušio. Valjda nije napravila neku glupost, pa se sada kaje?! Nažalost, nije! Stvari su bile puno kompliciranije!

- Ti mene više ne voliš! Imaš drugu! - i opet brizne u plač. - Krava blesava, izletjelo mi je, kakve to bedastoće pripovijedaš?! - Sad sam još krava, a prije sam bila grlica, vjeverica i srnica! - još jače zarida. - Kravica je u Indiji sveta životinja; ti si moja kravica, ja sam tvoj junak/ junac! - pokušao sam se neuspješno izvući na humor. Da joj dokažem da su njena strahovanja bez osnovice i da ju volim, počnem ju grliti, doživljavajući je kao osobnost kao nikad prije toga. Umjesto da se razveseli, ona mi poslije mojih nježnih bračnih repeta, što nije bezopasno u mojim godinama, okrene leđa i cijelu noć je jecala. I tako sljedeći dan, i sve dane iza njega.

Za vikend je ispekla *štrukle*, pripremila meso s *tiblice* i nabavila vino iz Svetog Urbana, upalila svijeće i pustila tihu romantičnu muziku. Kupila je novo pičkasto, oprostite: čipkasto! donje rublje. Bilo mi je mило oko srca i ljubavni žar se

rasplamsao kao da sam dječarac. Grlio sam je s toliko srasti, osjećajući svaki djelić njene ljudske ženske topline. Rezultat - cmizdrenje ostatak večeri?! Pa gdje je problem, pitam ju. Ti me ne voliš, ti me ne voliš. Kako te ne volim?! Nakon pola sata natezanja izvukao sam iz nje razloge njena plaća. Bračni sakrament obavljam kao da mi više nije stalo do nje. Prije je osjećala da se trudim, sve sam radio savršeno, a sada preko volje, kao da sam drugi čovjek. Sigurno imam drugu.

*

Nismo te noći ništa riješili. Trebalo je još razgovora i razgovora, potekle su litre i litre suza. Da su te suze vino, mogli bismo se puno puta napiti i pod stol pasti. Na kraju se sve razjasnilo. Ne radi se o tomu da ju više ne volim, nego, dapače, još više ju volim. Nije mi tek stroj kojem pomičem poluge. Božanstveno mi je biće u najvišem određenju. Malo se smirila. Svejedno je svaku noć plakala. Dok mi jednom nije rekla stvar koja me šokirala. Nisam vjerovao vlastitim ušima. Ona hoće biti stroj!!! Neće biti osoba, ni osobnost, ni žena u najvišem određenju i ništa takvoga, hoće biti moja grlica, moj stroj. Ja sam inženjer, takvoga me upoznala, takvoga me zavoljela, i hoće da opet budem njen majstor strojar, a ona mašina. Kakva ljudskost, kakva božanska iskra, ona hoće biti stroj. Ako neću, ako ju ne volim, neka si tražim drugu grlicu. I udri cmizdriti.

Naravno da sam je na sve načine pokušao razuvjeriti. Sve sam joj po stoti put najljepše protumačio. Bez ikakvog rezultata. Tko poznaje međimurske žene zna da su dalmatinski magarci prema njima oličenje popustljivosti. I što mi je preostalo? Opet sam se vratio svojoj staroj strojarскоj metodi ljubavi, pritisni, podmaži, povuci polugu, potegni-nategni. Grlica mi ništa nije rekla, samo se sutradan čulo kako pjevuši međimurske popijevke, kao nekad kad je hodala na folklor.

Nešto sam i ja uspio postići. Jedan dan u tjednu obavljam bračnu dužnost onako kako sam ja zamislio, prirodno, neposredno, kao osobe a ne *sex-machine*! Ako i nije oduševljena, trudi se "odraditi" taj jedan dan meni za volju. Vidi koliko to meni znači i prikriva zlovolju. Taj jedan dan najprije je pao u srijedu, tradicionalni sajmeni dan u našem kraju. Kasnije se premjestilo na četvrtak, koji je u Čakovcu isto poseban dan - dan kulture. Pod nazivom "Čakovec četvrtkom" svakog četvrtka, već desetljećima, održavaju se vrijedne programi - kazališne predstave, koncerti, filmske premijere. Zahvaljujući ovoj genijalnoj marketinškoj ideji u Čakovcu, malom gradiću, ne nedostaje ni vrhunskih kulturnih sadržaja niti brojne publike. Pomodnom frazeologijom reklo bi se da je popularni ČČ čakovečki kulturni *brand*. Malo mi se rugajući, a malo i umiljavajući, moja grlica bračnu dužnost četvrtkom, kad ja ljubim po svojoj volji, zove "tvoj ČČ". Ni za živu glavu neće pristati na još jedan dan. Ja pak se intimno nadam da će s vremenom i ona shvatiti, tako da ČČ bude barem svaki drugi dan, ako ne svih sedam dana u tjednu.

PREVODITELJ

Prevođenje je vrhunska intelektualna aktivnost, nevjerojatno zahtjevna. Čovjek bi pomislio da stoga u malom Čakovcu nema prevoditelja. Ne lezi vraže! Ima ih i živahnošću kompenziraju malobrojnost. Moja malenkost i jest i nije prevoditelj. U formalnom smislu možda nisam, u onom dubljem svakako jesam. /Ovaj suptilni problem kasnije ću lakše objasniti. /

Ljubica je šarmantno izrekla solomunski pravorijek: - Bit će onoga koji donese ljepši prijevod. - Odmah sam prihvatio igru, siguran u sebe. Moj konkurent Tugomir pokunjeno je gledao u zemlju, svjestan da je autsajder. Karikaturalno velikog nosa, Tugo samoga sebe smatra vrlo duhovitim, a ima samo jedan otrcani štos: "Što je u izlogu, to je u dućanu. Ako nema u dućanu, izvadit ćemo iz izloga." Nije mi jasno zašto se Ljubica, inače vrlo strogih intelektualnih kriterija, uvijek iznova smije jadnoj dosjetci. Unatoč svemu, unatoč mojoj prevoditeljskoj nadmoći, u srcu sam osjećao strah da igra neće biti poštena i da će stvari krenuti nepredvidivim putem.

Stjecajem okolnosti pročitavao sam kapitalnu studiju "Latinitet i europsko srednjovjekovlje" Ernesta Curtiusa (pazi prezimena!) i našao zanimljivu pjesmicu "Col tempo" stanovitog pjesnika pod imenom Panfilo Sasso.

Col tempo

Col tempo el villanel al giogo mena
El tor si fiero e si crudo animale;
Col tempo el falcon si usa a menar l'ale
E ritornar a te chiamato a pena.

Col tempo si domestica in catena
El bizzarro orso, le feroce cinghiale;
Col tempo l'acqua , che e si molle e frale,
rompe el dur sasso, come el fosse arena.

Col tempo ogni robusto arbor cade;
Col tempo ogni alto monte si fa basso,
Ed io col tempo non posso a pietade

Mover un cor d'ogni dolcezza casso;
Onde avanza di orgoglio e crudeltade
Orso, toro, leon, falcone e sasso.

Kad se i ne bi radilo o starinskom talijanskom jeziku, svejedno ne bih ništa razumio. Srećom, bio je tu priručni prijevod, koji ću i vama - ne brinite - predočiti. Pjesmica me oborila s nogu i odlučio sam da nju ponudim svojoj Ljubici! Pogledajmo zajedno improvizirani prijevod:

S vremenom seljak vodi u jarmu bika, tako prkositu i oporu životinju; S vremenom se sokol privikne da poleti i da se zazvan vrati tebi. S vremenom se pripitomi na lancu hiroviti medvjed, kao i ljuti vepar; s vremenom izdube voda, koja je tako mekana i slaba, tvrdu hrid kao da je pijesak. S vremenom se svaki čili hrast sruši, s vremenom se svako visoko brdo snizi, a ja s vremenom ne mogu na sućut ganuti jedno srce, lišeno svake nježnosti; čime ono nadmašuje gordošću i okrutnošću medvjeda, bika, lava, sokola i hrid.

Vrijeme je da objasnim svoj odnos prema božanskom talijanskom jeziku, po apsolutno ispravnom općem mnijenju najmelodioznijem od svih jezika; jeziku Petrarce, Dantea i Magnusa & Bunkera! S talijanskim sam se susreo za svojih studentskih dana, kada sam sudjelovao kao pomoćni gonič i nosač u lovu s talijanskim lovcima. Međimurje je nekoć, što je danas teško zamisliti, imalo iznimno bogat lovni turizam. Dolazili Francuzi, Nijemci, Austrijanci, ali daleko najviše je bilo talijanskih skupina. Njima su u Italiji lovovi bili basnoslovno skupi - jer je zemlja uništena industrijalizacijom i divljači ni za lijek. U Međimurju je bilo relativno dosta divljači, fazana, zečeva, srnjaka, trčki; uz bare i Muru divljih pataka. Cijene nisu bile male, no dolazili su bogatiji Talijanci kojima novac nije predstavljao problem. Međimurje je imalo značajne prednosti u odnosu na Rumunjsku ili Bugarsku, gdje su cijene bile niže i gdje je priroda bila manje zahvaćena. Ovdje je bilo daleko bliže, usluga na višoj razini, zemlja demokratičnija i sigurnija. Lovni turizam veoma je kvalitetan oblik turizma koji donosi dosta novaca. Nisu ondašnji lovci bili bedasti - uvozila se mlada divljač i puštala u lovišta jer se to višestruko vraćalo. Slijevali su se značajni novci, dodatno dragocjeniji jer se radilo o devizama.

Ja sam tjerao divljač lovcima pred puške i nosio ono što bi ubili. Tada sam upoznao Talijance. To su nevjerojatno simpatični i dragi ljudi, veseli, poput velike djece. Davali su nam napojnice, nudili vino koje su donosili sa sobom, šalili se s nama, bili ljubezni i poštivali nas, bili nam zahvalni što smo im pomagali u zadovoljstvu lova koje je njima bilo neprocjenjivo. Ostajali bi nekoliko dana, a na kraju bismo imali zajedničku večeru u Hotelu Park, gdje su odsjedali. Brzo smo usvojili talijanske riječi potrebne za komunikaciju: *avanti* /naprijed, stop/ *stani*, *adiamo*/ idemo, *poco*/

malo, destra - sinistra/ desno - lijevo, cane/ pas, lepre/zec, fagian/ fazan, capriola / srna, bosco/ šuma, domani/ sutra, stanco/ umoran, aqua minerale itd. Kad smo jednom naišli na livadu punu šampinjona, prizor koji je i za mene rijedak, zaboravili su na lov, odložili puške i navalili na gljive, vičući kao mala djeca "funghi mangiare, funghi mangiare". Još i sad ih čujem kako viču. To je za njih bilo nevjerovatno, kao u raju - jestive gljive u prirodu!? U Italiji ima fantastičnih gljiva u trgovini na svakom uglu, ali u devastiranoj prirodi gljive pripadaju u kategoriju mitskih bića.

Njihovi psi bijahu ljupki kao anđeli. Kad ih je hrpa istrčala, suze su mi išle na oči od divljenja. Jedan ljepši od drugoga. (Ne znam kakvu adekvatnu usporedbu smisliti. Kao kad dođeš na izbor miss, a oko tebe puno krasotica, ne znaš za kojom bi se okrenuo.) Nisu štedjeli novce za svoje pse i obožavali su ih. Savršeni, trčkarali su amo tamo, zalijetali se u šumu, gubili se i tražili, slušali i još više prečuli komande svojih gospodara. Kroz godinu su boravili u boksovima, tu i tamo bi ih prošetali, a sad su se najednom našli u rajskoj prirodi, pa nisu znali što od sreće. Svi su oni polazili škole za lovačke pse. Samo, jedno je škola, a drugo praksa.

Talijanski psi, umiljati i savršeni, nisu imali lov u nogama. Moja Biba - kratkodlaka njemačka ptičarka - bila je kraljica lova. Unatoč tomu što je moj stari bio ugledni lovac, na ocjenjivanju pasa dobila je dvojku; to je bilo na granici da ne smije ići u lov. Ne mareći za ocjenu onih formalista, Biba je u stvarnosti bila genijalka. Ne uvježban pas, ne pas s puno iskustva i puno lova u nogama, ne veoma talentiran pas, nego baš genius! Ona je o lovu sve znala i sve razumjela. Nije bilo fazana kojega ne bi našla, zeca kojeg ne bi nanjušila. Kad bi fazan pao u žbunje, onda su Talijanci došli sa svojih desetak pasa - svi bi se raštrkali amo tamo, njušili i skakali od sreće što su na tragu divljači. Nakon pet minuta ne bi našli ništa. Morali ste vidjeti njihovu zbunjenost. Onda bih ja došao sa svojom Bibom - i ona bi pono-

sno donijela divljač i stavila meni pred noge. Ne jednom Talijani bi zapljeskali. Pljesak je zaslužila Biba, no oni su pljeskali meni. To bijahu moji zvjezdani trenuci. Biba je, da se vratim svojoj tvrdnji o genijalnosti, unaprijed znala koji će lovac što pogoditi, gdje će biti divljač; ako bi palo dva-tri fazana ili trčki, ona je optimalno proračunala svoje kretanje. Kad sada razmišljam, vjerujem da je znala za nekoliko dana unaprijed gdje će biti koji pogođen fazan ili zec. U jednom lovu nismo bili Biba i ja, a pogodili su srnjaka - koji je bilo papreno vrijedna divljač - i nisu ga mogli naći, ni talijanski psići, a ni naši. Došli su kod mene doma, pa smo stari, Biba i ja išli rano ujutro na lovište. Premda je pala kiša i isprala tragove, Bibiću nije trebalo ni desetak minuta! Mamma mia, govorili su Talijani, križajući se.

Kad je divljač bila pogođena, a moja Biba i ja smo bili na drugoj strani, Talijani su zvali "Biba, Biba" - mi bismo došli na njihove pozive i kraljica bi obavila svoj posao. Jedne godine došla je poznata skupina Talijana. Stigli su sredinom tjedna i ja nisam mogao doći prvi dan jer sam imao neke ispite na faksu. Kad sam izlazio iz auta, rano ujutro, svi lovci su se okupili i veselo me pozdravljali "Biba, Biba!". Oni su mislili da sam ja Biba!? Inače, da još i to spomenem: ja sam dobivao po danu deset dolara (ako se ne varam), a Biba dvadeset! Zavrijedila je ona puno više, moja ljepotica! Kako je bila ponosna što su se svi meni divili da imam fantastičnog lovačkog psa!

Talijanski sam upoznao u lovu, neposredno u životu. Kad bismo se nacvrckali njihova vina - nikad nisam pio tako dobro vino - razgovarali smo na talijanskom o svemu i svačemu. Nisam koristio puno riječi, samo onih nekoliko koje sam nabrojio, no razgovori su bili bogati i raznovrsni, od sasvim običnih stvari do filozofskih pitanja. Tada sam ja osjetio dušu talijanskog jezika. U jednom formalnom smislu ja talijanski, osim onih nekoliko riječi, ne znam, pa ne bih mogao razumjeti vijest na RAI-u, niti bih mogao preve-

sti obično pisamce s narudžbom robe, na primjer glasovitih talijanskih cipela. U jednom dubljem smislu ja talijanski jezik osjećam! Vokabular prevoditelju nije najvažniji, značenja riječi lako se pronađu u rječnicima. Nemam pojma o njihovoj gramatici, ali doživio sam ga. Eto, u tom smislu ja jesam i nisam prevoditelj.

Prijevod rečene talijanske pjesmice "Col tempo" Panfila Sasso-a, koja me odmah općinila, provjerio sam pomoću rječnika i tako sam si ju približio. Talijanski i hrvatski bliski su, pa mi je i to olakšalo razumijevanje. Primjerice, bik je i u hrvatskom životinja prkosita i jaka; sokol ima u talijanskom i hrvatskom iskustvu isto značenje; medvjed je i kod njih divlja životinja koja se može pripitomiti da pleše na lancu, itsl.

Potrudio sam se i onaj priručni prijevod malo popravio te rasporedio u stihove odnosno u katrene i tercete. Sad je to izgledalo daleko impozantnije:

Ljubo Hrid

S vremenom

S vremenom seljak vodi u jarmu
bika, tako prkositu i oporu životinju;
S vremenom se sokol privikne da poleti
i da se zazvan vrati tebi.

S vremenom se pripitomi na lancu
hiroviti medvjed, kao i ljuti vepar;
s vremenom izdube voda, koja je tako mekana
i slaba, tvrdu hrid kao da je pijesak.

S vremenom se svaki čili hrast sruši,
s vremenom se svako visoko brdo snizi,
a ja s vremenom ne mogu na sućut

ganuti jedno srce, lišeno svake nježnosti;
čime ono nadmašuje gordošću i okrutnošću
medvjeda, bika, lava, sokola i hrid.

Već se u doslovnom prijevodu vidi osebujna ljupkost koja osvaja, pa sam odmah pjesmicu namijenio Ljubici. Sonetu je savršeno izbrušene forme, uključujući besprije-kornu rimu:

mena, pena, catena, arena
animale, l'ale, chinghiale, frale
cade, pietade, crudeltade,
basso, casso, sasso

Središnji štos u pjesmici, ni teoretski prevediv, jest igra riječi s prezimenom - pjesnikovo prezime Sasso znači "hrid", a to je ujedno zadnja riječ u pjesmi i efektan poenta. Kako tomu doskočiti? Kao što ste mogli i sami shvatiti, držim da valja u sklopu pjesmice prevesti i ime autora, premda se to inače ne čini. Doslovno je Panfilo = Sveljub? Vidite, tu bismo pogriješili. U prijevodu se treba odreći potpunosti u korist jezične elegancije. Bolje je prevesti s normalnim hrvatskim imenom "Ljubomir", još bolje "Ljubo"! Zamislit se malo nad zgodnošću imena "Ljubo" - to je osoba koja ljubi! U Zagorju ima prezime "Hrid" . Dakle, autor bi bio Ljubo Hrid. - Na ovo se slatka Ljubica slatko nasmije - s njom je u razred išao Mario Hrid; nije bio iz Zagorja, nego iz Prigorja. Nije mi promakla stanovita nestrpljivost u Ljubičinu držanju.

Funkcija rime nije, nastavio sam zanosno, samo u stvaranju muzikalnog dojma zbog ponavljanja zvukova (zbog nekih razloga rima djeluje vrlo dopadljivo), nego i u uzajamnom reflektiranju rimovanih riječi. Tako znače-

nja riječi basso - casso - sasso (snizi, lišen, hrid) stupaju u uzajamni odnos upravo zbog njihove rimovanosti. Kako je cijela pjesma prožeta rimama, a i unutar stihova odzvanjaju melodiozna podudaranja (asonancije i aliteracije), to su značenja višestruko isprepletana. Pjesma je polifonija zvukova i značenja! Prevoditi ovakvu pjesmicu isto je kao prevoditi križaljku, dakle iluzorno. U trenutku cijelu pjesmu sagledavamo kao virtuozi filigran. Njena je fabula jednostavna, no ispričana po posebnoj shemi koju Curtius zove *Summationsschema* (shema sumacije): najprije se navodi jedan, pa drugi, pa treći itd. slučaj, a onda se na kraju sve to sumira. Već je ova shema, u doslovnom prijevodu uglavnom sačuvana, dovoljno lijepa da zadivi. Kad se uzmu o obzir i ovi neprevedivi detalji, tada divljenje višestruko raste dok na kraju ne sklopimo ruke i kleknemo u nijemom divljenju.

Pokazao sam Ljubici papir na kojem sam lijevo ispisao talijanski original, a desno doslovan prijevod. Izdvojio sam rime, asonancije i aliteracije, te vrhom kemijske pokazujući pojedina mjesta pokušao objasniti virtuozi složenost ovog dragulja. Talijanski estetičar Benedetto Croce izrekao je misao koju se citira kao sentenciju: *Traduree con vena artistica è creare una nuova opera d'arte*. (Prevede li se s umjetničkom žicom, stvara se novo umjetničko djelo.)

Ja sam osmislio osebujni novi oblik prijevoda, koji ću nazvati "otvoreni prijevod" i koji je, smatram, značajan doprinos umjetnosti prevođenja. U prijevodu se previše gubi; stoga ne treba ići do kraja u prevođenju, nego prevesti osnovno, a onda priložiti original i upozoriti na strukturu originala. Tako se stvara kod čitatelja živ odnos s kreativnim sudjelovanjem u prijevodu, nema nategnutosti i usiljenosti, bogatstvo izvornika je sačuvano.

Ljubica me nježno poljubi. U oku joj suza. Ganuta je, pomislih, i sam se boreći sa suzama. Uzela je moj prijevod, stavila ga na srce, uzdahnula i otišla. A ja sam gledao zvi-

jezde, uživajući u svojoj pobjedi, i sanjario. Hvala ti talijanski jeziče, hvala ti Ljubomire Hridi, hvala ti Curtiuse, hvala vama *care amici* talijanski lovci.

*

Sutradan nisam sreo Ljubicu, niti prekosutra. Onda sam je vidio kako se drži za ruke s Tugomirom. Sretno poskakuje. Moje se srce razdvojilo na dva dijela. Tugomir je bio "pametan" i za prijevod uzeo - "Pinocchio"! Nemam ništa protiv Collodijeve genijalne bajke o drvenom lutku sa simptomatskom erekcijom nosa. Nije to tek pričica za djecu, daleko do toga. Svakim čitanjem nađe se novo bogatstvo i svako vrijeme pronađe nešto novo, fantastično, neslućeno. Slažem se - samo što Tugomir nije prevoditelj koji ima dušu. On je preveo isuviše mehanički, tu i tamo u nebitnom detalju različito od bezbrojnih postojećih prijevoda, da bi se moglo reći da je njegov prijevod doista prijevod a ne puki prijepis. Uzalud mu trud - ja mislim da je gore od prijepisa, s obzirom na brdo gramatičkih pogrešaka! U njegovu prijevodu ničega novoga, osim nepismenosti, nikakve strasti ni duha! Mislim da je Ljubica sve to dobro znala. Zašto je odabrala njegov prijevod, a ne moj, istinski bolji - pada na njenu dušu. Tako je odlučila, neka joj tako i bude. Nikad joj se više nisam javio. Za mene je prestala postojati!

Kad me taj jadnik Tugo sreo na ulici, gladeći si nos posprdno mi je dobacio: *Što je u izlogu, to je u dućanu; ako nema u dućanu, izvadit ćemo iz izloga.* Koji idiot! Ima jedan jedini štos, a računa se u velike prevoditelje.

*

Lete danci kao sancij, godišta kao ništa. Ljetujući u Opatiji, šecem gradom i zamijetim - netko mi se smije.

Ljubica! Prekrasna je kao i onda. Možemo li na kavu, zove me. Ne moram se bojati, Tugo je skočio u Italiju po rezervne dijelove za Ferrari, neće ga biti dva dana.

Sjedamo na terasu hotela "Imperial" i gledamo preko puta gužvu pred kioskom za novine. - *Znaš, često se sjetim tebe i tvoje pjesmice. Znam ju napamet, i talijanski original i tvoj "otvoreni prijevod". Kad u noći ne mogu zaspati, slušam Pinokija kako hrče i pitam se, zaplakana, nisam li pogriješila u izboru... Bila sam mlada i površna, ne znam što mi je bilo...* - Gleda u daljinu, lijepa, savršena. - *Sjećaš li se, kako smo se zafrikavali. Imaš li još onu trenirku s rupom na džepu? Pričao si mi o oblacima. Ugrizao si me za guzu, još i sad osjećam slatku bol... Imala sam lepršave haljinice, pokazivala ti nožice. Rekao si da moje butine imaju vlastitu inteligenciju.* - Žedni, naručili smo na njen nagovor lagano talijansko vino s puno leda. To joj je razvezalo jezik. - *Jednom sam došla bez... Ti si zavirivao, ali nisi shvatio. Zar ti to ne govori koliko sam bila zaljubljena u tebe kad sam bila spremna na takve ludosti?! Ja ti nisam kriva što nisi shvatio! Ti si kriv!* - Osupnut, šutio sam. Poznavajući je, sasvim je moguće da je tako bilo. Sjećam se, onomad, bilo mi je sumnjivo ali nisam vjerovao vlastitim očima. U pravu je, bio sam budala. - *Ako si me voljela, zašto si odabrala Tugomirov prijevod, a ne moj?* - prekinuo sam njeno prenemaganje. Pogleda me s mržnjom. Uzme cigaretu i pripali si sama. Ja sam rigidan protivnik pušenja i kao takav nikomu ne pripaljujem. Ona se toga dobro sjeća, pa me odluči bocnuti. - *Vidiš, još uvijek pušim Marlboro, zato što počinje s prvim slovom tvog imena.* - Da se zovem Šime ti bi pušila škiju - to sam pomislio u sebi. Glasno nisam ništa rekao, samo se nasmiješih. Ona si to protumači da me dirnula njena opaska. Pozove još jedan vrč talijanskog vina, i dva vrča leda. Opatijsko sunce prži onako kako samo opatijsko sunce zna pržiti. - *Hajde sa mnom u hotel, da ti pokažem apartman.* - govori mi, gledajući me svojim dubokim kestenastim očima. Njene oči nisam zaboravio ni malčice, sve ovo vrijeme, koliko god ih nastojao zaboraviti. Šutio sam, svjestan da se

čarobnici ne mogu oduprijeti. - *Odjenut ću haljinicu, stavljat ću nožicu preko nožice, moći ćeš zavirivati...* - Bujna mi u sljepoočici od uzbuđenja. A onda se sjetim kako je prezrela moj prijevod! Kao hrid tvrd tvrdo joj uzvratim: - *Imam problema s dioptrijama i ne bih se smio igrati s vidom. Samo se ti drži svog Pinokija! Ako nema u dućanu, neka uzme iz izloga!*

JOE COCKER

Predao sam tekst svoje knjige dečkima iz tiskare, koji će napraviti pokusni ispis, na kojem će se ispraviti sve pogreške i onda konačno otisnuti. Treba znati da nismo u Americi nego u malom Čakovcu. U Americi sve obavi književni agent, ovdje u jadnim uvjetima autor mora sve sam raditi. Da bih uštedio tiskam djela, kao svi siromašni umjetnici širom svijeta, u fušu. Kad dečki nađu vremena, između dva velika posla - a stalno su zauzeti - onda obave i moju stvar. Moram biti spreman kad me pozovu na korekturu. Doletjeti iste sekunde, ni sekundu prije ni sekundu poslije. Vrlo su strogi, samo da me ne tuku. Ako je objavljivanje tako ponižavajuće, zašto to radim - pitat će neki. Lako je tako govoriti onomu tko ne piše i ne objavljuje te ne zna koja je to radost i koje uzbuđenje.

Da se malo smirim od višemjesečne napetosti dovršavanja knjige i priprema za tisak, odoh u park. Lipanjski prekrasni dan. Piri lagani povjetarac. Ptice cvrkuću, zuje zlaćane pčele. Komunalci su uredili cvjetnjake da je sve milina. A onda ugledam Nju. Dovala je u šetnju svog kokera španijela. Lijepi su to psi, najljepši. Trčkara naokolo, ništa ju ne sluša.

Nasmije mi se i pozove da joj se pridružim. Prvo podragam švrću koji me - osjetivši muški autoritet - odmah prihvati. - Nema ljepšega nego kad prekrasan psić ima prekra-

snu gospodaricu! - govorim gledajući samo u njega. - Hvala, cvrkuće gospodarica ganuto. - Ne trebaš mi ti zahvaljivati, njemu sam uputio kompliment, neka on i zahvali. - I sad neka netko kaže da psi ne posjeduju višu inteligenciju. Mali prijatelj pritrči mi i digne nogu, pokušavši se pomokriti. Cura se od sveg srca nasmije. Moj mali prijatelj zna da smijeh zbližava i svojim nestašlukom namjerno je izazvao smiješnu situaciju da nas zbliži. Hvala ti, momče! Španijeli ne razumiju govor, no razumiju stvari neshvatljivom intuicijom o kojoj se bojim razmišljati da ne ispadnem glupo. Uglavnom, zbog toga psiće ne možeš prevariti. Ženama možeš farbati koliko ti drago, one nasjedaju na lijepe riječi kao muhe na med, ali španijeli te odmah prokuže. Ja se nisam morao bojati - ovog malog nestaška odmah sam iskreno zavolio, meni su koker španijeli zakon, odmah sam osjetio da je naklonost obostrana.

Njegovoj vlasnici ime je Lj. Moji prijatelji - znajući za moju strast - zadirkuju me da sirotica vene bez dečka i da će se oni potruditi dati joj ono što treba, ako ja neću. Ne vjerujem samohvali razmetljivaca. Baš bi ona, tako aristokratski uzvišena, imala s njima posla. Imam nekog iskustva u procjeni cura, ako ništa drugo puno sam čitao. Onima koje se dugo čuvaju zna na trenutak popustiti pažnja te ih lupež, koji nije dostojan ni njihova mala prsta, zlouporabi. Nimalo se ne bojim da se njoj to može dogoditi, iako bi je mnogi htjeli te vrše strahovit pritisak svojim ponudama. Vrlo je strogih kriterija. Tu je moja šansa! U oštroj konkurenciji slutim svoju pobjedu. Moje komparativne prednosti su inteligencija (u manjoj mjeri) i moja strast. Romantik sam - vjerujem da ljubav pobjeđuje.

A njen izgled je neopisiv. Zastaje dah od pogleda na lišce, na kestenaste oči i crnu kosu i guzičicu. Otkada Mura i Drava uokviruju Međimurje, nije bilo milovidnije djevojčice. Divljenje zavređuje i njena inteligenciju, koja - da još jednom to naglasim - ne nasjeda na bofl nabacivanja. Nije

teško doći do nje, dapače, pristupačna je i prijazna, začuđujućom neusiljenošću sa svakim rado popriča. Zna me baciti na teške muke kad gledam kako s mnogima prisno razgovara. Teško je i preteško nešto drugo: doći do njene naklonosti. Ja nemam ljepote, daleko sam od mišićavosti, ni dragog kamenja nemam. Jedino mi preostaje koristiti moju komparativnu prednost - oprostite, to sam već rekao. Morate shvatiti moje ponavljanje, njime pokušavam samoga sebe uvjeriti da će me komparativne prednosti spasiti.

Dok je njen zločko skakutao oko nas, ispričao sam slučaj koji navodi doktor Oliver Sacks, svjetski poznati psiholog, u svojoj knjizi koju sam nedavno pročitao. Slušala me ležerno. Povremeni pogledi njenih prekrasnih očiju pokazivali su da ipak sluša veoma pažljivo.

Autor priča o Njujorčaninu Stephenu D., 22-godišnjem studentu medicine, koji se živo sjeća jedne noći kad je sanjao da je pas u svijetu nezamislivo bogatom mirisima. "Kao da sam do sad bio potpuno slijep za boje i kao da sam se odjednom našao u svijetu punom boja." Dok je prije prepoznavao samo smeđu boju, sada je razlikovao desetke smeđih boja. Izoštrila mu se vizualna percepcija - prije nije znao crtati, a sada je počeo vidjeti stvari u mislima, kao da ima kameru lucidu, sve "vidi" kao da je projicirano na papir i samo je skicirao ono što je vidio. Odjednom je mogao crtati najtočnije anatomske slike.

Gledala me, rekoh, zainteresirano. Znam da je krajnje otvorena. Da sam dosadan, bez pardona bi me prekinula.

- Studentov svijet stubokom je promijenila olfaktorna egzaltacija. Ušao bi primjerice u parfumeriju. Prije je imao nos nizašto, a sad je mogao raspoznati svaki miris. Svaki je bio jedinstven, asocijativan, čitav novi svijet. - Zastao sam da se efekt mojih riječi slegne, a i psić je dosadivao, pa se morala baviti njime. Čim ga je sredila, opet sam nastavio.

- Shvatio je da sve svoje prijatelje razlikuje po mirisu. Kad je došao u kliniku, počeo je njuškati kao pas.

Njuškanjem bi prepoznao dvadeset pacijenata prije nego ih je ugledao. Svaki je od njih imao vlastitu olfaktornu fiziologiju, lice s ožiljkom, daleko plastičnije od ijednog lica za gledanje. Njušio je njihove emocije, zadovoljstvo, seksualnost - upravo poput psa! Njuhom je mogao prepoznati svaku ulicu, svaku trgovinu i nepogrešivo tražiti svoj put po New Yorku. - Kokerčić je opet dosađivao. Htio se popeti na nju, grickao je za cipelu. Bacila mu je granu, za kojom potrči, pa se zadrži oko grmlja. Pustila ga je neka se bavi njuškanjem, ali je pozorno motrila da se ne udalji previše. Mogao sam nastaviti.

- Student je imao impuls onjušiti sve - dok neku stvar nije onjušio, ona mu nije bila doista stvarna. Naravno, kontrolirao je svoje ponašanje da ne bi bio nedoličan. Seksualni mirisi bili su uzbudljivi i pojačani, ali ništa više od mirisa hrane i drugih mirisa. Osjećaj ugone i neugode zbog mirisa intenzivirao se, ali nije se radilo toliko o užitku u mirisu, koliko o cijeloj estetici, cijelom načinu prosuđivanja i o novom svijetu značenja koji mu se otkrio. "Bio je to svijet nadmoćnog konkretnog, svijet pojedinosti." Kako je prije bio intelektualistički tip, sada mu se činilo da su apstrakcije, refleksije, kategorizacije nestvarne u usporedbi s konkretnošću novog iskustva. - Pseto se vratilo. Primila ga je u naručje i bavila se njime, tako da nije imalo smisla da išta govorim. I ja sam podragao mališu. Iznenada me pogleda svojim velikim očima. - I što je dalje bilo?

- Nakon tri tjedna čudna je transformacija nestala. Njegovo se osjetilo mirisa, zajedno s ostalima, vratilo u "normalu". "Drago mi je da sam se vratio, rekao je, ali osjećam i strašan gubitak. Sada vidim čega se mi, čovječni i civilizirani, odričemo."

- Zanimljiva priča, rekla je vidno potresena. Misliš da je istinita?

- Možda je sve to student doktoru izmislio - poznato je da osobe s psihičkim problema imaju sklonost izmišljati

nevjerojatne stvari. A možda je to izmislio - i sam doktor! I oni su skloni izmišljati, ne bi li sebi dali važnost. No, to su samo hipoteze.

Nastane tajac. Kao da me moć govora napustila. Zbunjen sam i ne mogu nastaviti pričanje, sada kad bi još koja efektna doskočica dobro došla i možda mi otvorila mogućnost daljnjeg dogovora, barem to. I što je učinila Lj., čarobno čakovečko biće? Ne ruga mi se i ne ismijava me, što sam zavrijedio, nego mi blago priskače u pomoć. Dapače, izrekla je ono što se ne bih usudio ni pitati ni reći.

- Nisam znala da si tako zabavan i pametan! Mogao bi doći pod večer do mene. Sama sam doma. Znaš, pričaju o meni da sam nimfomanka. Ne moraš se bojati, nije to istina. Ja sam samo normalna strasna osoba. Vidjet ćeš.

Koliko god mi je inteligencija komparativna, i veći idiot od mene bi shvatio. Sama je doma i poziva me da vidim koliko je strasna osoba. Ma da je i stoput nimfomanka, a lijepo veli da nije, nema veze - dat ću sve od sebe. Ovo je prilika kakva se pruža samo jednom u sto godina! Ako sve bude u redu, pitat ću je hoće li se udati za mene. Dok odlazi sa svojim nestašnim španijelom, promatram njen božanstveni hod. - Vidimo se, rekoh. Ona ponovi: - U 17 sati, ni sekundu prije ni sekundu poslije. - O da sam i ja koker španijel, vodila bi me na uzici, a ja bih za njom trčkarao. Kad bi mi bacila drvo, radosno bih joj ga donio. - Njen mališa se okrene, nema sumnje da mi je pročitao misli, i blago podsmješljivo mi namigne. Ne brini stari, poruči mi njegov pogled, sredit ću ti ja stvar.

*

Stojim još malo u parku. Uživam u svojoj sreći. Prolaze dječarci s tranzistorčićem. U Central parku to je nešto uobičajeno, ovdje kod nas mala bizarnost. Jeftini proizvod

loše kvalitete navili su do kraja; više kriješti nego što svira. Nekako raspoznajem melodiju, makar se ne mogu odmah točno sjetiti o kojoj se pjesmi radi. Je li refren "how about you"? Na vrhu jezika mi je! Onda mi sine. Čudim se samom sebi što odmah nisam pogodio!? Stari dobri Frenki i njegov "I like New York in June"! Nevjerojatno da pankeri pjevauše metuzalema Sinatru! Još nevjerojatnija je slučajnost pjesma o New Yorku - kojega sam spominjao Lj-ici. (Onaj Sacksov student, sjećate se, koji je mogao njušiti poput psa bio je iz New Yorka.)

NY je svemir za sebe. Tamo ima fantastičnih stvari koje i ne slutimo. Tamo su i zadnji idioti (kakve opisuje Sacks u svojoj knjizi) pametniji nego mi najpametniji u Čakovcu. U Museum of Modern Art (MO-MA) toliko je umjetnina, čije se cijene kreću u milijardama dolara, da su naše sličice u galeriji u Starom gradu apsolutna nula! Koliko li je, nadalje, u Velikoj Jabuci pisaca, da se držimo mog faha! I koje su to astralne razdaljine u kvaliteti!!! Ne možemo se mi s njima ni u snu mjeriti, ni najbolji među nama, moramo biti svjesni toga. Tamo je toliko pisaca koliko cijela Hrvatska neće u sljedećih sto godina imati. New York je tri puta veći od cijele Lijepe naše (15 milijuna stanovnika u odnosu na kojih pet milijuna Hrvata), ali po svemu je ne tri puta nego tristo tri milijuna puta veći! Tamo samo jedan prosječni hit-maker proda knjiga koliko svi hrvatski pisci, od Marulića do današnjih dana i još sljedećih tisuću godina, neće nikada prodati, prodavali do u vječnost. Svi naši napuhani skribomani, uključivši mene, koji fantaziraju o nekakvoj važnosti i zanimljivost svog škrabanja u odnosu na njujoršku nebojdersku kreativnost pizdin su dim koji najmanji povjetarac raznese bez traga, tako da ga ni supernjuškavi Stephen ne može nanjušiti. Gdje smo mi u odnosu na New York, beznačajni mali seljačići? Kao što se dobroćudni međimurski zidari, ruku na srce najveći frajeri, sa svojim zidarijama ne mogu mjeriti s kilometrima visokim njujorškim zgradurinama, nego mogu pred njima stajati mali, sasvim mali i jadni,

sa svojim zidarskim žlicama i miješalicama kao dječica u vrtiću sa svojim plastičnim igračkama, tako se ništa ne može mjeriti s nedostižnim standardima svjetskog megalopolisa. Ponavljam, ne u kvantitativnom smislu, to bismo mogli podnijeti, nego još bitnije u kvalitetnom. To su jednostavno pregolemi nerazmjeri.

Svega toga duboko sam svjestan. Ipak, ovog trenutka čini mi se da se u malom Čakovcu barem dvije stvari mogu mjeriti s nebeskim velegradom na rijeci Hudson. Milijun je njujorških ljepotica, svih boja i fela, s kojima se ništa u svijetu ne može nositi. Dragi Bog, koji je napravio prvu ženu Evu naprosto savršenom, mora priznati da je nadmašen. A ja osjećam, i siguran sam, da je moja Lj. jedinstvena i da takvu cijeli NY nema! Tamo je i sreća, kao i sve ostalo, savršena i najveće sreće u ostatku svijeta tek su zrnca pijeska prema piramidama sreće u New Yorku. A ja sam ovog trenutka presretan i svoju čakovečku srećicu zbog Lj.-ina poziva ne bih mijenjao ni za Manhattan ni za Broadway ni za Brooklyn. Lijep je *New York in June*, ali ovog trenutka čakovečkom parku i dičnom Starom gradu, koji je - koliko god ga obnavljali - stalno oronuo, jedino je Raj mjera, ako i on! Skromno dodajem: ništa su i pusta Londra i New York i Central park prema Čakovcu u lipnju! I što je sreća svih *hit makera* cijeloga svijeta prema mojoj sreći kad mi izađe moja mala knjižica!

*

U pola pet zvoni telefon. Otuširan, uređujem nokte, stavljam dezodorans. Prvo mi padne na pamet glupa pjesmica Stevie-a Wonder-a "*I just called to say I love you*". U sljedećem trenutku se uozbiljim. Srce mi skoči u grlo. Valjda ne otkazuje susret... Jao, našla si je boljega!!! Ne, nije ona. Javlja mi iz tiskare da mogu doći na posljednju korekturu. Točno u 17 sati, ni sekundu prije ni sekundu poslije!

Predao sam rukopis pred mjesec dana i sada je sve gotovo za konačni otisak. Dali su mi pokusni ispis - ja sam našao prilično pogrešaka, većih i manjih. Sad bih trebao doći i sve ih ispraviti. Ako ih ne ispravim, ostat će zauvijek u knjizi. Nitko ne zna, osim autora koji su to iskusili, kakve te tuge pritišću cijeli život zbog tih pogrešaka. Stalno su ti pred očima, i kad spavaš i kad si pijan da ne znaš za sebe. I kad umreš ne napuštaju te. Izbjegavam bogohuliti, ali mislim da ni Spasitelj, koji je iskupio sve grijeha, ne može iskupiti jad koji trpi autor zbog pogrešaka u svojoj knjizi. Moram biti na korekturi! To nije samo kategorički imperativ, to je jedini spas od pakla! Probao sam pomaknuti termin, ali uzalud. Nudio sam dodatne novce - ma kakvi!

A moram biti i kod Lj. točno u 17 sati, ni sekundu prije ni sekundu kasnije. Ako ne dođem, zauvijek sam je izgubio. Da joj javim da sam spriječen, da ću doći kasnije kad završim s korekturom ili sutra? Bolje da i ne pomišljam na to jer znam da bi me odkantala iste sekunde.

Koliko god razmišljao, nemam rješenja. Jedino me moj zlatokosi prijatelj koker može spasiti. Vidite i sami u kakvo sam stanje zapao kada fantaziram o nadnaravnim gnostičkim moćima cucaka... Pred očima mi njegov lik. Kao da mi poručuje: Žedan si, osvježi grlo!

*

Prva litra je otišla dok si rekao keks! Otkad je svijeta ljudi se, od najvećeg filozofa do najvećeg bedaka, pitaju što je to sreća. I nisu našli odgovor. Ja ću vam ga reći: sreća je štrigovsko vino, mikrolokalitet Sveti Urban! Samo što ovaj put ne pijem zbog sreće nego zbog najvećeg očaja. Koliko je malen razmak između sreće i nesreće... U trenutku imaš sve, u sljedećem ništa... Oj ti vino urbano, nema mi spasa. Ne leži vraže! Poslije prve litre stvari su se posložile na

svoje mjesto. Jebale ih sekunde, šezdeset puta u jednoj minuti, tritisućešesto puta u jednom satu. A kad na radiju Joe Cocker tiho zapjeva *Unchain my heart*, nisam mogao a ne narediti da mi donesu još dvije litre! (Takve smo pjesme, sjećate se, nekad u Klubu mladih, dok je još bio u Starom gradu, svi zajedno pjevali, naročito ekspresivno mi koji smo u školi učili ruski. Kluba u Starom gradu odavno nema; zavirio sam jednom kroz prozor - hrpa prašine; srce me svaki put zaboli kada prođem tuda...)

Pozvao sam najprije tiskaru, da njih prvo riješim. Mrkla noć, već su otišli doma. Ostavljam poruku na telefonskoj sekretarici. *Zlopatim se, jadan, mali, s tom svojom knjižicom. Nekad su tiskari bili ideal, dragom Bogu dragi i od ljudi poštovani! U što se danas sve to pretvorilo...* Onda sam nazvao Lj. I kod nje se javi sekretarica, što mi je olakšalo da skupim hrabrost. *Ja te toliko volim da sam izvan sebe, a ti meni gledaš sekunde na satu. Ako ti nije po volji, idi u New York pa si traži boljega od mene. Možeš biti sigurna da ni u deset New Yorkova nema boljega od mene!*

Sutradan sam umirao. Badava je telefon zvonio i zvonio, čuo sam ga u daljini boreći se za život, nije mi bilo do razgovora. Nekim čudom preživio sam. Preslušah poruke. Dečki iz tiskare pitaju zašto se ljutim. Neka dođem kad mogu, zaustavit će sve ostalo i meni stoje na raspolaganju, jer im je ponos i dika sudjelovati u čakovečkom stvaranju svjetske književnosti. Druga poruka bila je od Lj. Tripot sam morao preslušavati jer je cmizdrila pa se nije razumjelo što govori. Shvatio sam samo da moli da odmah dođem do nje, bez obzira na sat i sekunde. Njen mali koker španijel je bolestan i trebalo bi ga voditi veterinaru. Zamislite đavola! On je odglumio da je bolestan samo da bi me Lj. pozvala!? Tko se usuđuje reći da kokeri nisu viša bića!

Lj. i ja vjenčali smo se iste jeseni, nekoliko dana nakon promocije moje knjige u kojoj nije bilo ni jedne jedine pogreške. (Osim nekoliko koje sam namjerno stavio, prema

običaju koji seže u same početke tiskarstva, za sreću.) Moj prijatelj Joe Cocker, tako sam ga nazvao, odrastao je, ali mu je pamet ostala ista. Gdje god može napraviti nekakvo zlo, napravi ga. Skače, ruje, ima federe u guzici. Zna da mu je sve dopušteno i to koristi. The rest is legend and history.

GEODETI

*I am sitting in the morning
At the diner on the corner*

Ne sjedim u *Tom's diner-u* u New Yorku City-ju, up on *112th Street and Broadway*, nego u Ribljem restoranu u Čakovcu gradu. Jedina sličnost je što promatram kroz veliko staklo kišu koja pada. Ne spominjem se slučajno genijalne pjesmice Suzanne Vega. Zamolim konobaricu da malo pojača radio.

*That she's hitching up her skirt
And while she's straightening her stockings
Her hair is getting wet*

Suzanni se učinilo da ju netko promatra izvana, a to se samo neka djevojka, mokre kose, ogledava u staklu; podigla je malo suknju (*hitching up her skirt*) i poravnava čarape. *I am thinking of your voice...* Nedjelja je, pet sati popodne, kiša, mrtvo vrijeme, sam sam u Ribljem. Sa crkve Sv. Nikole čuju se zvona (*bells of the cathedral...*) Zar zvonar nije na zasluženom odmoru? Imaju li uopće zvonara ili automatiku? Moguće je pogreška u automatici jer zašto bi sada zvonilo?!

(U toj pjesmici Suzica spominje, između ostaloga, dvije stvari: priču u novinama o glumcu koji je umro zbog previše pijenja i kišu. Marljivi istražitelji pronašli su novine s tom pričom i identificirali datum - 18. studenoga 1981. godine. E, ali tog datuma nije padala kiša! Hoće li i moje književne radove jednog dana, kada postanu slavni, tako pronicljivo istraživati? I otkriti, primjerice, da tog dana, u nedjelju u kojoj je na našoj čakovečkoj katedrali došlo do kvara na automatici za uključivanje zvona, nije padala kiša ili da je, još gore, Riblji bio zaključan. Ne morate se bojati! Pedantan sam, ne muljam i ne friziram. Držim se istine i samo istine! Dodatni je problem da će čeprkajući po mojoj osobnosti otkriti - u pomoć prizivljam dva najpoznatija Njujorčana Alana Forda i Boba Rocka - da sam sličniji ovom drugom nego onom prvom, koliko se god ja trudio prikazati da stvari stoje suprotno. Kad bolje razmislim, je li mi potrebno pisati i crtati vruga na zid, pa da onda kasnije iskapaju kojekakve ružne stvari o meni; jeste li vidjeli što su biografii nadrljali o kolegama Kafki, Joyce-u, Shakespeare-u? Sve nanjuše, strvinari!)

Vratimo se u stvarnost. Zatvaram oči i zamišljam da sad pred staklo dođe Lj., mokre kose, podigne haljinu, popravi štrampice. Sanjarim, dok Suzanne poentira:

*And I finish up my coffee
And it's time to catch the train*

Ne pijuci kavu nego pivo i ne morajući juriti na vlak, mirno ostajem sjediti čekajući sljedeću pjesmu. Ispred slastičarnice potrgani kišobran. Ne, neću izvještavati o svim pjesmama na lokalnom radiju te nedjelje.

Moje su namjere drugačije, iako ću ostati vezan uz kulturu, doduše ne glazbu nego likovnu umjetnost i izdavaštvo, s dodatkom tehnike. Htio bih zabilježiti za sva vremena značajan događaj, mislim da jest značajan i znakovit, kojemu sam imao priliku nazočiti u petak, dakle pred dva dana, na istom mjestu. Mali sam i beznačajan čovjek i - za sada - nisam velik događaj, ali se mogu pohvaliti da imam sreću i talent biti blizu velikih događaja. Ne precjenjujem se, no ne smijem se niti podcjenjivati - naime, ako ovo ne zapišem ja, otići će u zaborav! Sami onda prosuđujte jesam li važan, imajući u vidu da se ono što nije zapisano nije dogodilo...

Čakovec je, iako malen gradić, na glasu kao grad iznimno visoke razini geodetstva, pri čemu dobar glas prelazi granice naše domovine, dopirući i preko oceana. Međimurski geodeti s jedne strane poznaju struku, uspješno hvatajući korak s najnovijim trendovima i dostignućima, s druge pak strane vole svoj mali zavičaj. Uporni kakvi jesu, izmjerili su ga i premjerili do najsitnije konfiguracije. Svojedobno su nastali stanoviti problemi zbog toga što se više nije imalo što premjeravati. Genijalni geodeti dosjetiše se genijalnom geodetskom rješenju: treba malo Međimurje premjeravati svakih nekoliko godina - i eto ti pune ruke posla i prekovremenih sati. Kakvi su, takvi su, naši su. Ni jedan nije umro od žeđi, gladi, a bome niti od erotske apstinencije. Uostalom, tko je bez grijeha neka se prvi nabaci kamenom.

Visoki ugled čakovečko geodetstvo u najvećoj mjeri duuguje maru i žaru svog vodećeg člana cijenjenog mjernika g. Starčevića Dedića. Čim je stariji, tim je mlađi, kažu za njega. Slobodno se može konstatirati da je istinski geodetski genij. Njemu je mjerništvo sve! Cijeli život i vrhunaravni smisao. Svoje znanje, svoje jedinstveno iskustvo i svoju ljubav pretočio je u knjigu "Moj život čakovečkog geodeta". Nema sumnje da bi tu knjigu morao pročitati svaki sadašnji i - po-

seбно - budući geodet, a kad se prevede na strane jezike ne gine joj titula prvog geodetskog hita! Sve je gotovo, knjiga je u tisku (novci za tisak nisu problem - geodeti imaju love kao blata, ne znaju što bi s njom), samo treba još riješiti naslovnu stranicu. To su povijesni trenuci, a ja sam - dolazimo sve bliže temi ovog napisa - osobno nazočio sudbonosnim radnim raspravama u kojima se odlučivao dizajn naslovnice geodetske uspješnice.

Manje inteligentni - takvih ima u svim strukama, pa i među geodetima... - predložili su da na naslovnici bude geodetska optika i štap, što je s pravom odbačeno kao nemaštovit, da ne velimo banalan prijedlog. S. Dedić odlučio je da će na koricama biti umjetnička slika - na taj način naglasit će se kako geodetsvo nije samo znanost i tehnika, nego artizam!

Donesoše veliku "History of Art" H. W. Jansona i još hrpu debelih knjiga. Cvijet čakovečkih geodeta zasjedne za stol i odmah naruči dvadeset litara vina i vode, da ih konobar ne prekida u radu koji traži maksimalnu koncentraciju, a ne trpi ometanje. Krenu od prve stranice; pisani uvod preskoče. Nametne se prvi prijedlog - da na naslovnici bude Venera iz Willendorfa (njem. Venus von Willendorf), prekrasan kipić iz paleolitika koji najvjerojatnije prikazuje Majku Zemlju ili Božicu Plodnosti. Ovim bi se naglasila drevnost geodetike i njena vezanost sa zemljom. Prijedlog nije prihvaćen, ali ni odbačen; ostaje u pričuvi.

Onda netko krikne i preskoči hrpu stranica te dođe do Delacroixove slike "Sloboda vodi narod", koja bi izvrsno naglasila temeljnu ulogu geodetstva za nacionalnu samosvijest, demokraciju i slobodu. I ovo se stavi na listu važnih prijedloga. Pedantniji članovi su insistirali da se vrati na početak i ide redom, od slike do slike. Tako i bi. Okretali su stranicu po stranicu, promatrali slike, svaku pažljivo odvagali, kod nekih se duže zadržali, više njih stavili na popis za uži izbor. Dok nisu došli do *majke svih slika*: Françoise

Boucher, "Louise O'Murphy" (Girl Reclining), 1751, oil on canvas, 59,5 x 73,5, Wallraf-Richartz Museum, Cologne.

- "Gospođica O'Murphy" ključni je egzemplar u povijesti umjetnosti. - klikne Starčević Dedić. - Njena je stražnjica toliko sugestivno sočna da i u najspiritualnijeg esteta, ako je istinski esteta i istinski spiritualan, izaziva samo jedan osjećaj: želju da skine hlače i baci se na gospođicu. Ima li istinskog geodeta koji se može suspregnuti da ne zarije svoje sjekutiće i očnjake u ovu ljepotu? - Nazočna gospoda klimahu u znak odobravanja. Što jest, jest! Starčević Dedić nastavlja: - Kakva Mona Lisa, "O'Murphyjeva" je najveća slika svih vremena! Njena je ljupko debelo meso uzdignuto do razmjera astralnog simbola konfiguracije. - Pitanje je - uživa u svom govoru vodeći čakovečki premjeritelj - da li i najinformiraniji znalac umjetnosti shvaća išta od beskrajne veličine ove umjetničke slike ako ne doživi neizdrživo meškolenje svog malog "mjernika", bez kojega nitko ne može biti pravi geodet?! - Ponesen, Starčević D. sa smiješkom na licu odluči ići u korijen stvari te hrabro baca radikalno provokativnu tezu: - Štoviše, tko nije najdublje osjetio, doživio i promislio istinu genijalne poze "Gospođice O'Murphy", shvatio od umjetnosti nije ništa!

Velika umjetnost sposobna je i osobama ograničenih mentalnih gabarita priopćiti složenu istinu života. Među geodetima, a gdje ih nema, bilo je i manje intelligentnih pripadnika; neki su, i to treba reći, bili tako glupavi kakvih kod drugih nema; geodeti su ekstenzivni i na jednu i na drugu stranu. Svi su, do zadnjega, shvatili nadahnute riječi svog uglednika Starčevića Dedića. I svi su se složili da nema potreba dalje tražiti po debelim knjigama slike za uži izbor. Eto, tako je bilo i tako se zbilo. Već sutradan čakovečke geodete očekuju bezbrojni poslovi mjerenja i premjeravanja konfiguracija širom čakovečkog zavičaja, navalit će tisuće novih brojki i briga, te će izbor naslovnice potisnuti u zabo-

rav. Za koji dan nitko neće znati objasniti zašto se na koricama knjige "Moj život čakovečkog geodeta" nalazi slika F. Bouchera. Koliko je tako značajnih podataka kroz povijest otišlo u nepovratni zaborav... Zato sam ponosan što je meni palo u čast da za buduće naraštaje zabilježim kako je bilo i što je bilo!

A sad da skinem masku glupavog naivka i pokažem svoje pravo lice mjerodavnog znalca. Moderni je diskurs, izvjesno je, u svim sektorima - u politici, ali i filozofiji, u književnosti i muzikologiji, u žurnalistici, pedagogiji, nažalost i u teologiji, na kraju i u svakodnevnom životu - do kraja pervertiran u ništa! Likovnjački diskurs u toj oštroj konkurenciji slučaj je najzagađenije perversije govora kao simptom posvemašnje deformacije suvremenog bitka. Predgovori katalozima likovnih izložbi, primjerice, najfrazerskije su prenemaganje, najantipatičnije preseravanje. Utoliko su meni ugodnije iznenađenje "laičke", "nestručne", ali ljudski tople, iskrene i dalekovidne riječi geodata Starčevića Dedića o kapitalnoj slici iz riznice svjetskog slikarstva. Gdje bi i tko bi o ovoj slici mogao reći jednostavniju a dublju istinu, na kojoj katedri kojeg svjetskog sveučilišta? Iz svog srca, iz svoje povezanost sa zavičajnim tlom, Starčević Dedić izrekao je spoznanje o konfiguraciji gospođice O'Murphy, a ako itko zna što je to konfiguracija - znaju čakovečki geodeti!

Geodeti su u duši velika djeca, pa je i njihova himna - neslužbena ali njihovu srcu nimalo manje draga - takva: djetinjasta i vesela. Otpjevaše je ponosito, unisono, uvježbano - ni Bečki dječaci ne bi bolje:

*Na Tvoju mislim kada zora sviće
Na Tvoju mislim kad se svrši dan
Na Tvoju mislim cijelim svojim bićem
Na Tvoju mislim kad me hvata san*

Čakovečki geodeti ponosni su da je među njima i jedna geodetica, koju obožavaju i cijene utoliko više što toga ni u Americi nema! Njoj je dopušteno da svete riječi himne prilagodi svom spolu: *Na Tvoga mislim kada zora sviće itd.*

Potom je uslijedila veselica, u kojoj se popilo toliko da ni dragi Bog, kojega zovu "Geodet Svijeta" i "Mjernik nad mjernicima", ne bi mogao izmjeriti.

O, vi čakovečki geodeti, djeco moja! Vi pjevate dok vaš geodetski Titanic plovi u susret neumoljivoj sudbini. I vi naivno, kao mnogi prije vas, čvrsto vjerujete da vama Ledena Santa Vremena ne može ništa! A uskoro će vas snimci s Googlea, djeco moja, mjernici moji, baciti u ro-potarnicu povijesti, tamo gdje su završili jedrenjaci, parni strojevi, konjski tramvaj, gramofoni i gramofonske ploče, kasete, slovoslagari, poštena inteligencija, ideja o praved-nom besklasnom društvu...

Dodatak:

Uvijek se nađe nevjerni Toma koji čačka mečku. Tvrdi da u Čakovcu ne postoji nikakav ugledni geodet Starčević Dedić, niti je ikada izdana ikakva uspješnica "Moj život čakovečkog geodeta" s gospođicom O'Murphy. Da je sve to plod moje fantazije. Mama mu je plod fantazije! Sancta simplicitas! Izmislim cijelu stvarnost, a onda se javi netko i tvrdi da - ona ne postoji!? Naravno da ne postoji! Uopće se ne radi o geodetima, radi se o svima drugima a o njima najmanje, oni su ovdje samo zato da prikriju na koje se ne/zanimanje uistinu cilja. "Čakovečki geodet" ovdje nije bu-kvalno geodet, nego fiktivna metafikcija u preoznačenom označenju. Dragi čitatelji, u čiju inteligenciju apsolutno vjerujem, geodeti su Titanic, gledali ste taj film, Starčević Dedić je Leonardo DiCaprio - a ostalo sami možete pove-zati. Ako ne možete, onda - u skladu s mojim aksiomom da je čitatelj mušterija, a korisnik je uvijek u pravu! - imam rezervno geslo: Glupo je sve povezivati, tumačiti i shvaćati.

SUSRET

Rođenom Čakovčaninu - ne spominjimo mu ime, Čakovec je mali grad, svi se poznajemo - dojadi pozdravljanje. Tankočutna i misaona karaktera, uočio je kako svakodnevno pozdravljanje jednostavno nema smisla. Pozdravljao je i tisuću osoba, iz dana u dan. I dobro znane prijatelje i dobro znane neprijatelje, i one koje je poštovao i one kojima se klanjao, a i one koji su se njemu klanjali. Pozdravljao je i one koje je slabo poznavao, pa čak i neke, za koje misli da ih ima najviše, za koje se ne može sjetiti odakle ih poznaje i poznaje li ih uopće. Susretu se negdje, izmijene jednu ili najviše dvije riječi, pa se poslije pozdravljaju do apsurdna. Dakle, dozlogrdilo mu i dosljedno više nikoga nije pozdravljao.

U isto vrijeme nekom drugom našem sugrađaninu, također inteligentnom i osjećajnom, nomina sunt odiosa, *dopizdi* beskonačno zahvaljivanje. Proučavao je karaktere ljudi s kojima je dolazio u doticaj. Mnogo je ljudi proučio i jasno uvidio da su svi jednaki. Od drugih traže pomoć, u bilo kom obliku, kao dužnost, a kad oni daju pomoć - to je onda plemenita velikodušnost. Ukratko, na vrh glave, da ne ekspliciram na vrh još čega, popela mu se ograničenost ljudi koji traže i ono što im ne pripada, a ne daju ono što moraju, i još za to traže dogrobnost i prekogrobnost zahvalnost. Odlučio je nikomu ne zahvaljivati. Imao je neprilika,

od kojih je karakteristika "nezahvalnika" najčešća. Unatoč neshvaćanju ostao je konsekventan.

Jednog su se dana susreli, jedni kažu kod Macanova doma, drugi u Strossmayerovoj ulici, ispred Narodnog restorana, treći pak tvrde čak kod Preparandije. Gospodin Nepozdrav rutiniranom mimikom popрати svoju rečenicu: - *Nemoj misliti da ću Te sada ili ikada pozdraviti!*, na što gospodin Nezahval, također neopozivo, odgovori: - *A Ti ne očekuj da ću Ti biti zahvalan na tomu!*

ŽENIDBENI RECEPT

Mladi me ljudi znaju pitati je li dobro ili loše gubiti vrijeme za šankom. Iako znam da me provociraju, svejedno pitanje ozbiljno shvaćam - jer ono i jest ozbiljno - i trudim se najpametnije na nj odgovoriti. Ističem, naravno, da sam protiv toga da čovjek svoj stvaralački život svede na brbljarije s kupicom u ruci! To je jadno, ma koliko bilo rašireno. Opet, savjetujem im, tu se mogu čuti relevantne stvari koje nigdje drugdje nećeš čuti. Za ilustraciju navodim, kao uvijek, konkretan slučaj iz svog bogatog iskustva.

U to sam doba, sjećam se, promišljao Heideggerovo pitanje o tehnici. Tri sam se dana i noći hrvao s izrekom *Bit tehnike nije ništa tehničko*. Ključan je pojam *Ereignis*. Rječnici ga prevode kao *dogadaj*. No, tu su još nijanse - kao sabiranje, poseban trenutak itd. Njemački filozof u riječima forsira dublji smisao, iz njih iščitava vrhunaravnu Istinu. Ide u etimologiju, pa na vatrometu regionalnih i anakronih značenje itd., stvara filozofijske pojmove koji su metaforički kalamburi smisla, kojega je poetsku razigranost nemoguće prevesti, pa prevoditelji i komentatori izvorne riječi, izraze, ponekad i cijele rečenice, maniristički navode u zagradi. Npr.: *ukoliko je opća struktura pitanja da u pitanju netko* (der Fragende, pitalac) *pita o nečem* (das Gefragte, pitano), *pri nečem* (das Befragte, opitano) *nešto* (das Erfragte, ispitano) itd. *onda se to sabire/stječe* (eraignis) itd. *u pitanju bitka* (die Seinsfrage) itd. Legenda hrvatske filozofije prof.

Vladimir Filipović (Ludbreg, 26. srpnja 1906. - Silba, 26. lipnja 1984.), koji se osobno družio s Heideggerom, rekao mi je na jednom predavanju, sa sebi svojstvenom ležernom ali preciznom ironijom, da njemački velikan filozofira kao da je Bog stvarajući svijet govorio njemački! Vratimo se Ereignis-u. Možda je nešto od Heideggerove intencije sadržano u riječi *zgoda* odn. *zgoditi se*; prevoditelj pak prizivlje u pomoć starinsko značenje riječi stjecaj /okolnosti/; na obzoru je grčka riječ Kairos (Καῖρος), koja nije grčki naziv za grad Kairo nego bog/ personifikacija pravog trenutka. (Prikazan je kao dječak s čuperkom na ćelavoj glavi. Usp.: "A zašto ti kosa pada niz čelo? Kada krilatim nogama jednom proletim, nitko me neće uhvatiti straga, ma koliko to želio." Posidipov epigram o Lizipovu kipu Kairosu. To jest, priliku treba uhvatiti u pravi trenutak, inače ode baba s kolačima.) Vratimo se *Ereignis-u*. Neki rabe formulaciju "zgoda bitka", što mi se čini presugestivnim. Ja sam iskovao navlastito rješenje: *zbitak* /od *zbiti se*/, koja domišljato sadrži aluziju na "bitak", premda ne znam što bi rekli stvarni znalci. "*Kao temeljna (vodeća i uputna) riječ Ereignis se daje jednako tako slabo prevesti kao i grčka temeljna riječ Logos i kineska Tao.*" (Heid.) Učinilo mi se da Filozof, malčice, običnoj njemačkoj riječi provincijski usiljuje duboko značenje na visokom rangu, ni manje ni više, nego Logosa i Tao!? Ali tko sam ja da o tome mjerodavno (kompetent) prosuđujem?! Kasnije, puno kasnije, doznao sam da se mnogi veliki proučavatelji Heideggera nakon desetljeća napora na kraju pitaju (fragen) jesu li išta od njegove misli razumjeli; ja sam do samopitanja (Selbstfrage) došao puno brže. Šalu (Witz) na stranu, Heidegger je veliki filozof i ono malo što sam razumio, ako sam išta razumio, neizmjereno bitno je doprinijelo mojoj pameti (Köpfchen).

A da sam se namučio - jesam! Mozak mi je od silnog razmišljanja zakuhao, pa sam odlučio pogledati koje je vani stoljeće i rashladiti ga na povjetarcu laganih čavrljanja. Mario i Marijan me prime u društvo. Ne treba se tomu

čuditi: međimurski čovjek je visokosocijaliziran. Upao sam u rundu. Jedini uvjet koji su postavili: da im ne pričam o zbitku (Ereignis). Prošli put sam im objasnio da tehnika nije ništa tehničko, što im je dosta za ovu godinu.

Osim u rundu, upao sam i u njihovu zanimljivu raspravu. Mario je zgodan sredovječan mladić, atletsko-košarkaške građe, s dobrom plaćom i finim manirama. Marijan je ukratko, da ne kompliciram opširnim opisom i ne trošim dragocjen prostor, sav nikakav. U svakom pogledu, posebno glede muške privlačnosti. Meni je simpatičan, ali ima onih koji argumentirano misle da je izrazito nelijep. Mali, zdepast, glupav... Mogao bi u amaterskoj predstavi glumiti Quasimoda bez ikakve šminke! Nos mu je kao da su ga u ŠAF-u (svjetski poznata čakovečka Škola animiranog filma) narisali. I sad frapantna stvar: Marijan ima prekrasnu ženu, pravcatu misicu, okruglu, rumenu, kad ju pogledaš topiš se od miline, kao američki sladoled je; s druge strane Mario se unatoč stasu i glasu nikako oženiti, pa u svojoj tridesetčetvrtoj godini ljubavne potrebe rješava vlastoručno (eigenhändig).

- Stvar je više nego jednostavna. Bogeć je, hvala dragom Bogu, svijet tako stvorio. U ljubavi je najvažnije reagirati u pravo vrijeme, mic po mic! - Htio sam se ubaciti da to priziva grčki pojam *Kairos*, ali sam se sjetio obećanja danog prilikom upadanja u rundu, a i mene je zanimalo žensko (weiblich) pitanje tj. kako obrlatiti komada jer... no dobro, da vas ne opterećujem sa svojim v.r. problemima.

- Bili smo u Međimurskoj hiži. (Ovaj kultni ponos međimurskog ugostiteljskogAngebota kasnije je, kao što znate, nesretno /unglücklich/ izgorio; *moja napomena*.) Poslije dva-tri, ili četiri-pet gemišta?, brojke nisu važne, primokrilo mi se. Izašao sam van. Tamo je stajala ljepotica Ljubica, koja se došla rashladiti. Unutra me nije zamjećivala jer je, nije joj zamjeriti, gledala lijepe dečke. Pitao sam ju za šalu da li bi mi Ga htjela *pridržati* (aufhalten) jer da imam prehladu

(Erkältung) i moram si obrisati nos (die Nase putzen). Ne lažem, zbilja sam bio prehladen i nos mi je bio pun. Zašto ne, rekla je. Ona je svjesna svog izgleda, malo je umišljena i nije mogla dopustiti da ispadne tzv. *drvena Marija*.

- I na taj štos si je ulovio?! - upitamo u jedan glas (unisono) Mario i ja. Konobar koji je drijemao sa strane lećne se, misleći da smo naručili novu rundu, i hitro počne točiti čaše. Nisi rekao *keks*, a one su dolepršale pred nas. U međimurskom bontonu strogo se poštuje princip *500-šeh*: jednom pozvano ne opoziva se, makar i nije bilo pozvano.

- A, ne, tako jednostavno ipak nije! - poklopi nas Marijan. - Dug je put do ženskog srca! Onda je ona išla pišati. Čujem po njenu govoru da je i ona prehladena te da ima pun nos. Ponudim se vratiti joj uslugu. Dok je ona brisala nos, ja sam pridržavao. Jako joj se dopala moja galancija. I tako, mic po mic... Uхватim ja Κάριος-a - kako bi to kolega filozof rekao - za čuperak! - Riječ "čuperak" malo glasnije izgovori, na što se konobar Petsto-Šeh trgne i donese novu rundu.

Dok držim čašu u ruci i divim se zrakama svjetla koja prodiru kroz njen sadržaj, pogledam ispod oka na Marijana. S njegova licu ne mogu iščitati misli li ozbiljno ili od nas radi bedake. U Čakovcu je između ova dva postupka tanka granica. Postoji li uopće?...

FIGAROVA POBJEDA

*Cuius uxor Helena erat?
Menelai, Spartae regis!
(Čija žena bijaše Helena?
Menelaja, spartanskoga kralja!)*
Elementa Latina

Pogledaju li se stari erotski časopisi, dokumentirano se utvrđuje zanimljiv detalj: do 1990. godine ženske pubisne malje bile su bujne, bez ikakve intervencije, da bi nakon tog razdoblja - što se kod nas poklapa s demokratskim promjenama i stvaranjem neovisne hrvatske države - kultiviranje intimnog busena postalo kategorički imperativ. Obraslost biva stigmatizirana kao neoprostivi primitivizam.

Od svega se može napraviti znanost, tako i od formiranja frizurice. U mnogim starim civilizacijama, od egiptске do mezopotamijske, kineske ili civilizacije Inka itd. ima maštovitih običaja, koji nerijetko prelaze u religiozno-mistične obrede. Pred ikebanama japanskih gejši čovjeku zastaje dah u nijemom divljenju itd. A u Americi, pogađate, gdje dolar od svega stvara čaroliju, pubisni dizajn doveden je do umjetničkog savršenstva. U bogatoj enciklopediji imate deset tisuća kreacija, jedna ljepša od druge - prpošna, sjetna, mladalačka, egzotična, sportska, s figuricama, u obliku nacionalnih zastava... Na oči su mi navrle suze vidjevši naše

crveno-bijele kockice!, a mrak mi je pao na oči kad sam vidio četiri C!

U New Yorku postoje sjajni specijalizirani saloni; bogatašice se ne libe pljunuti desetke tisuće dolara za originalne kreacije. U nas uslugu bikini-brijanja pružaju kozmetičke radnje, no velikim dijelom ovaj problem rješava se u kućnoj radinosti. Žene to obave same ili im uslugu učine njihovi muški partneri, kojima to ne predstavlja tehnički problem jer su vještinu stekli brijući bradu.

Čakovečkom poduzetniku Menelaju Horvatu uređivanje ženina gnjezdašca nije tehničko pitanje, nego svečanost i jedinstveni doživljaj. Od kad je to otkrio, izbezumio se od sreće. Ženino najvrednije mjesto otkriva mu se u novom svjetlu! Iako ga je u prvim godinama braka detaljno razgledao, tako da nije vizualno neupućen, ipak je ovo sasvim nešto drugo. Zlatna ribica mu se smiješi, namiguje i migo-lji. Dobiva karakter s bogatstvom značenja. Izbriješ dvije tri dlačice, malo zaokružiš ili napraviš oštri kut - i u tebe gleda sasvim drugo biće.

Može se reći da je to na dušu Menelaja Horvata ostavilo dubok trag, takoreći mu iz temelja promijenilo Dasein. Postao je ležerniji, sigurniji i manje se živcira zbog kojekakvih gluposti - jer zna da postoje važnija stvar koja ga u potpunosti ispunjava višom radošću. Ruku na srce, Menelajevi vrcakavi uratci ne mogu se mjeriti s bjelosvjetskim vrhuncima, kao što se slikarije naših likovnih amatera ne mogu mjeriti s izlošcima u MO-MA-i (Museum of Modern Art), čije se cijene penju na milijune dolara. Menelaj je baš usporediv s talentiranim amaterskim slikarom: njegov crtež nikako nije visoka umjetnost, možda uopće nije umjetnost, ali onako tehnički nevješt ima nekakvu privlačnost, a autora istinski veseli. Proustova markiza Villeparisis ovako opravdava svoje amatersko slikanje cvijeća: *“Zadovoljila se odgovorom da je to dražesna razonoda, jer ako cvijeće, proizašlo iz kista, i nije možda osobito, barem vam to što ga slikate omogućuje da živite*

u društvu prirodnog cvijeća, a njegove se ljepote ne može nasititi, navlastito kad ste primorani da ga gledate izbliza da biste ga točno naslikali." Mutatis mutandis, ako Menelajeva brijućkanja i nisu bogznašto, zahvaljujući njima nagledao se ženina cvijeta. - Dražesna ti je poput Doma sindikata! - takve ludorije govori Menelaj svojoj Helenici. (*Zgrada Sindikata* je, za one koji ne znaju, najljepša zgrada u Čakovcu izgrađena u stilu mađarske secesija, poput velike čipke; izgradili su je čakovečki obrtnici 1903. godine kao kasino i dvoranu za ples i zabave. Tko nije vidio ovu zgradicu ne zna što je ljupkost u arhitekturi!)

Helenu njegovu njegova strast raduje. Ona baš ne uživa u tomu da bi svoju pokazivala, a ima i takvih, nego je veseli to što se njen Menelaj raduje. Osjeća u njegovu interesu oblik ljubavi prema njoj samoj. Zato strpljivo trpi njegove eksperimente, razdragana nad njegovom razigranošću. I na sljedeće pitanje, koje se samo nameće: - Nije li Menelajeva ponašanje čudno, bolesno, čak nastrano? - lako je odgovoriti: Nije! U ljubavi je dopušteno, i ne samo dopušteno nego i dobro, što nekomu donosi užitak, a nikomu ne nanosi bol! Menelaj je otkrio zaigrano dijete u sebi, ta igra ga ushićuje i njegovim osjećajima daje poticaj i formu, otkrivajući stvaralački Menelajev potencijal. Kao poduzetnik koji ne živi posebno raznovrsnim životom svoju ljudskost ostvaruje u intimnoj igri. Njemački pjesnik Friedrich Schiller propisuje da je čovjek samo onda u punom smislu čovjek kad se igra, i jedino kad se igra on je čovjek. A u posljednjem je brijanju Menelaj zbilja zabrijao!

*

Helena svoga Menelaja iskreno voli i neizmjereno mu je vjerna. Nikad ga nije prevarila niti joj je ikada to palo na pamet. Ni sama ne zna zašto je prihvatila ponudu Parisa Vrapca da se nađu kod njega doma. Je li htjela promjenu,

isprobati nešto drugo, pokazati kolegicama na poslu tko je glavna mačka itd., ili su žene naprosto takve, prijevarne ili lakovjerne - tko bi ga znao?! Postoji još jedna luckasta hipoteza, malo ili nimalo vjerojatna, ali zgodna: možda je htjela pred drugim muškarcem (u nekim filozofijama postoji termin Drugi; filozofski obrazovani pojedinci znaju na što mislim) potvrditi koliko njen muž ima kvalitetnu ženu; u tom smislu njen čin prijevarne u korijenu paradoksalno ima ženinu ljubav, dakle i vjernost, prema mužu!? Život je zbilja mnogostruko zauzlan! Ne kažem da je to realno objašnjenje, samo predlažem da i o tomu razmislimo. Jer nije rijedak slučaj da zadovoljne, sretne žene, obožavane, čuvane kao kapljica vode na dlanu - prevare svoje divne muževe, naoko bez ikakva razloga.

*

Paris Vrabec ima lijepo uređen stan, premda nevelik. Došavši kod njega Helena nije mogla glumiti da je mislila kako će tu prebirati kronicu. Zato nije bilo ni potrebe ni mogućnosti za odugovlačenje. Popili su kavu, čašu vina, malo se pohvatali i krenuli se razodijevati. Prvi se skinuo Paris. Mlad i dobro građen, sladak i privlačan, očekivao je da mu se Helena zadivi. Ona ženskom intuicijom to osjeti, pa uzdahne. Paris se samodopadno osmjehne. Sad je došao na red na Helenu zadiviti Parisa. Kad se njene dojčice propnu na slobodi, Vrabec ništa ne izusti niti uzdahne, ali se vidjelo na njemu da nije nezadovoljan. Potom Helena, mrdajući donjim trapom poput trbušne plesačice, skine trapecice što su tijesno prianjale uz njeno tijelo. Dodoše na red gaćice, koje spusti gledajući Parisa Vrapca u oči, onako kako je vidjela da rade komadi na onim satelitskim programima.

Helena je očekivala da će na Parisa ostaviti isti dojam kao na svog Menelaja, da će ovaj buljiti u njenu mindu u stanju slatkog transa, fasciniran do zadnjeg atoma. Umjesto

toga na Parisovu licu šok. Motri neugodno iznenađen, što prelazi u podsmjeh. Što je to, optužuju njegove razrogačene oči.

Menelaj se, rekosmo, zadnji put razigrao, upustivši se u smioni eksperiment: obrijao je do kraja pola Venerina brijega, dobivši duhovit efekt, i komičan i začudno svjež. Divio se svojoj dosjetki, ponosan na nju. Nasuprot tomu Paris, ne imajući ni malo Menelajeve suptilnosti, gledao je kao tele u šarena vrata, kao svinja u biser, kao primitivac u Monu Lisu. Počeo se prostački smijati.

Helenu kao da je netko mokrom krpom udario po čelu. Kao da se probudila iz transa, kao da joj je pala koprena s očiju. Ponižena, digla se, boreći se sa suzama, u trenutku odjenula i - više ne izdržavši - plačući izletjela iz Vrapčeva stana. U ušima joj je sve glasnije bubnjala njegova sprdnja. Izvan sebe, ipak se toliko kontrolirala da nitko od poznatih, koga bi eventualno srela na ulici, ništa na njoj ne primijeti. Projurila je poput furije kraj spomenika "Istjerivanje okupatora" na bivšem Trgu Oslobođenja (sada Kvaternikov trg) i osjećala da bi i nju trebalo kundakom izlupati, kao što su partizani napravili s Nijemcima i domaćim izdajicama.

Menelaj je već stigao. Dogovoreni poslovni sastanak je odgođen, pa se požurio doma. Morala je dovršiti neke zaostatke na poslu i malo se dulje zadržala, objasni, jer je mislila da će i on kasnije doći. Menelaj je privuče k sebi, na što ga ona blago odgurne. Osvježit će se pod tušem, onda će mu doći. Dok je Menelaj klečao pred njom i gledao u njenu intimu, čudeći se kako se jedna te ista ženska stvar svaki put pokazuje u nevjerojatno različitom vidu, dotle se Helena u sebi duboko posrami, ne vjerujući samoj sebi da je mogla napraviti takvu glupost. Sam Bog ju je spasio! Nikad više nešto takvo neće svom Menelaju učiniti. Svom dragom i dobrom mužu bit će odana poput robinje i poslušna poput psića. Sve će učiniti da ga usreći.

- Dragi, šapne mu na uho, znaš ono kad si mi predložio da svoj *depilation art* fotografiraš za dokumentaciju, a ja sam rekla da je glupo i da neću. Predomislila sam se. I meni bi to bilo drago. - Helena se uplaši da će se Menelaju nešto dogoditi. Ali srce njena muža bi jako i izdrži silnu milinu koja mu prostruji tijelom.

SMRTONOSNA ŽENSKA IMENA

/hommage a Agatha Christi/

Božidar Bombardirović-Bomba prešutno je smatran najvećim čakovečkim književnikom, poslije mene, naravno. Netko će reći: drugi u tako malom gradu i nije nešto! Nemojmo tako - ipak sam ja postavio iznimno visoke kriterije! On je, doduše, u sebi umišljao da je najveći. Po mom iskrenom uvjerenju on ne samo da nije bio najveći, ne samo da nije bio drugi, ni treći, čak ni zadnji - on uopće nije bio književnik! Pisao je redovito, to da, mnogo, uporno i savjesno, gramatički ispravno. Njegove su rečenice bile dotjerane, nije bilo početničkih pogreški - nepotrebnog ponavljanja, ispraznosti, banalnih konstrukcija. Vješto je birao rijetke riječi jakih značenja, magijao u opisima, paradirao modernim literarnim postupcima, sipao efektna iznenađenja, obrate i parafraze. Brinuo je oko kompozicije, simboličke, prednjeg plana i pozadine, insistirao na motivaciji i fokalizaciji. Aludirao je na klasiku, forsirao baštinu, aplicirao modernizam, postmodernizam i post-postmodernizam. Tekstovi su mu gusti, briljantni, šarmantni. Skromno, no sustavno, javljao se na natječaje za objavljivanje knjiga i za potporu književnom stvaralaštvu; knjige je objavljivao kontinuirano, bombardirao nas je njima precizno, priređivao promocije, sudjelovao na skupnim književnim večerama,

predstavljao se djeci u školama - uglavnom osnovnim, ne-
koliko puta u gimnaziji, jednom čak i na Pedagoškoj aka-
demiji. Novinski prikazi nisu oskudijevali veoma lijepim
pohvalama. Bio je važan igrač (prvotimac, reprezentativac)
čakovečke literarne momčadi. A ja tvrdim, svim tim rele-
vantnim činjenicama nasuprot, da - uopće nije književnik!?
Izlažući se opasnosti krivog shvaćanja, objasniti ću svoj radi-
kalan sud. Književnost je, u Čakovcu jednako kao u Parizu,
Vladivostoku ili na Manhattanu, alkemija. Badava ti sku-
piš na hrpu sve potrebno, i mišju dlaku, i ptičje mlijeko,
ženske suze, drek koale, mokraću kakadua, zmajevo krilo,
željezo, cink, bakar i žveplo, itd, ali ako se to ne pretvori u
zlatu, ostaje ono što jest: puka hrpa smeća. Badava ti uguraš
na papir metafore, epitete, birane lijepe riječi, velike misli
i sjajne postupke, ako se ne dogodi alkemijsko čudo, sve to
ostaje gomila napisanog dreka. A moj prijatelj jednostavno,
unatoč svem uloženom trudu i vanjskim dojmovima, alke-
mičar bio nije! Slažem se, i ovakvi ljudi imaju svoje mjesto u
kulturnom životu, itekako važno mjesto; problem je ako su
u nekoj sredini sami Bombardirovići, no to je druga tema.
Bombardirović je, dakle, bio dragocjen humus i ključni ce-
ment čakovečkog stvaralačkog života, ali - budimo otvoreni
- nije bio, da još jednom naglasim, ni A od alkemičara.

Sve to u svom nadgrobnom govoru nisam rekao. Bilo
bi deplasirano, bilo bi skandalozno, što nije u mojoj nara-
vi. Vrijeme će ionako učiniti svoje. Ja sam konvencionalno
u govoru nad otvorenim grobom podcrtao velik doprinos
pokojnika čakovečkoj, hrvatskoj, pa i svjetskoj književnosti
te istaknuo čvrsto uvjerenje da njegovo vrijeme tek dolazi.

Ucviljena udovica Lukrecija Borgec-Bombardirović (u
skladu s modom vremena u kojem se udavala svom dje-
vojačkom prezimenu dodala je muževo) zahvalila mi je na
toplim riječima, susprežući suze. Iz svakog djelića njene
j**izovne konfiguracije izbijala je duboka tuga žene kojoj
je umro voljeni muž. U svojoj tuzi bila je dostojanstvena,

velika i na svoj način prekrasna. Pozvala me da sa skupinom odabranih uzvanika svakako dođem na karmine kod njih doma. Nisam s njom razgovarao još od onog kobnog prekida u mladosti kad je između mene i Bombardirovića odabrala - njega.

Zakuska je bila kvalitetna, s biranom ponudom dostojnom pokojnikova ugleda. Vrijeme pro hladno, neugodan sjeverac, dugi govori - možda sam i ja malo oduljio bojeći se da ne ispadnem nepristojan prekratkim govorom, uzbudjenje, sve nas je to ogladnjelo kao vukove. I dame na najstrožoj dijeti jele su halapljivo budole, *Vajdinu* kraljevsku, turoše, trapiste, domaće gibanice od oraha s bogatom filom i ostale drangulije koje neću nabrajati da ne ispadnem farizej koji gleda kakav je bio meni na karminama i što je tko i koliko pojeo. Od aperitiva i ispijena vina (a vino je bilo dobro jer glava sutra nikoga nije boljela!) obrazi su se zarumenjeli a jezici razvezali. Prepričavali smo anegdote iz pokojnikova života, da bi uskoro pao poneki vic, sve papreniji. Pokojnik bijaše veseo čovjek i vesela atmosfera na karminama njemu u čast nije uvredljiva nego upravo primjerena; štoviše, baš bi tugaljivo cmizdrenje bila uvreda za našeg dragog prijatelja koji je otišao kamo se za vazda gre. Pala je pjesma; pokojnik je i sam na karminama volio zapjevati.

Prošla je ponoć a nitko se nije dao doma. Ipak, oko dva sata u noć počeo je razlaz. I ja se digoh, ali me udovica zamoli da još malo ostanem. Neizmjereno joj je teško u srcu. Moje iskrene, jednostavne a nadahnute riječi istinski su melem na njenu neutješnu dušu. Ostalo je još dvoje-troje dobro naccvrckanih, koji nakon poduljeg vremena shvate da im je otići. Popili su do zadnje kapi vino što je bilo na stolu, pa kako nije dolazilo novo, krenuše. Htjedoh i ja s njima. Lukrecija me nježno primi za nadlanicu. - Ostani. Utješi me. - Što sam drugo mogao? Utješio sam je. Njena je tuga bila velika, te sam je morao tješiti i sljedeće noći. Život ide dalje i sve je to ljudski.

Bombardirović je bio krepak čovjek koji je pucao od zdravlja. Tlak, krvna slika, slezena, težina, probava, živci itd. - sve u najboljem redu, takoreći savršeno. Počeci njegovih zdravstvenih problema podudaraju se s neshvatljivim izletom u poeziju.

*Dirajući tvoje organe spolne
prebirem uspomene bolne,
misleći na časove druge,
prepun sjete, prepun tuge.*

Ostavimo po strani nezgrapnost formulacije (*dirajući tvoje organe spolne* - žena ima jedan spolni organ, a ne više njih; grudi, usta, guzica itd. su sekundarne oznake ili surogati, a ne spolni organi). Pjesmica je uznemirila Lukreciju. Na kakve to druge žene on misli kad nju "dira"?! Je li on normalan?! Kakav je to bezobrazluk??? Bombardirović se branio da je to poezija, a ne njegova doslovna izjava, ne radi se o njemu nego o lirskom subjektu, o prenesenom značenju. Džabe se on trudio objasniti svojoj Lukreciji funkcioniranje poezije, razliku između fakta i fikcije itd. Ova mu je to zapamtila i započeo je pakao.

Kao da mu prvi put nije bilo dosta, kao da mu neki vrug nije dao mira opet je on, prozni pisac, eksperimentirao s poezijom:

*Ti si ljubice zrnice zlata
Sve one gomile poluga u Fort Knoxu
nisu ti do koljena
- da iznad koljena i ne pomislim.*

Koja ti je sad ta Ljubica, vrištala je Lukrecija. Ne radi se ni o kakvoj Ljubici, mucao je Bombardirović, nego o ljubici

s malo "lj" u smislu "dragane" tj. ljubljene osobe. Ljubica je slovenski uobičajeni izraz, živ je u kajkavskom, i u štokavskom književnom jeziku ta riječ funkcionira, iako nije usustavljena u rječnike. Tim gore po rječnike. - Dat će ona njemu rječnike, tim gore po njega! Zar misli da je glupa guska? Koja mu je ta Ljubica? Je li to ona fljuka oko koje se motao u isto vrijeme dok je oko nje skakao? Zašto se nije onda za nju oženio, nego je njoj život upropastio? - Nema nikakve druge ljubice u njegovu životu osim nje, cvilio je Bombardirović, ona je njegova jedna jedina ljubica! - Možda je, dakle, puka koincidencija: nije prošlo puno vremena a Bombardiroviću su se pojavili zdravstveni problemi, koji su postajali sve veći, da bi rezultirali tragičnim krajem.

Lukrecija Borgec završila je prehrambenu tehnologiju kao odlična studentica. Radila je jedno vrijeme kao asistentica na faksu, potom u institutu za - aditive i emulgatore. Zaposlila se na određeno vrijeme, angažirana na projektu "Toksični utjecaj u maloj količini netoksičnih tvari". Neke prijateljice su joj tepale "Trovačica", druge "Otrovnica", uz obavezni zajedljiv komentar da ne misle na njenu struku. Još jedan detalj iz tog doba: kad je kosu obojila na plavo, zvali su je "Bordina".

Kao prehrambena tehnologa s posebnim interesom za toksikologiju, Lukrecija je mogla Bombardiroviću u hranu stavljati supstancije kojima je utjecala na njegovo zdravlje. Bombardirovićeva sestra Kristina, koja Lukreciju mrzi iz dna duše, službeno je zatražila autopsiju, koja ništa nije otkrila. Kristina tvrdi da je "prokletnica" i "vještica" (mislila je na udovicu) utjecala svojim vezama na rezultate autopsije, jer da je šef ekipe njen "jebač s faksa". Ostavimo to po strani i prihvatimo da službena autopsija nije utvrdila tragove trovanja, slučajnog ili namjernog.

Nama, koji smo svoju logiku očeličili na romanima Agathe Christi i ostalih relevantnih autora, stvari nisu jednostavne - premda ističem da, koliko mi je poznato, velika

Agatha nije imala foru s emulgatorima! S potrebnom oprežnošću preispitajmo sve aspekte. Kao stručnjak za toksične tvari Lukracija je mogla smisliti otrove koji ne ostavljaju tragove. Logično? Samo na prvi pogled. Kad bi to bilo tako, to bi značilo da postoji savršen zločin, a svi znamo da po *defaultu* savršenog zločina nema! Kriminalističke laboratorijske analize toliko su uznapredovale da im je nemoguće podvaliti. Mogla bi Lukrecija biti ženski Lavoslav Ružička (hrvatski kemičar, dobitnik Nobelove nagrade), svejedno bi je otkrili. Priča je za malu djecu da bi ona mogla potkupiti šefa laboratorija, inspektore, istražne suce. Opet, smijemo li olako odbaciti sumnju? Naime...

Nije ga morala direktno otrovati! Dovoljno je bilo tzv. potpomognuto toksično djelovanje, gdje se sinergijom različitih momenata postiže koban učinak. U zadnje vrijeme pratim rasprave o tzv. aditivima i emulgatorima. To su kemijske tvari koje se dodaju hrani za poboljšanje boja, okusa i mirisa i konzerviranje. Neki od dodataka su dokazano štetni, na primjer nitrati. Laik bi pomislio - onda nemojmo stavljati nitrata u hranu, npr. u mesne prerađevine (paštetu, mesne doručke, kobasice, salame). Malo sutra! Opasnost od nitrata u mesnim prerađevinama je mnogo manja od trovanja pokvarenim mesom (botulizam). Slično je sa svim drugim konzervansima. Sve su namirnice lako pokvarljiva roba, vrlo ograničenog trajanja, a osobito onda kada se radi o namirnicama životinjskog podrijetla. Emulgatori su nužno zlo, cijena koju plaćamo da bismo imali dovoljno hrane i da se ona ne bi kvarila - bez aditiva hrana bi bila višestruko skuplja i opasna. S aditivima treba biti veoma oprezan - zakonodavac propisuje stroge standarde koji se ne smiju prekoračiti. Sve je to lijepo na papiru, u praksi se svašta događa. Nesavjesni proizvođači u cilju zarade stavljaju prevelike količine emulgatora ili stavljaju jeftinije a opasnije supstancije. Osim toga, kako se radi o vrlo malim količinama, njihovo djelovanje nije trenutno, pa je teško utvrdivo. Jednom riječju, s moderno proizvedenom hranom stalno

unosimo otrov u svoje tijelo. Ukoliko se tomu dodaju zračenja (tv-ekrana, monitora, mikrovalnih pećnica, atomskih centrala...), automobilske ispušni plinovi, smog i dim, ozonska rupa, olovo, azbest, pesticidi, penicilini itd, onda stvari postaju ozbiljne.

Branitelji upotrebe aditiva uvjereno tvrde da mjesta panici nema. Radi se o kontroliranim minimalnim količinama. Čovjek ionako u prirodi u sebe unosi štetne tvari, ali organizam se nosi s njima. Protivnici naprotiv viču da je stvar alarmantna, da nas zbog profita sustavno truju, s nesagledivim posljedicama. Konkretno, neke su supstancije u Americi ili nekim zemljama Europe zabranjene kao vrlo štetne, dok se kod nas zbog indolencije ili kasnog paljenja slobodno koriste.

Emulgatori nose oznaku E i određeni broj. Istraživanja su pokazala da je samo manji dio neutralan ili neškodljiv, dok je većina u većoj ili manjoj mjeri opasna. Loše utječu na probavu, kožu, živčani sustav, ravnotežu, vid, izazivlju aritmiju srca, mučninu, povraćanje, slabokrvnost, oštećuju štitnjaču i jetra, stjenke želuca, neki su čak dokazano karcinogeni! Emulgatori sljedećih oznaka su veoma opasni i svatko osviješten trebao bi imati njihov popis pri sebi te pri kupnji proizvoda provjeravati: E102, E110, E122, E123, E127, E131, E132, E133, E142, E150, E151, E153, E154; E171, E173, E210, E220, E223, E232, E249, E250, E284, E285, E310, E311, E312, E320, E321. E308, E407, E472, E473, E512, E553, E620, E621, E622, E626, E942, E950, E951, E952, E954, E1440 itd.

Lukrecija je sve to znala, ta sudjelovala je u istraživanjima emulgatora. Bicala je proizvode sa štetnim dodacima, kombinirala takve hrane da su se štetni utjecaji multiplificirali. Moguće je dodala koji miligram emulgatora, premda nije nužno jer ih po svemu sudeći u hrani ima previše. Ne treba zaboraviti da su i sasvim obične stvari opasne po zdravlje! Govori se o tri bijele ubojice: šećer, brašno, sol.

Pretjerano unošenje hrane te time izazvana prekomjerna težina ozbiljna su ugroza zdravlja. Pridodajmo tome psihičke napetosti... Lukrecija bi spremila obilnu hranu, a kad bi Bombardirović, koji je ionako jeo previše, završio - zajedljivo je komentirala: - Moja ti hrana nije dobra? Gospodin je na dijeti da bi se nekoj fljuki svidio? - Što je preostalo Bombinogo natrpiti još hrane u sebe. Kad bi Bombardirović obavio svoju bračnu dužnost, a valja mu priznati da je u tomu bio savjestan, Lukrecija bi kvocala: - Nisi u formi? Za neku drugu *ljubicu* bio bi u boljoj formi? - Siroti se Bombardirović naprezao preko svojih mogućnosti samo da preduhitri prigovore. I tako, mic po mic, Ereignis (stjecaj, zbir) emulgatora, aditiva, prežderavanja, preseksavanja i preživciranja poslao je Bombardirovića na put s kojeg nema povratka. Sve se to meni objasnilo do najvećeg stupnja jasnoće. Uzalud i prekasno. Moj život s Lukrecijom izgledao je kao bajka. Kuhala je fine jestvine, i repete bih pojeo i prste polizao. Jeli smo fine njemačke salame i pili talijanska vina. Sladili se čokoladama, pudinzima i kremšnitama, žutim kao barski ljutić. Tu i tamo bi me pitala za ženska imena u mojim pjesmama, što sam ja strpljivo tumačio da su literarni entiteti, nipošto odraz stvarnosti. A u ljubavi je bila fantastična. Sada mi je jasno, šaptala je na uho, što je to istinska strast. Nikad mi nije dosta tvoje ljubavi. - Meni je to laskalo, njene vibracije su me raspaljivale, probudila se u meni erotska zvijer. Rušili smo rekord za rekordom, ona je sretno pjevušila, a ja skupljao snagu za sljedeći ljubavni okršaj. Zadivio sam je svojom mladalačkom snagom, zadivio sam i samoga sebe. I sad kad obasiplje me poljupcima, drhti i hvata me čvrsto nježnim ručicama, u *figurae Veneris* koja se popularno zove "jahačica", ruka mi se grči, ostajem bez zraka, a oko srca vrućina. Uzbudena je i ne reagira na moje slabašne vapaje. Ne primjećuje ih - ili ih ne želi primijetiti? Jasno mi je da ću uskoro biti najveći književnik u međimurskoj zemlji. U posljednjim trenucima film mog života ubrzano mi leti pred očima. Mladi Ognjen Tvrđko Harambašić, živa literarna va-

tra, koji u sebi misli da u mojoj književnoj riječi ima svega samo nema ni zrnice alkemije, održat će dugi topli nekrolog koji će završiti kako je moje mjesto u budućnosti sigurno, a potom će poslije karmina tješiti neutješnu Lukreciju. Jest će se birana jela, piti birana vina, past će pjesma i šala, jer pokojnik je i sam volio šalu. Život ide dalje i sve je to ljudski. I sve će to tako trajati dugo u budućnost, dok se netko pametan ne sjeti u priručniku kreativnog pisanja velikim crvenim slovima napisati da pisci moraju itekako paziti na imena koja nadijevaju svojim ženskim likovima. Zna se koje je zlatno pravilo za imena ženskih likova, glavnih i sporednih, pozitivnih i negativnih.

NAJBOLJI TEKST

Sljedeći vic ispričat ću iz praktičnih razloga zbog toga što je nužan za razumijevanje zbivanja koja slijede, a ne zato što bi, vic, bio posebno dobar: - *Muž pijan kao svinja, bljuje i ne zna za sebe, dolazi doma i pravi dar-mar. Ujutro mu se glava hoće razletjeti, a zna da ga očekuje ženina paljba iz svih oružja. Umjesto toga - na stolu čaj, tablete protiv glavobolje, kolači (digresija: posebno upozoravam na kolače!), žena mu se smiješi... U čudu, pita sina o čemu se radi. - Jučer te mama htjela skinuti, ali si ti rekao: Pustite me, gospođo, ja sam oženjen!* To se mami zbog nečega jako svidjelo. - Obično u vicevima muž prevari ženu, žena nabije mužu rogove. Npr. *nađe Mujo Fatu s nepoznatim tipom, pa ju pita: - Što ovaj nepoznati tip radi u našem krevetu? - Čuda, odgovara Fata, čuda!* - Onaj prvi vic, ako i jest uopće vic, ponavljam, ispričao sam zbog praktičnih razloga. Uostalom, već je Kain ubio Abela jer mu je pričao stare viceve. I još bih jednu stvar nužnu za razumijevanje trebao preliminarno ispričati, no ostavimo za kasnije.

U Čakovcu, o tomu se malo zna premda zavređuje ući u svjetske enciklopedije, gaje kult ljudi od riječi. Da, dobro ste pročitali: kult! Dok se u drugim gradovima, u New Yorku i drugdje, šiparice (tzv. *groupies*) zaljubljuju u rock glazbenike, glumce, sportaše, bogataše, doktore i sl, i na silu hoće s njima konzumirati snošaj, dotle u Čakovcu djevice i ostale žene luduju za - piscima!? I ja sam mislio da je to fama bez pokrića, kad li me jednog dana nazove baršunasto ugodan

ženski glas. Moli me da se nađemo zbog važne stvari vezano uz moje literarno stvaralaštvo. Znete i sami kakav je položaj pisca u današnjem društvu i lako vam je shvatiti da pisac mora munjevitom reakcijom prihvatiti svaki kontakt, želi li se održati. Dogovorili smo sastanak u kulturnoj Gradskoj kavani, točnije u onome što je od slavne čakovečke kavane ostalo.

/Napomena: Većini ljudi koja prati moje literarno stvaralaštvo zna osnovne podatke iz moje biografije. Nije tajna da sam se ja u Kavani, onoj staroj dobroj, ženio. Nemojte mi se rugati, ne patim ja na to da će jednog dana biti ploča o tomu. Uostalom, tko zna što će od kavane jednog dana ostati... Kako li je tek mom bratu koji se ženio u Međimurskoj hiži, koja je nestala u plamenu. Bio sam neki dan tamo. Srce mi je htjelo puknuti od bola. Što se sve tamo nije zbilo, a sada je šaš i šipražje.../

Malo me smeta zamračenost prostora. Zato me razveseli što je djevojka sjela do prozora, gdje je svjetlije, makar bih i u mraku vidio da se radi o prekrasnoj mladoj ženi, ne samo lijepa lica, nego skladnih i pojačanih ženskih atributa, koje je izborom odjeće znalački učinila transparentima. Još uvijek mi nije jasno što hoće od mene?! Ja jesam duhovno lijep, no fizički sam takav kakav jesam, da ne duljim, pa ni da sam napisao knjiga kao Krleža ili Proust, ma i sam Coelho, ne mogu privući interes ovakve kapitalke ženskog seksipila. Fatalna ženska nije me dugo mučila dilemom, već potvrdi moje crne slutnje. Ona se, kratko objasni, pali na književne kreativce, a ja sam nesumnjivo jedan od najboljih. Ne stignuh se ni štipnuti, da vidim ne sanjam li, kad ona lakonski sruči na mene šokantnu svoju ambiciju: htjela bi što prije, po mogućnosti odmah, spolno konzumirati moju literarnu malenkost. Krleža i Proust, da ostanemo na njima, umrli su, pa i Coelho joj je nedostupan; zato mene ne želi propustiti. To jest, želi me propustiti kroza svoje ručice i između svojih nožica.

Nije teško zamisliti da sam se našao u delikatnoj situaciji. S jedne strane, cura je takva da se prilika ne propušta. Ako odbijem, pričat će da sam šonjo ili, još gore, peder. S druge strane, kud ću doći ako se pročuje, pa iza nje navale i sljedeće takve - potrošile mi budu svu snagu i neću moći pisati! Mala je sva vruća. Imam nekih problema, pričao sam jednom drugom prilikom o tomu, s preskakanjem otkucaja - hoće li moje srce izdržati? Kad sam bio mlađi upustio bih se u okršaj, ovako snagu moram rasporediti na cijeli mjesec. Osim toga, što ako mi krene, a tu i tamo mi zna krenuti, pa se mala zaljubi u mene; natovarit ću si balavicu na glavu. Iskusni dečki pričaju da je to strašno. I još jedan je tu problem koji me muči, najveći od svega. Ona kao da mi pročita misli. - O tomu nitko neće ništa doznati, pogotovo ne Vaša žena, a ono što nitko ne zna, kao da se nije dogodilo. - Ako nitko neće znati, što će mi onda?? - kažem joj.

Pokušavam se izvući, pažljivo, tako da ju ne povrijedim. - Ovo je zvjezdani trenutak mog literarnog truda. Polaskan sam i prepun novih poticaja za sizifovski posao pisanja. Od srca vam zahvaljujem, mlada damo. Međutim, mislim da ste malo pretjerali. Nisam ja nešto posebno uspješan. - Ona se samo nasmiješi i izvadi svoju dokumentaciju sa sređenom argumentacijom. Navodim samo neke ulomke iz naših nadmudrivanja.

Antologijska pjesma - "Pošto su modernizmi redom izgubili snagu provokacije, ostaje možda jedino goli jezik, onaj naime bez glasovite dlake, da brani mogućnost pjesničkog slobodnog streljaštva." - čita mi tečno, kao da na sudu čitaj važan dokazni materijal. Pogleda me ispod očiju i nastavlja: - "U tom smislu tekstovi Miljenka Muršića barataju surovošću svake deziluzije, odatle i snaga njegove izravnosti. Na tom putu uzori su u poeziji, naravno osim Slamniga, više nego rijetki, pa se autorov autonomni pjesnički diskurs radije služi sugestijama tehnološke naravi.

U stilskom smislu Muršićeva bi se poezija mogla definirati kao svojevrsan neoekspresionizam, pa ni spomen Krležina imena nije slučajan." - Zastane i čita naglašavajući svaku riječ: - "Opus ovog pjesničkog usputnika više je nego malen, ali karakterističan, pa se antologijska pjesma *Pomolimo se za prvog među nama* jedva može smatrati iznimkom." - Opet me pogleda ispod oka i strogo mi se obrati: Ovo je napisao akademik Zvonimir Mrkonjić, poznavatelj poezije, u riječkom Novom listu u prikazu pod naslovom SLOBODNO STRELJAŠTVO vaše knjige pjesama *Skandalozna kronika*. Ima toga još, ali je za ilustraciju dovoljno. Poričete li to, "slobodni strijelče"? - Ma ne poričem, nasmijem se. Ali, pazite, Mrkonjić je fini gospodin... - Ma nemojte! Pogledajmo dalje! - zacvrkuta djevojče i potiho ponovi: - "Antologijska pjesma, što se jedva može smatrati iznimkom."

Zaslužuje samo komplimente - "Eros jezika Muršić je vrlo duhovito obrazložio na svojem ispitanju Klaićeva "Rječnika stranih riječi" - i to je, po meni, najoriginalniji tekst u ovoj zbirci od dvadesetak eseja - probirajući iz njega erotske "cvebe" (ili ti slatke grožđice). Riječi nas oamljuju od prvotnoga mumljanja, pa do najsavršenija i najsazetija govora, a tajanstvena "aura" tuđica sjaji nam u nerazumijevanju životnih tajni. Tu opsesiju Muršić označava kovanicom "ksenoleksikolagnija", nalazeći da nam upravo "Klaić" nudi "značenjski neiscrpno... erotsko štivo", što je tako zgodna i točna, ali ironijska vizura, da njen pronalazač zaslužuje samo komplimente!" - Stane i šuti. - Jesu li ovo riječi Igora Mandića u "Ima li seksa u pismenih Hrvata?", Nedjeljna Dalmacija, a kasnije objavljeno i u knjizi "Književno (ST)ratište" u izdanju Nakladnog zavoda Matice hrvatske? - Jesu, kažem. - Poričete li da je rečeni gospodin Mandić izrazito ljut kritičar, koji šiba koga stigne? A vama dijeli komplimente da pamet stane. - Ma, u redu, lijepo od njega. Vjerojatno je zbog nekog razloga bio dobre volje. Svakomu se može dogoditi da malo popusti, nitko nije savršen, i Mandić je samo čovjek...

Bez zareza viška "Muršić nije povjesničar nego pisac. Dijalozi u "Galgoti" tako nisu povjesničarsko sveto pismo, nego fikcija koja ima uporišta u stvarnosti. Riječ je o jezgrovitom dramskom pismu u kojem nema ni zareza viška. I dok Krleža voli baroknu rečenicu, Muršićeva je vrlo kratka, idealna za dramsko uprizorenje." - tako tvrdi Denis Derk u Večernjem listu, "Ukoričena drama Miljenka Muršića; Što je Krleža rekao Paveliću i Zagorki". Točno? - Denis je Čakovčanin...

Drugačija Crvenkapica - "Još jedna Crvenkapica namijenjena je djeci. Ovaj put ona je u pratnji svog prijatelja Mislava i bitno je drugačija od Crvenkapice na koju smo navikli. Crvenkapica i Mislav - junaci su radio-igre za djecu Miljenka Muršića, koju premijerno možete čuti na I. programu Radio Zagreba, u nedjelju u 12.02. Emisiju preuzima Zajednički program jugoslavenskih radio-stanica." - Ma to je samo najava u "Vjesniku" još davne 1986. godine. - Najava?! - ironizira me ljepotica.

Najsajjnija dosjetka - "Tajfun svetog Nikole u Gradskom kazalištu Trešnja plijeni dinamikom, brзом izmjenom scene, živom glazbom, dobrom glumom i nizom duhovitih dosjetaka (od kojih je najsajjnija ona u kojoj se krampus ruga i podvaljuje sv. Nikoli da će za Božić - naravno, bude li dobar - dobiti od Djeda Mraza novi i jači kompjutor. Mali gledatelji (uz napomenu da je predstava poglavito za školsku dob) izuzetno dobro prihvaćaju predstavu uživajući se u brige i nadanja glavnih junaka, dvojice dječaka i dviju djevojčica." - KOMPJUTORIZIRANO NIKOLINJE, ni manje ni više nego: "Glas koncila"! - To je izvađeno iz konteksta, rekoh.

Drugačiji pristup jeziku i književnosti - "A sve to ističem zato što je tu svoju sklonost drukčijem pristupu i jeziku i književnosti iznova potvrdio i ovom svojom najnovijom knjigom." - To tvrdi dr. Stjepan Hranjec u Večernjem listu u članku pod naslovom DOBRI TUROPOLJCI. - Sa Štefom sam radio u Srednjoškolskom centru...

Razina zrelosti - "Kad pisac razvije konzistentnu osobnu poetiku, dosegnuo je razinu zrelosti." - tvrdi za vas profesorica Emilija mr. Kovač. - Jest, istina je, kažem tiho. Samo... - Što "samo"? - Nije slučajno da u nekim zemljama prosvjetni radnici, iz razumljivih razloga, ne mogu svjedočiti na sudu, ni inače, već nakon pet godina rada u prosvjeti...

Narušena spojdbenost: - Dr. Ivo Pranjković ukazuje na jezične aspekte Vašeg stvaralaštva - od neologizama, poi-gravanja, aloglotskih elemenata do "sintagme s narušenom semantičkom spojdbenošću" itd.. Sudi da vas karakterizira izrazito provokativan crni humor, maksimalno naglašena ironična i samoironična distanca te zaoštreno izrugivanje, parafraziranje i "prevrednovanje", ali i pretjerana sklonost metaforičnim i metonimijskim preslikavanjima posredstvom erotike, seksualnih aluzija, čak koketiranje s pornografskim sadržajima. - Imate li, pogleda me ispod oka, što reći u svoju obranu? - Profesor Pranjković je dobar čovjek...

Još jedna zrelost, budućnost: - "Muršić više nije početnik-pisac, koji 'obećava', on je već sada zreli književnik koji - daje. Sada. Živo, zanimljivo, uvjerljivo i profinjeno. A kako se odmah na početku ogledao s onim najtežim i najzahtjevnijim, možemo slobodno vjerovati u njegovu književničku, posebno kazališnu budućnost." - tvrdi u recenziji igrokaza "Sladoledi" Vladimir Gerić, velikan u kojega se ne može sumnjati! - Gospodin Gerić je dobar čovjek...

Neurorizično dijete: - Jedna majka napisala je pismo Kazalištu Svarog koje izvodi vaše igrokaze: "Dragi ljudi, nemam riječi kojima bih opisala koliko ste odlični. Moja curica svaki vikend sjedi na vašim predstavama. Uz vaše predstave napreduje sve više. Naime, ona je neurorizično dijete od gotovo 4 godine s velikim zastojem u govoru. Do sada smo gledale svaku predstavu, a i svakog Avijonka. Nakon prvog gledanja Avijonka ona pjeva cijelu Ftičkovu pjesmicu, kući svi moramo glumiti kravicu Slavicu, Macu i ostale, a ona je Avijonko." - Dirljivo, slažem se, samo - pohvale više idu na račun Dubravka Sidora i njegovih glumaca.

Tekst koji je najbolji - Ljepotica popravi nestašni pramen koji joj padne na čelo. - Dobro, a što velite na sljedeće: - "Međutim, smatram da je urednički posao napraviti posao po svom najboljem uvjerenju i nahođenju bez obzira sviđalo se to svakome ili ne. To znači da se uredniku ove godine htjelo krenuti s tekstom koji smatra da je najbolji, a to je bio tekst Miljenka Muršića "U oblacima", istaknuo je Miroslav Gakić." Citiram ulomak iz prikaza književnog zbornika Reči rieč u Međimurskim novinama. Opaska sitna, ali dinamična, zar nije? - Ma, mahnem rukom, Gakić je humoristički pisac, tko može njega ozbiljno shvatiti?

Einstein: - Aleksandar Roža na predstavljanju vaših djela nazvao Vas je "književni Einstein"! - kaže mi djevojčica. A meni neugodnoooo! Pritisnut argumentacijom, umoran od stalnih poricanja, promucah samo: - Što jest, jest!

I tako dalje i tomu slično. Ljepotica mi suflira: tekst koji je najbolji, antologijski, Einstein, zreo pisac, stil, zavređuje samo pohvale, neurorizičan, bez zarezova, savršen, neobičan, sjajan, drugačiji! - Zašto ne sastavite izbor loših ocjena? - protuupitam. Mala šuti. Čini se da sam ju dobro pritisnuo i da će odustati. Prevario sam se. - Prvo, loših sudova nema! Drugo, nisam luda da širim te diletantske neistine!! - odlučna je.

Simpatična je, ne mogu reći da nije. Jedino što ima idiličnu sliku o životu i književnosti. Odlučujem se otkriti joj bolnu istinu o književnoj laži koja se krije iza promidžbeno nalickane slike. - Dijete moje, sve ti je to morska pjena. Ma koliko bile ljepušaste pohvale mojem pisanju, u koje ulažem toliko svojih nada, svog truda i svoje boli ne bi li dohvatilo nebo, sve to nema nikakve važnosti ni smisla. Nikakva odjeka i nikakve vrijednosti. Nikomu ništa ne značim, nitko to ne čita, sve je to jedno... Moje se knjige ne posuđuju u knjižnicama, u knjižarama ne kupuju, o meni nitko ne piše magistarsku ili doktorsku disertaciju, čak ni maturalnu radnju, nema me u ediciji "Pet stoljeća hrvatske književnosti", nitko me nije - čak ni iz sprdnje - predložio za Nobelovu nagradu... Tužno i žalosno!

Šutimo i ja i ona. Onda ona progovara, nekako svečano. Oči joj se cakle. - Još smo u sedlu! Vaše vrijeme dolazi! Sigurna sam da ste vi jedinstveni demijurg književnih svjetova! Vaša me kreativnost izbezumila. Sva gorim! Hoću vas konzumirati! This moment!!!

Bez obzira na sve, vjerovali mi ili ne, odlučno odbijem primamljivu ponudu. Psihopatkinja ne odustaje! Hvata me, bez pardona, a ja se oprezno odupirem bojeći se skandala. Tako me ne/zgodno nije ni jedna primila još od osnovne škole, kad smo se igrali "što da radi ovaj fant".

Netko će reći da je sve ovo što pričam usiljeno literaliziranje, puka simbolika ili prenemažuća parabola. U modernizmu se koriste paraliterarne forme kao što su oglasi, rječnici, vremenske prognoze, recepti, znanstveni diskurs, pa tako ja želim paradno demonstrirati svoj post/modernizam intertekstualiziranjem diskursa recenzija. Iza svega se krije, i slijepac vidi, degutantna samohvala. - Nadmoćno otklanjam prigovor - ne radi se ni o kakvom simbolizmu, nego o čistom realizmu. A narcisoidnost mi je nešto najodvratnije! Ako je itko genetski apsolutno nenarcisoidan, onda sam to ja i samo ja! - Mlada damo, pustite me, ja sam oženjen čovjek! - kriknem odlučno.

Sada moram ispričati onu drugu stvar, koju sam najavio, nužnu za razumijevanje. Ne radi se ovaj puta o vicu, nego o tvrdnji iz knjige "Kreativno pisanje" autorice Dianne Daubtfire. Čitali ste tu knjigu, zacijelo. Podsjećam na njene dragocjene upute što treba dobar pisac izbjegavati zbog toga što upropaštava svaku mogućnost dobre priče. Ekspertica za kreativno pisanje navodi "20 uobičajenih pogrešaka: Preobična tema, Nejasnoća, Pogrešan središnji lik, Bezobličnost, Spor početak, Nedostatak sukoba, Previše likova, Premalo dijaloga, Plitka karakterizacija, Ukočeni dijalog, Promjena motrišta, Nevažne epizode, Predugo vremensko razdoblje, Nemarno pisanje, Neprirodne situacije, Previše uopćavanja, Previše beznačajnih sitnica, Dosadan svršetak, Previše pjesničkih slika, Prijevaran svršetak (npr. to je bio san)".

Obratite na 20-tu točku - premda zadnja, nipošto nije najmanje važna, dapače! E, vidite, s njom se u potpunosti slažem - i ne slažem! Apsolutno je glupo kad netko priču završi sa "to je bio samo san"! Nema teoretske šanse da takva priča bude uspješna! S druge strane, pravila postoje da bi se kršila. Literarni genij baš voli nalaziti ovakve zabrane da bi ih snagom svog stvaralaštva nadišao. I treće, ja sam čisti realist - koliko puta to moram ponavljati? - i ne zanima me

nikakva paradna paratekstualnost, nego istina i samo istina! Dakle, bio je to san, no toliko sočan i uvjerljiv da je bio istinski stvarniji od same stvarnosti.

*

Nečija me ručica blago dodirne. To bijaše Lj., mila mi životna suputnica. - **Mlada damo, pustite me, ja sam oženjen čovjek!** - još su u zraku odjekivale moje riječi. - Moja kao kupina slatka bračna družica slatko se nasmije: - Znaš i sam da je Kain ubio Abela zbog starih viceva. Dobit ćeš kolače i bez toga. - Ganut sam i šutim, krijući da su mi oči orošene. - No, reci, koji kolač hoćeš!

- Mogu štrudle sa sirom?

- Što ti je?! Nemam sir.

- Mogu onda kremšnite?

- Da ne bi! Gospodin bi gospodske kolače?! To bi morala raditi cijelo jutro.

- Gibanica od oraha?

- Svašta! Otkud mi orasi?!

Prije nego dobijem kolač, moram obaviti "obavezicu". To je tradicionalna pred/igrice čakovečkih žena sa svojim muževima. I kako sam prošao? Nije da se hvalim, ali dobio sam - tri vrste kolača! Tri?! Zar je to moguće u mojim godinama?? U čakovečkoj priči je sve moguće! Neki se razmeću da zasluže po sedam vrsta kolača. Ja tako pisati neću! Kao realist lažem najviše do tri vrste kolača.

ETIDA O SEMAFORU

- Dobro, u redu. U *Brzuhalskom* je mlada konobarica Ljubica brisala čaše. Diveći se njenu nježnom liku i pijući hladno pivo zadao sam si improvizaciju odnosno etidu kreativnog pisanja na temu: semafor. Poželio sam da mi riječi lete spretno i okretno kao njene erotične ručice.

- Hm, što mislite pod tim "etida"?!

- Pokušat ću objasniti:

Najzgodnije (kratko, a iscrpno i nadahnuto) objašnjenje našao sam na slovenščini; vjerujem da nije potrebno prevoditi: *Etuda* (po francoskem izrazu *étude*, vaja, študija - izgovorjava v slovenščini: »etída«) je kratka skladba z didaktičnim poslanstvom izboljšati tehnično izvajalsko spretnost na solističnem instrumentu. Npr. Chopinova klavirska etuda op. 25 št. 6 predstavlja pianistični problem hitrega igranja vzporednih kromatičnih terc, op. 10. št. 9 predstavlja problem razširitve razmaka med prsti leve roke, op. 25 št. 10 daje poudarek igranju v vzporeh oktavah, itd. V posameznih etudah so izpostavljeni tehnični problemi izvajanja lestvic, staccata, skokov, arpeggia, trilčkov ipd. Za razliko od tehničnih vaj, ki predstavljajo posamezen problem v obliki nekaj taktne formule, transponirane na različne tonalne stopnje, je etuda samostojno umetniško delo in kot glasbena oblika mnogokrat prevzema (razširjeno) pesemsko obliko (A-B-A). - Za one koji znaju mađarski još jedna sitinica:

A *The Killing Fields* (magyarul: Gyilkos mezők) Mike Oldfield 1984-ben megjelent filmzene lemeze. A zene az azonos című amerikai filmhez készült (producer David Puttnam, rendező: Roland Joffe). Ez Oldfield egyetlen olyan munkája, melyet kifejezetten egy film kedvéért készített. A legtöbb szám Oldfield szerzeménye, az "Etude" címűt Francisco Tarrega, a "The Year Zero" címűt pedig David Bedford írta. Itd.

- Etida se primarno odnosi na glazbu, no ništa ne priječi da per analogiam zamislimo etide (studije spretnosti) i u drugim umjetnostima (slikarstvu, pisanju, glumi, filmu itd.), sportu (nogometu, rukometu, umjetničkom klizanju...), ali i na drugim područjima života (ljubavi i seksu, zanatu, itd.) - Ja sam si, dakle, zadao etidu na temu semafora, ne bih li poboljšao svoje ionako visoko umijeće pismenog izražavanja. Nije sramota priznati da vježbaš! Neki prepotentno misle da je pisanje božansko nadahnuće te da ne treba vježbati. Frišku figu! Zbog takvih predrasuda književnost nam izgleda tako kako izgleda...

Semafor nije atraktivna tema - u tom i jest štos! Na zanimljivu temu može svaka šušaparadirati, na suhoparnu motivu iskazati se mogu samo najveći. Početna pozicija jest: *O tomu se ništa ne može napisati*, a završna: *Gle vrapca!!!*, gdje je u ovom uskliku sadržano divljenje piščevu majstorstvu. - Dosta uvodnih naklapanja!

ETIMOLOGIJA

Klaić nam očekivano daje neočekivani poticaj. Semafor grč.: *sema* - znak, i *foreus* - nosač. Iako ništa spektakularno, čovjeka uvijek razveseli kad otkrije značenja riječi. Semafor = "nosač znakova". Semantika implicira stanovitu metafiziku da je svijet mnoštvo znakova, a ljudski život primanje i davanje znakova/značenja. Odatle vode različiti putovi - u burlesku, fantazmagoriju, ezoteriju itd. Budite oprezni: vodite računa da to netko treba pročitati.

PROMATRANJE

Kao što slikar dobro promatra motiv koji slika, i pisac treba pažljivo pogledati predmet svog opisivanja. Tu je pisac u gornjem položaju: slikar stvaranjem uvjerljive iluzije predmeta na platnu, papiru ili nekoj drugoj dvodimenzionalnoj plohi izazivlje divljenje, dok pisac opisom banalnosti poput semafora postiže efekt - dosade! Da crveno znači "stani", žuto "pripremi se" a zeleno "idi" - to je i maloj djeci budalasto govoriti! Ako mogu dati svoj savjet, s opisima treba biti vrlo oprezan. Promatrajmo semafor tako da promatramo što se zbiva oko semafora, sve dok ne proniknemo u svezu semafora i njegove šire i dalje okolice, u prostoru i vremenu, u mreži signala.

SEMAFOR NA SCENI

- U svim zemljama je crveno gore, a zeleno dolje; međutim, u Irskoj je obrnuto, zelena - njihova nacionalna boja! - jest na vrhu! To nam može poslužiti kao početak meditacije. Netko će se olako zajebavati na račun Iraca. Kad se sjetimo kakvu je tešku povijest imao irski narod, sprdnja nam zamre u grlu. Irce su Englezi genocidno negirali: ubijali, protjerivali, ponižavali; stotine tisuća Iraca umrlo je od gladi. Irci su narod koji je u povijesti, poslije Židova, najviše stradao. Njihovo okretanje boja na semaforu, na prvi pogled smiješno, dostojanstven je pathos. Irci su James Joyce (engleski pisac), Samuel Beckett (francuski pisac) itd. Umjesto ogoljela drva u modernoj inscenaciji Beckettova "Čekajućeg Godota" na sredinu pozornice može se postaviti semafor, uza svirku irske skupine U2. Na semaforu se pale samo dva svjetla, crveno i žuto, a Didi i Dodo čekaju Godota/zeleno. Dobra fora! U kazalištu je često dovoljna lucidna sitnica da se sve oko nje posloži, i gluma i akustika i vizualnost, te na kraju ukupna noseća *semantika*, da ne kažemo *semaforika*.

SEMAFOR NA DRINI

Ivo je Andrić iz višegradskog mosta muzao fabulu i izmuzao Nobela. Kad smo već kod Andrića, je li on hrvatski, srpski ili bosanski pisac? Semafor zgodno vizualizira njegovu pripadnost - zeleno: bosanski je pisac, hrvatski - crveno, žuto - srpski. Boje možemo proizvoljno odabrati, ali zelena je tradicionalna muslimanska boja, crveno je boja hrvatskog grba, Srbima ostaje žuta; ako bismo Srbima dali crvenu boju, onda Hrvatima ostaje žuta, itd. Peripetije jedinog književnog nobelovca s ovih prostora, na svoj način značajne i zanimljive, ipak neće biti tipične misli ispred čakovečkog semafora. Eventualno ako je o tomu pisalo u novinama, a povremeno piše, pa se pod dojmom pročitano napisa u moždanim zavijucima kotrlja ova tema. Utjecaj novina je čudesan. Dvije normalne pijuće osobe, od kojih se ni jedna nije nepotrebno maltretirala Andrićevim pisanijama, u stanju su dva sata na osnovi novinskog članka polemizirati, i to vrlo suptilno i mjerodavno, o Andrićevoj narodnosti. Zahvaljujući ovom mehanizmu nema teme koja neće biti prisutna gdje mu drago. Još jedna digresija: istraživači mogu pronaći kad su novine prežvakavale Andrićevu aporiju, te odrediti datum ove fikcije.

KOKOŠJA NOGA

Noga očišćene kokoši probila je plastičnu vrećicu koju drži sredovječni gospodin što čeka da se upali žuto, da bi se pripremio i na zeleno krenuo preko zebre. Što bi iz ovoga zaključio neki Sherlock Holmes - a pisci su uvijek pomalo Sherlocki Holmesi koji iz sitnog detalja pronicljivom logikom izvlače briljantne zaključke? - A što bi bilo neobično u tomu da je netko kupio piletinu za ručak?! - uz Sherlocka Holmesa uvijek se javlja i drugi unutarnji glas tzv. "nevjerni Toma". Tomičina opaska je banalna, ali točna - da netko nosi bizona ili nojev batak itd. tražilo bi objašnjenje; pile-

tina pak je najnormalnija hrana u našem podneblju i oko toga se ne treba razglabati. - Polako, polako!

PILETINA I. (gurmanluk)

O piletni kao hrani moglo bi se mnogo toga intrigantnog reći - kalorična vrijednost, sastav, vrijeme probave, odnos mesa i kostiju, zdravi i štetni sastojci, opasnosti itd. O ovomu raspravljaju posebne prehrambene znanosti. Bez pretjerivanja vam tvrdim: napeto kao krimić! Kuhari kao praktičari u prvi plan ističu, naravno, učinak ovog mesa na naše nepce. Piletina ima vlastitu povijesnu anegdotu - kralj koji ju je obožavao naredio je svom kuharu da smisli stotinu recepata; tako je svaki dan jeo drugo jelo, a opet svoju ljubljenu piletinu! Postoje obični načini pripremanja, postoje i kojekakve egzotike. Ovdje, sličnije semaforu, dajemo samo signale; svaki od ovih aspekata dao bi se zanimljivo razraditi, što vam poklanjam za vašu etidu.

PILETINA II. (bolest)

Piletina je kvalitetno meso - zdravo, bez puno masnoća i kalorija, lako probavljivo. Zbog toga piletinu preporučuju bolesnicima i rekonvalescentima, ljudima s probavnim problemima i ljudima na dijeti. Je li mršavi gospodin, tanak, vrlo tanak, pretjerao s dijetom? Oprostite, ako je bolestan, što je vrlo lako moguće, šala je neumjesna. Ili je kupio piliće da svojoj bolesnoj ženi (ili kćerki itd.) skuha krepku juhicu? Priča bi mogla krenuti ovim dirljivim pravcem.

PILETINA III. (sirotinja)

Za najmanje novca dobije se najviše dobra mesa. Zato je piletina sirotinji draga - što povratno piletinu označava kao sirotinjsko meso. - Pogledajmo odjeću našeg čove - iznošena je i jeftina; prije se radi o osobi skromnog financijskog stanja nego o bogatašu. Povežemo li pohabanu odjeću

s prije navedenim Andrićem i Krležom kojeg ćemo kasnije navoditi - moglo bi se raditi o nekom profesoru književnosti; njihove su plaće male, a ako je u mirovini onda su mu primanja još oskudnija. Piletina je maksimum koji si može priuštiti. Tužna je sudbina umirovljenih prosvjetara - čitali smo u novinama potresne slučajeve jadnika koji po kantama za smeće traži otpatke. Ovaj si barem može priuštiti, pa makar jednom na godinu - kupljenu piletinu...

PILETINA IV. (futurizam)

Piletina će po svemu sudeći biti jelo budućnosti! Razlozi su u najpovoljnijem proizvodnom ciklusu - kroz uzgoj pilića u najkraćem vremenu dobije se najviše mesa, kvalitativno i kvantitativno! Kako se broj ljudi na zemaljskoj kugli galopirajuće povećava, jedini način da se spriječi glad jest u proizvodnji pile tine. - Čovjeku je pomalo muka. Industrijski proizvedeni brojleri imaju odvrat an okus; srećom, kvalitetnijim šrotom odbojni smrdeći okus je smanjen. Ili smo se mi na nj priviknuli?

KRLEŽA

Da smo u Engleskoj prežvakavali bismo, nema sumnje, Shakespearea itd. Mi u Hrvatskoj upućeni smo na Slavka Kolara (→ Semafor kao Breza!) ili, božemoj, na Krležu. - Obrazovaniji hrvatski čovjek sjetit će se povodom kokošjih kandži što vire iz plastične vrećice pošalice o ljudima što prolaze - *i nose u svojim mračnim crijevima skuhan e kokošje glave, žalosne ptičje oči, kravlje butove, konjska stegna, a sinoć još te su životinje veselo mahale repom i kokoši kvocale su u predvečerje svoje smrti u kokošinjcima, a sada se sve svršilo u ljudskim crijevima, i to se micanje i žderanje u jednu riječ zove: život po zapadnim evropskim gradovima u sutonu jedne stare civilizacije.*

EROTIKA, SJEĆANJA &

Do mene stoji djevojčica; zuri i čeka. Boli nju ona stvar za suton stare civilizacije ili Andrićevu nacionalnu trilemu. Nije tinejdžerka, dobro je punoljetna, grudi joj se nadi-mlju, no za moje je godine - ne zavaravam se - "piletina". Nježne nožice, s pojačanim batacima, posjeduju vlastitu inteligenciju. Bude mi sjećanja. U parkiću preko puta semafora (zvali smo ga a vjerojatno ga i danas zovu "Mali parkić", za razliku od velikog parka oko Starog grada) dolazio sam s Njom. Grlili smo se i ljubili. Pogodno mjesto za te stvari, dovoljno mračno. Nagovarao sam je na više od toga, ali nije pristajala. Šteta, jer bi to bila zgodna uspomena. Bljeskalo bi joj pred očima.

Djevojka je eterična, no njena bedra šalju poruku koja nije nimalo duhovna. Polegao bih je na trbuh, kao gospođicu O'Murphy, i ugrizao za guzu! Erotski detalji meni su intimna stvar i ne volim ih otkrivati, čak ni u tajnom dnevniku. Tko ima talenta i sklonosti može nizati pikanterije. Čitatelji to vole, a tekstu daju živost. Štoviše, erotika je nužna u svakoj dobroj književnosti; gdje je nema - nema ni života! Nažalost, neki čitatelji pretjeruju i književnost svode na Kama-sutru, jedino ih erotska verbalna dražkanja privlače. Daleko im kuća, ja im neću povlađivati detaljnim opisima. Makar bih možda morao, s obzirom da sam neke ljubavne etide usavršio do virtuoznosti, he he, i moja je moralna obveza da mala ali prevažna otkrića ne tajim za sebe, nego stavim na raspolaganje svom narodu i preko njega cijelom čovječanstvu.

VIC I.

Zgodno odabran vic sjajan je ukras tekstu. Ne bilo kakav, nego baš primjeren, dubokim nitima vezan uz temu.

- *Idemo se igrati semafora, veli Mujo Fati. - Kako se to igra, pita Fata. - Ja te penetriram, a ti mijenjaš boje. - Ovaj vic se*

može varirati: umjesto Muje mogu biti Bobi i Rudi, umjesto Fate časna sestra, Škoti, mucavci itd., znate već koji su likovi u vicevima. Stvar je sočno slikovita! Stanite pred semafor i zamišljajte da je on ova ili ona ženska osoba (ili muška, *de gustibus non disputandum*), koju vi onako *stoječki* opaljujete, a osoba mijenja farbe.

VIC II.

Kao svaki drugi literarni efekt, i viceve smijemo koristiti umjereno ne želimo li umjesto očekivanog efekta postići deplasirani defekt. Odstupam od pravila zato što se ovdje radi o etidi u kojoj s još jednim primjerom želim pojačati razumijevanje.

- *Stoje Mujo i Haso (Bobi i Rudi itd, vidi napomenu ispred o varijacijama) pred semaforom. Upali se crvena. - Fantastično, ne mogu se nadiviti. Kakav intenzitet, koja dojmljivost. Znamo iz psihologije boja da je crvena najagresivnija boja, boja strasti i krvi, uostalom i boja revolucije i komunizma. Potom se upali žuta. - Nevjerojatno, koje li divote! - opčinjeni su Mujo i Haso. I žuta ima svoju snagu i simboliku. - Jao! - uskliknu kad se upali zelena, onako ugodna, smirujuća i sjajna. Promatraju je otvore-nih usta tj. zinuli su u čudu. Onda se opet upali crvena. - A, tu smo već vidjeli. Hajdemo. - I krenu...*

*

Ničega se ne sjećam. Samo silovitog udarca. Budim se u bolnici, nada mnom nagnute face. Opet sam utonuo. Tek nakon dva dana, kažu, došao sam k svijesti. Pustilo me da se donekle oporavim, a onda počelo unakrsno ispitivati da u detalje objasnim što se to dogodilo. Govorim im o semaforu. Na tom mjestu je kružni tok, kriknuše. Vi ste se, kažu, izgubili u sjećanju i umislili semafor na kružnom toku. Semafor i kružni tok na jednom mjestu - to bi stvarno

bilo previše! - ismijavaju me. Onda jedan govori ozbiljno: - Koliko se ja sjećam, tu nikad nije bilo semafora! - Nije istina, kažem. Tu je bio prvi čakovečki semafor; cijele obitelji su se okupljale kad su ga postavili i divili smo mu se. - Da, da, a pored je bila prvo čakovečko samoposluživanje, i to je bilo svjetsko čudo; preko puta u Malom parkiću ljubakali ste se s Njom, čije nožice imaju vlastitu inteligenciju. Na jezeru kod Starog grada plivaju labudovi, he he, po čakovečkim lovištima razmiljeli se talijanski lovci, he he, u Klubu mladih triješti Joe Cocker, he, he. Ne znam zašto mi na pamet pada Broj 1? - Uozbiljimo se! Vi ste krenuli prema *Beški*, ali ste se predomislili i zaokrenuli prema *Teksasu* na Sajmištu. Popili ste dosta piva, a inače ste skloni gubiti se u mislima. Stvar je s našeg profesionalnog stajališta jasna, ali gospoda iz PEN-a traže da podrobno istražimo vašu nesreću. Pomognite nam. Virtualni semafori doći će Vas glave!

- Nije virtualno, stvarno je! Iz plastične vrećice virile su kokoške noge! U svakom piscu, jednako kao i u čitatelju, neka čuče i Sherlock Holmes i Nevjerni Toma!

- Čekajte malo, o čemu pričate?!

- Piletina je 1) jelo budućnosti, 2) dijetalna hrana za bolesnike, 3) sirotinjska hrana, 4) specijalitet za bogataše, 4) Andrić, Beckett, Krleža, Mujo, Haso, Fata, Bobi, Rudi, časna sestra, mucavci, policajci... Gle vrapca!!!

- Polako, polako, probajte malo sređenije.

- Stvar nije jednostavna, kažem.

- Ispričajte po redu.

- Dobro, u redu. U *Brzuhalskom* je mlada konobarica Ljubica brisala čaše. Diveći se njenu nježnom liku i pijući hladno pivo zadao sam si improvizaciju odnosno *etidu* kreativnog pisanja na temu: semafor. Poželio sam da mi riječi lete spretno i okretno kao njene erotične ručice.

- Hm, što mislite pod tim "etida"?!

- Pokušat ću objasniti:
